

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
İSLAM HUKUKU PROGRAMI**

**YOKSULLUK BAĞLAMINDA İSLAM HUKUKUNDA VE TÜRK
MEDENİ HUKUKUNDA NAFKA**

Yüksek Lisans Tezi

Şura PERU ÖZCAN

Danışman
Prof. Dr. Osman ŞAHİN

SAMSUN
2025

TEZ KABUL VE ONAYI

Şura PERU ÖZCAN tarafından, Prof. Dr. Osman ŞAHİN danışmanlığında hazırlanan “YOKSULLUK BAĞLAMINDA İSLAM HUKUKUNDA VE TÜRK MEDENİ HUKUKUNDA NAFAKA” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 28.4.2025 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	İmza	Sonuç
Başkan	Prof. Dr. Osman ŞAHİN Ondokuz Mayıs Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı		☐ Kabul ☐ Ret
Üye	Doç. Dr.Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı		☐ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı		☐ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY

.../.../...

Prof. Dr. Faik Ahmet SESLİ
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi ?

Evet (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır

İmza

... / ... / 20...

Şura PERU ÖZCAN

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : YOKSULLUK BAĞLAMINDA İSLAM HUKUKUNDA VE TÜRK MEDENİ HUKUKUNDA NAFAKA

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 27.12.2024 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 26

Tek kaynak oranı : % 2 çıkmıştır.

İmza

... / ... / 20...

Prof. Dr. Osman ŞAHİN

ÖZET

YOKSULLUK BAĞLAMINDA İSLAM HUKUKUNDA VE TÜRK MEDENİ HUKUKUNDA NAFKA

Şura PERU ÖZCAN
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı
İslam Hukuku
Yüksek Lisans, Nisan/2025
Danışman: Prof. Dr. Osman ŞAHİN

Nafaka, hayatın idamesi için gerekli olan harcamalardır. Yoksulluk ise toplumdan topluma örften örfe tanımı değişse de genel olarak mali yönden muhtaç olma halidir. Hem İslam Hukukunda hem de Türk Medeni hukukunda yoksul olan bireylerin nafaka hakkı korunmakta ve bu ihtiyacın kimler tarafından ve nasıl karşılanacağı çeşitli hükümlere bağlanmaktadır. Çalışmada yoksul kimselerin nafakası bağlamında İslam hukuku ve Türk Medeni hukukundaki hükümler ele alınmıştır. Akademik olarak her iki hukuk sisteminde karşılaştırma yapılmadan nafaka konusunu inceleyen çalışmaların yanında nafakayı her iki hukuk sistemi bazında karşılaştırma yapan çalışmalar da vardır. Ancak yaptığımız çalışmada yoksulluk bağlamında akraba sayılan kişilerin nafakasını detaylı karşılaştırma yapan çalışma göremedik. Bu nedenle yoksulluk bağlamında her iki hukuk sistemi tabanında nafaka hükümlerini araştırmayı uygun bulduk. Araştırma konumuz olan yoksulluk bakımından nafaka İslam hukukunda “hısımlık nafakası” başlığı altında, Türk Medeni hukukunda ise boşanan eşler arasında bakım nafakası kapsamında “yoksulluk nafakası” şeklinde ve diğer akrabalar arasında ise “yardım nafakası” şeklinde ele alınmaktadır. Her iki hukuk sisteminde ele alınan nafaka konusunun benzer ve farklı yönleri karşılaştırmalı olarak değerlendirme yapılarak kapsamlı bir araştırma yapılmıştır. İslam hukukunda eşler arasında nafaka evlilik birliği içinde yoksulluk şartı aranmaksızın kocanın karısına karşı mali yükümlülüğü, evlilik sona erince boşanan kadının kusurlu olmaması şartıyla ve iddet süresiyle sınırlı olmak kaydıyla iddet nafakası şeklinde iken, Türk Medeni Hukukunda eşitlik ilkesi gereği evlilik birliği içinde karşılıklı sorumlu olup, evlilik birliği sona erdiğinde cinsiyete bakılmaksızın yoksul olan taraf lehine süresiz (bir süreye bağlı olmadan) nafaka söz konusu olmaktadır. Yakın akrabalar arasında sıralama farklı olmakla birlikte ebeveyn ve çocuklar arasında yoksul lehine yardım nafakası bulunmaktadır. İslam Hukukundan farklı olarak Türk Medeni Hukukunda evlatlık ile ebeveyni arasında da yoksulluk nafakası görülmektedir. Nafakanın kapsamı, başlaması, bitişi ve şartları çok uzak denemeyecek bazı farklar dışında her iki hukuk sisteminde de benzerlik göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Aile, Hısımlık, Yoksulluk, Yardım, Nafaka.

ABSTRACT

ALIMONY IN THE CONTEXT OF POVERTY IN ISLAMIC LAW AND TURKISH CIVIL LAW

Şura PERU ÖZCAN
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of Basic Islamic Sciences
İslamic Law Programme
Master, April/2025
Supervisor: Prof. Dr. Osman ŞAHİN

Alimony refers to the financial support necessary for the maintenance of life. Although the definition of poverty may vary from society to society and from custom to custom, it generally denotes a state of financial need. In both Islamic law and Turkish Civil Law, the rights of individuals in need are protected through various alimony provisions, which specify who is responsible for providing support and under what conditions. This study examines the legal provisions concerning alimony for impoverished individuals in both Islamic law and Turkish Civil Law. While there are academic studies that analyze alimony within a single legal system without comparison, there also exist works that examine alimony through a comparative legal lens. However, our research has found a lack of comparative studies that specifically address the alimony obligations of relatives within the context of poverty. Therefore, we have deemed it appropriate to investigate the provisions of both legal systems concerning alimony in the context of poverty.

In Islamic law, alimony within the context of poverty is discussed under the heading of "alimony due to kinship," whereas in Turkish Civil Law, it is addressed as "maintenance alimony" between divorced spouses—referred to as "alimony due to poverty"—and as "support alimony" among other relatives. This study presents a comprehensive analysis by comparing the similarities and differences in the treatment of alimony between the two legal systems. In Islamic law, alimony between spouses during marriage is the husband's financial obligation to his wife, regardless of whether she is in poverty. After divorce, the husband is obligated to provide alimony only for the waiting period (‘iddah), and only if the woman is not at fault. In contrast, under the principle of equality in Turkish Civil Law, both spouses are mutually responsible during the marriage, and following its dissolution, alimony may be granted indefinitely to the financially disadvantaged party, regardless of gender. While the order of responsibility among relatives may differ between the systems, both recognize a duty of support between parents and children in cases of poverty. Unlike Islamic law, Turkish Civil Law also recognizes alimony obligations between adoptive parents and adopted children. Despite some non-negligible differences in the scope, initiation, termination, and conditions of alimony, there are notable similarities between the two legal systems.

Keywords: Family, Kinship, Poverty, Aid, Alimony.

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Kişinin genel olarak hayatını idame edebilmesi için yeme, içme, mesken, giyim, sağlık vs. birçok temel ihtiyacı bulunmaktadır. Bu ihtiyaçların karşılanmasında bazen kişinin tek başına gücü yetmemektedir. Böyle kimseye muhtaç veya yoksul denmektedir. Muhtaç olan ve yoksul duruma düşmüş olan kişiye aile, akraba, çevre veya toplum tarafından temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik mali yardım (nafaka) ve hizmetler sunulması söz konusu olmaktadır. Ailenin geçiminde kendi gücü yetmeyen ve mali yönden destek almaya ihtiyaç duyan bireyler açısından İslam hukuku ile Türk Medeni hukukundaki nafaka şartları, miktarları, yaptırımları farklılaşmaktadır. Bu itibarla maddi yardım olan nafaka konusu İslam hukukunda ve Türk Medeni hukukunda farklı türler ve alt başlıklar altında yerine göre farklı bakış açıları ile ele alınmıştır.

Bu çalışma, nafaka hakkının İslam hukuku ve Türk Medenî hukuk bağlamında nasıl ele alındığı ve bu hakkın insanlara sağladığı katkıları detaylı bir şekilde incelemeyi hedeflemektedir. Akademik olarak her iki hukuk sisteminde karşılaştırma yapılmadan nafaka konusunu inceleyen çalışmaların yanında nafakayı her iki hukuk sistemi bazında karşılaştırma yapan çalışmalar da vardır. Ancak yaptığımız araştırmada yoksulluk bağlamında akraba sayılan kişilerin ihtiyacı olduğunda nafakasını detaylı karşılaştırma yapan çalışma göremedik. Bu nedenle her yoksulluk bağlamında iki hukuk sistemi tabanında nafaka hükümlerini araştırmayı uygun bulduk. Araştırma konumuz olan yoksulluk bakımından nafaka İslam hukukunda hısımlık nafakası başlığı altında, Türk Medeni hukukunda ise boşanan eşler arasında bakım nafakası kapsamında yoksulluk nakası şeklinde ve diğer akrabalar arasında ise yardım nafakası şeklinde ele alınmaktadır. Bu nedenle çalışmamızda nafakayı genel olarak eşleri de kapsayacak şekilde detaylandırmayı ve bu detaylara göre karşılaştırma yapmayı uygun bulduk. Bu çalışmanın her iki alana katkı sunacağı kanaatindeyiz.

Çalışma bir giriş ve dört bölüm bulunmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın konusu, amacı, önemi, yöntemi ve kaynakları ele alınmış, Birinci bölümde yoksulluk kavramı, İkinci bölümde İslam hukukunda genel olarak nafakanın tanımı, meşruiyeti,

kapsamı ve türleri ardından geniş olarak hısımlık nafakası incelenmiş, Üçüncü bölümde Türk Medeni hukukunda nafaka konusu ele alınmış, bu bölümde yardım nafakası daha detaylı incelenmiştir. Nafaka türleri ele alınırken konumuzla ilgi bölümlerde detaylar verilerek çalışma ile ilgili kanunlardan yararlanılmıştır. Nafaka çeşitleri incelendiğinde İslam hukukundaki hısımlık nafakası, Türk Medeni hukukundaki yardım nafakası ile daha ilgili iken aile, çocuk nafakası ise bakım nafakası başlığı altında ele alındığından diğer nafaka başlıkları da incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise İslam hukuku ile Türk Medeni hukuku yoksul hısım sayılan kişilerin nafakası bağlamında karşılaştırmalar yapılarak ortak ve farklı tarafları ele alınmıştır. Sonuç kısmında elde edilen veriler kısaca sunularak çalışma tamamlanmıştır.

Tez sürecinde üzerimde büyük emeği bulunan ve bana yol gösteren kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Osman ŞAHİN'e şükranlarımı sunarım. Ayrıca bu zorlu tez yazım sürecinde de en büyük destekçim olan eşim ve kayınvalideme çok teşekkür ederim.

Şura PERU ÖZCAN

İÇİNDEKİLER

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI.....	iv
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR.....	v
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı.....	1
1.2. Araştırmanın Yöntemi İlgili Literatür ve Kaynakları.....	2
1.3. İlgili Literatür ve Kaynaklar.....	3
2. YOKSULLUK KAVRAMI	5
3. İSLAM HUKUKUNDA NAFKA.....	7
3.1. Nafakını Tanımı	7
3.2. Nafakanın meşruiyetinin delilleri.....	9
2.2.2.1. Kur'an-ı Kerim.....	9
2.2.2.2. Sünnet.....	15
2.2.2.3. İcma.....	17
2.2.2.4. Akıl.....	17
3.3. Nafaka türleri	18
3.3.1. Evlilik nafakası.....	18
3.3.1.1. Evlilik Nafakasının Kapsamı	19
3.3.1.2. Kocanın ihmali durumunda nafaka hakkı	22
3.3.1.3. Kocanın fakir olması durumunda nafaka yükümlülüğü.....	24
3.3.1.4. Kocanın gaip olmayıp nerede olduğu bilinmediği durumda nafaka hakkı.....	26
3.3.1.5. Kocanın gaip olması durumunda nafaka hakkı.....	28
3.3.1.6. Evlilik nafakasının düşmesi	29
3.3.1.7. Boşanmanın veya vefatın meydana gelmesi durumunda iddet nafakası	29
3.3.2. Hısımlık nafakası	30
3.3.3. Mülkiyet nafakası.....	31

3.4. İslam Hukukunda hısımlık nafakası.....	31
3.4.1. Hısımlık nafakasının hukuki özellikleri.....	32
3.4.2. Hısımlık nafakasının yükümlüsü.....	34
3.4.3. Hısımlık nafakasının alacaklısı	36
3.4.3.1. Fakir anne- baba.....	36
3.4.3.2. Aciz veya fakir çocuklar	37
3.4.3.3. Fakir akrabalar (hısımlar).....	39
3.4.4. Hısımlık nafaka alacaklısı olmanın şartları.....	40
3.4.4.1. Fakir olmak	40
3.4.4.2. Çalışmaktan aciz olmak	41
3.4.4.3. Miras ehliyetinin bulunması.....	43
3.4.4.4. Dâru'l-harpte bulunmamak	43
3.4.4.5. Hür olmak	44
3.4.5. Hısımlık nafaka alacaklıları arasında öncelik	44
3.4.6. Hısımlık nafakasının miktarı.....	45
3.4.7. Hısımlık nafakası hakkının sona ermesi	46
4. TÜRK MEDENİ HUKUKUNDA NAFKA.....	46
4.1. Nafakanın hukuki mahiyeti	46
4.2. Nafaka alacağıının hukuki özellikleri	49
4.3. Nafakanın türleri	50
4.3.1. Bakım nafakası.....	51
4.3.1.1. Tedbir nafakası.....	52
4.3.1.2. İştirak nafakası	57
4.3.1.3. Yoksulluk nafakası.....	63
4.3.2. Yardım Nafakası	80
4.4. Türk Medeni hukukunda yardım nafakası	80
4.4.1. Kanuni Dayanak.....	81
4.4.2. Yardım nafakasının alacaklısı	82
4.4.2.1. Kan hısımları	82
4.4.2.2. Evlatlık bağı	84
4.4.3. Yardım nafakası alacaklıları arasında öncelik	85
4.4.4. Yardım nafakası alacaklısı olmanın şartları.....	87
4.4.5. Yardım nafakası yükümlüsü olmanın şartları	88

4.4.6. Yardım nafakası miktarında alt ve üst sınır	89
4.4.7. Yardım nafakasının başlaması ve sona ermesi.....	89
4.4.8. Yardım nafakasında mahkemenin işlevi	91
5. İSLAM HUKUKU'NDA HISIMLIK NAFAKASI İLE TÜRK MEDENİ HUKUKU'NDA YARDIM NAFKASININ MUKAYESESİ.....	91
5.1. Yoksulluk nafakası hükümlerinin ele alındığı yer bakımından	92
5.2. Nafakanın hukuki özellikleri bakımından.....	92
5.3. Nafaka alacaklısı bakımından	92
5.4. Nafaka yükümlüsü olma şartları bakımından	93
5.5. Nafaka hakkında öncelik bakımından.....	93
5.6. Nafakanın kapsamı ve miktarı bakımından.....	94
5.7. Nafakanın başlaması bakımından	95
5.8. Nafakanın ödeme şekli bakımından	95
5.9. Nafakanın sona ermesi bakımından	96
SONUÇ.....	97
KAYNAKLAR	100
ÖZ GEÇMİŞ.....	107

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı

Bilindiği üzere toplumun temel yapı taşı ailedir. Bu bakımdan toplumun huzur içinde olabilmesi için ailenin huzur içinde olması gerekir. Bu da aile bireyleri arasında hem hukuki hem de ahlaki sorumluluklar doğurur. Esasen birey hayata aile ortamında başlamakta, buluş çağından sonra huzurlu bir hayat sürmek için kendilerine uygun gördükleri eş ile evlenerek yeni sorumluluklar yüklenmektedir. Aile arasında maddi ve manevi bağdan kaynaklanan dayanışma ve yardım ihtiyacı olan bireylere yardım etme yükümlülüğünün bir sonucu olarak, nafaka konusu karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda nafaka, çekirdek aile bireyleri arasında veya aile dışında belli akrabalar arasında ihtiyaç sahiplerine mali destek sağlamayı amaçlayan hukuki bir düzenlemedir.

Toplum içerisinde güven ve adaleti korumak amacıyla kişinin kardeşlik, yardımseverlik, vefa, paylaşma gibi duyguları kazanması ve bunların sonucu olarak aile bireyleri ve yakın akraba arasında ihtiyacı olanlara destek olması gerekmektedir. Bu yardımı başta kişinin kendi isteğiyle, bu olmazsa belli şartlar ve sınırlar içinde hukuki yaptırım ile yerine getirilmesi söz konusudur. Bu çerçevede yoksulluk bağlamında nafaka konusu devreye girmektedir.

Nafaka kavramı, insanın doğası gereği ihtiyaç sahibi olmasından ve toplumsal dayanışmanın gerekliliğinden doğmuştur. Zira insan yaratılmışların en üstünü olmakla birlikte, âciz ve muhtaç (fakir) olarak dünyaya gelmiştir. Yaratılmışların en üstünü olması cihetiyle sorumluluk sahibidir. Âciz ve fakir olması cihetiyle de muhtaçtır. Bu çift yön, kimini mesul yaparken kimini de hak sahibi kılar. Bu itibarla belli imkanları olan insanların, himayesinde bulunan aile fertlerini, akrabasını, çevresini korumakla mükelleftir. Bu mükellefiyetlerden biri de nafaka sorumluluğudur.

İslam hukukunda, ilke olarak erkek eş ailenin düzenini sağlamak ve ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü kılınmıştır. Bu sebeple erkek, eşinin ve çocuklarının nafakalarını temin etmekle de mükelleftir.¹

Maddi olarak geçimine gücü yetmeyip meşakkat içinde olan, bu sebeple mali desteğe ihtiyaç duyan kimse yoksul kavramı ile karşılık bulmaktadır. Haddizatında

¹ Bakara, 2/233; Talak, 65/6-7.

insanlar çeşitli nedenlerle yoksulluğa düşebilir. Bu durumda aile bireyleri ve yakın akrabalar arasında dayanışma sorumluluğu devreye girmekte ve ihtiyaç sahiplerine yardım edilmesi gerekmektedir. Bu itibarla yoksulluk sebebiyle gündeme gelen nafaka, sosyal yardımlaşma olarak aile fertleri yanında kanunen belirlenen hısımlara da verilmiştir. Yukarıda belirtildiği üzere toplumun temel yapı taşı olan aile ile onu tamamlayıcı mahiyette olan akrabalar arasındaki yardımlaşma ve dayanışma, özellikle kişilerin yoksulluğa düşmesi halinde içinde bulunacakları meşakkatin giderilmesi yoluyla toplumun refah ve huzuruna katkı sunacağından, bunun önemli bir örneği olan yoksulluk bağlamında nafaka konusunun incelenmesi önem arz etmektedir.

Araştırmanın konusu İslam hukuku ve Türk Medeni hukukunda yoksulluk bağlamında uygulanan nafaka çeşitlerini ve bunlara ait hükümleri karşılaştırmalı olarak incelemektir. İslam hukukunda nafaka çeşitleri evlilik, hısımlık ve mülkiyet şeklinde iken, Türk Medeni hukukunda ise aile fertleri arasında tedbir, iştirak ve yoksulluk şeklinde çeşitlenen bakım nafakası ile belirli akrabalar arasında yoksulluk sebebiyle uygulanan yardım nafakası şeklindedir. Çalışmamızın temel amacı her iki hukuk siteminde yer alan yoksulluk bağlamındaki nafaka türlerinin benzer ve farklı yönlerini ortaya koyarak, bu sayede her iki hukuk alanında araştırma yapacaklara akademik yönden kaynak oluşturmak veya pratik hayatta yasal düzenleme yapacaklara örnek sunmaktır.

Bu çalışmada yoksulluk nafakası bağlamında amaç ve alan bakımından birbirine uygun olan İslam hukukundaki hısımlık nafakası ile Türk Medeni hukukundaki yardım ve bakım nafakaları mukayese edilmiş ve her iki hukuk sistemindeki bu nafaka çeşitlerinin benzer ve farklı yönleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu sebeple çalışma konumuz dışında kalan İslam hukukunda mülkiyet nafakası mukayeseye dahil edilmemiştir.

1.2. Araştırmanın Yöntemi İlgili Literatür ve Kaynakları

Araştırmada literatür taraması, kavram tespiti ve karşılaştırma yöntemleri uygulanmıştır. Bu konuda öncelikle İslam hukuku ve Türk Medeni hukuk alanında kavram araştırması ve taraması yapılarak literatürde yoksulluk ve nafaka kavramları ortaya konmuş, daha sonra İslam hukukunda evlilik ve hısımlık nafakası detaylı olarak incelenmiş, ardından Türk Medeni hukukunda bakım ve yardım nafakası detaylıca ele alınmıştır. Daha sonra İslam hukukundaki hısımlık nafakası ile Türk

Medeni hukukundaki aile içinde yer alan bakım kapsamındaki yardım nafakası ile yakın akrabalar arasında söz konusu olan yoksulluğa bağlı yardım nafakası karşılaştırılmıştır.

1.3. İlgili Literatür ve Kaynaklar

Akademik olarak her iki hukuk sisteminde karşılaştırma yapılmadan nafaka konusunu inceleyen çalışmaların yanında nafakayı her iki hukuk sistemi bazında karşılaştırma yapan çalışmalar da vardır. Ancak yaptığımız araştırmada yoksulluk bağlamında akraba sayılan kişilerin ihtiyacı olduğunda nafakasını detaylı ve bütüncül olarak ele alan bir çalışmaya ulaşamadık. Söz gelimi Mustafa Genç'in "*Bazı Kanunlar ile Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Eş Nafakası*" (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2019) adlı makalesi ve Hilal Hanay'ın "*İslam Aile Hukukunda Evliliğin Malî Hükümleri ve Modern Hukuktaki Durum*" (Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017) adlı Yüksek Lisans Tezinde olduğu gibi daha çok aile içinde eşler arasındaki nafakaların karşılaştırılması şeklindedir. Ancak bunlar arasında Yahya Bilginer'in "*Mer'î Hukukla Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Nafaka*" (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023) adlı doktora çalışması genel ve karşılaştırmalı olarak nafakayı ele almakta ise de yoksulluğa bağlı yardım nafakasına dair başlık açılmadığı görülmekte, Üveys Ateş'in "*İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akrabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü*" (*FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2019) adlı makalesi yardım nafakası bağlamında İslam hukukuyla Türk Medeni hukuk alanında karşılaştırma yapmış olması bakımından konumuzla örtüşmekte ise de eşler arasındaki yoksulluk nafakasını işlememiş olması dikkat çekmektedir. Bu sebeplerle çalışmamız her iki hukuk alanında yoksulluk bağlamında nafakayı bütüncül olarak ele alan özgün bir çalışma olarak diğerlerinden ayrılmaktadır.

Diğer yandan bu çalışmamızda İslam hukukunda nafaka alanında yazılmış eserler, tezler ve makaleler incelenmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır: *el- Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh* (Vehbe Zuhayli), *Ahkâmu'l-Kur'ân* (Cessâs), *el-Mebsût* (Serahsî), *Muhtasari'l-Müzenî* (Müzenî), *Bedâiu's-Sanâî* (Kâsânî), *Delilleriyle Hanbeli Fıkhu el- Muğnî Muhtasarı* (Makdisî İmam İbn Kudâme), Celal Erbay(İslam Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası). Ayrıca fikhî terimlerin tanımlarında İslam Ansiklopedisi'nden, ayet mealler için de Diyanet İşleri Başkanlığının Kur'an-ı Kerim

mealinden faydalanılmıştır.

Türk Medeni hukukundaki eserler, tezler ve makaleler incelenmiştir. Faydalanılan eserlerden bazıları ise şöyledir: Mustafa Dural, Tufan Ögüz, Mustafa Alper Gümüş (Türk Özel Hukuku Aile Hukuku), Bilge Öztan (Aile Hukuku), Ahmet Cemal Ruhi (Türk Hukukunda Nafaka Ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili), Turgut Akıntürk, Derya Ateş (Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku).

2. YOKSULLUK KAVRAMI

Yoksulluk sözlük olarak “yoksul olma durumu, yoksuzluk, fakirlik, variyetsizlik, sefillik, sefalet” olarak tanımlanmıştır.² Türkçedeki “yoksul” sözcüğünün karşılığı olarak Arapçada ve dolayısıyla İslam hukuku literatüründe “fakir” sözcüğü kullanılmaktadır. Sülâsî bâbtan gelen (فقر /f-k-r) “delmek, kazmak, kırmak” anlamında iken, sıfat haliyle fakir “omurgası kırılmış kimse” anlamındadır. Bu durumdaki insanın bir işe güç yetirememesi, başkasına muhtaç olması sebebiyle maddî bakımdan sıkıntı içinde bulunan kimseye de fakir denildiği ifade edilir.³

Fıkîh terminolojide Allah hakları kapsamında da kul hakları kapsamında da malî yükümlülüklerine güç yetiremeyecek derecede darda olan kişiye “mu‘sir/معسر”, bu duruma “i‘sar/إعسار” denir.⁴

Fakihler, nafaka mükellefiyeti bakımından hususi bir öneme sahip olan bu halin kanıtını da belirli kurallara bağlamıştır.⁵ Buna göre İslam hukukunda nisap miktarı kadar bile mala mâlik olmayan, temel ihtiyaçlarını karşılamaya güç yetiremeyen kişi ittifakla fakir olarak kabul edilmiştir.⁶ Türk Hukukunda ise muhtaç veya yoksul, asgari ücretin altında geliri olan, geliri giderini karşılamayan kimsedir.⁷ Diğer yandan kişinin kendi geliri veya malı ile geçimini sağlayamaması, gerekli zorunlu ihtiyaçlarının karşılayamaması da yoksulluğun göstergesidir.⁸

² <https://sozluk.gov.tr/>; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 18; Arzu Ahsen Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası* (Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2018), s. 7; Reyhani Yüksel, “Yoksulluk Nafakası ve Süre Sorunu”, s. 490; Tuba Birinci Uzun, “Eğitime Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 20/2 (2018), 89-125, s. 103; Şükrü Halûk Akalın vd., *Türkçe Sözlük* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005), s. 2188.

³ Osman Eskiçioğlu, “Fakir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 12, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1995, s. 129.

⁴ Erbay, “Nafaka”, C. 32, s. 283.

⁵ Erbay, “Nafaka”, C. 32, s. 283.

⁶ Üveys Ateş, “İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akrabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 13 (2019), s. 12; Çelik, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, s. 19; Fatma Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı* (Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi, 2021), s. 23.

⁷ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve hukuk terimleri sözlüğü* (İstanbul: Ensar, 2010), s. 135; Bilal Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005), s. 23.

⁸ Aylin Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019, s. 9-10; Turgut Akıntürk - Derya Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2013), s. 302.

Türk Medeni Kanunu'nda ise yoksulluk teknik olarak tanımlanmamış,⁹ kanun koyucu tarafından bilinçli olarak boşluk bırakılmıştır. Bu sebeple doktrinde ve uygulamada yoksulluk ile ilgili farklı tanımlar ortaya çıkmıştır.¹⁰

Bununla birlikte Türk Medeni Kanunu açısından yoksulluğun çerçevesi “herhangi bir geliri olmayan ve çalışamayacak haldeki kimsenin kendini geçindirememesi” olarak belirlenmiştir.¹¹ Diğer taraftan Yargıtay'ın bir kararında yoksulluk “yeme, giyinme, barınma, sağlık, ulaşım, kültür gibi bireyin maddi varlığını geliştirmek için zaruri ve gerekli görülen harcamaları karşılayacak düzeyde gelirinin olmaması” olarak tanımlanmıştır.¹² İki yaklaşım kıyaslandığında Türk Medeni Kanunu'nda gelir ve tüketim baz alınırken, Yargıtay tanımında yaşamsal sayılan sağlık, beslenme, eğitim gibi zaruri ihtiyaçlar öne çıkmaktadır.¹³

Genel olarak yoksulluk; kişinin yeme, giyinme, barınma, sağlık, ulaşım ve kültüre dair gereksinimlerini karşılayamayacak olmasıdır.¹⁴

Bunun yanında yoksulluk *mutlak* ve *göreceli* olmak üzere iki türlü açıklanmıştır.

⁹ Elif Yiğit, “Yoksulluk Nafakası”, *Selçuk Üniversitesi Adalet Yüksekokulu Dergisi* 5/1 (2022), 1-37, s. 5; Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 52; Büşra Baştürk, *Türk Medeni Kanununda Ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası* (Ankara: Ankara Üniversitesi, 2021), s. 37; Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 82; Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 6; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 9; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 25; Reyhani Yüksel, “Yoksulluk Nafakası ve Süre Sorunu”, s. 507; Yaren Didem Özşenol, *Yoksulluk Nafakasında Süre Sınırlaması* (İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, 2021), s. 11; Bilge Öztan, *Aile Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2015), s. 834.

¹⁰ Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 52; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 37; Reyhani Yüksel, “Yoksulluk Nafakası ve Süre Sorunu”, s. 507; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 834.

¹¹ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 158.

¹² Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 52; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 9; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 31; Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, s. 470; Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, s. 494; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 41; Yaren Didem Özşenol, *Yoksulluk Nafakasında Süre Sınırlaması* (İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, 2021), s. 11; Birinci Uzun, “Eğitime Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, s. 103; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 35; Barış Demirsatan, “Yoksulluğa Karşı Bir Tedbir Olarak Yardım Nafakası (MK 364-366)”, 6. *Uluslararası Suç Ve Ceza Film Festivali “Yoksulluk” Tebliğler*, ed. Adem Sözüer (onikilevha, 2017), 159-178, s. 166; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 835.

¹³ Yaren Didem Özşenol, *Yoksulluk Nafakasında Süre Sınırlaması* (İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, 2021), s. 10.

¹⁴ Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 7, 18; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 84; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 45; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 6; Ülgen, *Türk Medeni Kanunu Ve Türk Borçlar Kanunu*, s. 44; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 31; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 32; Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, s. 498; Özşenol, *Yoksulluk Nafakasında Süre Sınırlaması*, s. 35.

Mutlak yoksulluk en temel ihtiyacını bile giderememe, karşılayamama olarak açıklanırken; toplumda kabul edilebilir tüketim düzeyinin altında kalarak gereksinimlerini zorluklarla karşılaması ise *göreceli yoksulluk* olarak açıklanmaktadır.¹⁵

Ayrıca düzenli geliri olmayan, sağlık nedenlerinden dolayı çalışamayan eş de yoksul sayılmaktadır.¹⁶

3. İSLAM HUKUKUNDA NAFKA

Nafakanın kavramı bağlamında tanımı ve önemine binaen meşruiyetinin delilleri ele alınacaktır.

3.1. Nafakını Tanımı

Nafaka kelimesi, (ن،ف،ق /n-f-k) “harcamak, tüketmek”¹⁷ anlamında olup infâk mastarı da benzer bir manada kullanılmaktadır.¹⁸ Lügat anlamı “çıkılmak, gitmek, sarf etmek” şeklinde olup “nafakât” çoğul şekliyle geldiğinde¹⁹ “insanın kendi ve ailesi için harcadığı her şey,²⁰ ihtiyaçların karşılanması amacıyla harcanan para vb. maddi değerler” anlamındadır.²¹

Ayrıca “nafaka” kelimesinin “helak” anlamında gelen “nufûk” lafzından veya

¹⁵ Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*; Aysel Günindi Ersöz, “Dünya Konferansları Belgelerinde Aile ve Yoksulluk: Saptamalar ve Öneriler”, *T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Eğitim - Kültür ve Araştırma Dergisi* 2/6 (Aralık 2003), s. 72; Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 7; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 25-26; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 449.

¹⁶ Hatice Perктаş, *Boşamada Yoksulluk Nafakası* (Ankara: Çankaya Üniversitesi, 2008), s. 19-20; Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 24; Esra Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, s. 24; Özşenol, *Yoksulluk Nafakasında Süre Sınırlaması*, s. 35.

¹⁷ İbn Manzûr Ebu'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerem, *Lisânü'l-Arab*, C. 10, Edebi'l-Havze, İran 1984, s. 358; Serahsî Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed, *el-Mebsût*, C. 2, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1993, s. 163.

¹⁸ Yahya Bilginer, “Türk Medeni Hukukuyla Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Çalışan Evli Kadının Nafakası”, *Ağrı İslâmi İlimler Dergisi (AGİİD)* 14 (Haziran 2024), 60-84, s. 65; Merve Bilge Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası* (Antalya: Akdeniz Üniversitesi, 2021), s. 1; Mesut Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019), s. 5; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 41; Mecit Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2015), s. 3; Vehbe Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh* (Suriye: Daru'l Fikr, 2011), C. 10, s. 7348.

¹⁹ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-i İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhıyye Kamusu*, C. 2, Bilmen Yayınları, İstanbul 1970, s. 244.

²⁰ Lütfiye Akgül, “İslâm Hukukunda Evli Kadının Nafakası ve Kapsamı”, *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler-*, 2015, S. 62, s. 22; Yusuf Balta, “İslam Hukukunda Nafaka Sorumluluğun Sosyal Refaha Etkisi”, *Din Sosyolojisi Araştırmaları* 2/2 (2022): 36-62, s. 39.

²¹ Mehmet Dirik, “İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller”, *İslam Hukuku Araştırma Dergisi*, 2015, S. 25, s. 138.

“geçerli olmak” anlamında “nefâk” lafzından geldiğine de bazı eserlerde yer verilmiştir.²²

Nafaka lafzı dini ana kaynaklarda da sıkça geçmektedir. Mastar haliyle Kurân-ı Kerim’de yetmişden fazla yerde,²³ “nafaka” şekliyle ise iki yerde geçmektedir.²⁴ Hadislerde aynı kökten gelen kelimelerin mastar kullanımları yaygın olarak bulunmaktadır.²⁵

Fıkıhta kişinin köle, hayvan ve cansızlara karşı görüp gözetme sorumlulukları bulunmasından kaynaklı olarak İslâm âlimleri tarafından nafaka için farklı farklı tarifler yapılmıştır.²⁶

Bazı âlimler nafakanın tanımını ekmek, katık, giysi, konut ve bunlara tabi olan şeyler olarak sınırlandırırken, son dönem çağdaş âlimler ise şey ya da şahıs ifadeleri ile bütün nafaka türlerini içine alacak şekilde tanımlama yapmaya çalışmışlardır.

Bazı İslam hukukçuları nafakayı “bir şeye varlığının kendisi sayesinde sürdüğü ihtiyaçlarını vermek” olarak tanımlarken, bazı İslam hukukçuları eyleme konu olan şeyi de tanıma katarak “bir şeyin varlığını sürdürebilmesi kendisine bağlı bulunan zaruri ihtiyaçlarının temini için gerekli olan mal” şeklinde tanımlama yapmışlardır.²⁷

Genel olarak ise nafaka “hayatiyetin ve yararlanmanın devamlılığını sağlamak için yapılması zorunlu olan harcamalar” şeklinde tanımlanmıştır.²⁸ Bu tanımda geçen “hayatiyet” ile canlı olan insan, hayvan ve bitkiler, “yararlanma” ile ise cansız olan eşya anlatılmak istenerek genel bir tanım yapılmıştır.²⁹

²² İbrahim Hayrullah Erdem, *İslâm Hukukunda Nafaka*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır 2019, s. 13.

²³ Bakara, 2/236,241; Ahzâb, 33/28,49; Talak, 65/6-7.

²⁴ Bakara, 2/270; Tevbe, 9/121.

²⁵ Muhammed Fuâd Abdülbâki, *Miftâhu Künuzi’s Sünne* (Kahire: Daru’l Hadis, ts.), s. 515-516; Celal Erbay, “Nafaka”, *Türkiye Diyanet Vakfı*, C. 32, (TDV İslâm Araştırma Merkezi, 2006), s. 282.

²⁶ Erbay, “Nafaka”, s. 282.

²⁷ Üveys Ateş, “İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akrabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2019, S.13, s. 4-5.

²⁸ Erbay, “Nafaka”, C. 32, s. 282; Feyza Nur Kutman, *İslam Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı* (Bayburt: Bayburt Üniversitesi, 2024), s. 4.

²⁹ Özlem Çelik, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2013, s. 9; Celal Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, Rağbet Yayınları, İstanbul 1998, s. 12-13; Mehmet Zeki Uyanık, “İslâm Aile Hukukunda Evlilik ve Boşanma Nafakası Bağlamında

Türk Medeni hukukuna gelince nafaka, Yargıtay'ın bir kararında nakdî ve aynı³⁰ yardım yükümlülüğü³¹ olarak tarif edilirken,³² doktrinde sosyal ve ahlaki bir sorumluluk³³ gereği çaresiz, yoksul, sıkıntı içinde bulunan³⁴ kişilere (altsoy, üstsoy ve yansoydan sadece kardeşlerin birbirlerine³⁵) kanunun öngördüğü kimselerin zaruri durumlarda mahkeme kararıyla bakmakla mesul kılınanların ödediği aylık olarak tanımlanmıştır.³⁶ Tanıma bakıldığında yardım olarak sayılan nafakanın toplumsal bir kural olmasının ötesinde hukuksal bir norm halini aldığı anlaşılmaktadır.³⁷

3.2. Nafakanın meşruiyetinin delilleri

Nafaka ile ilgili genel konularda âlimlerin ittifak ettikleri görülmektedir. İhtilaflar ise cüz'i konular üzerine olmuştur. İslam âlimlerinin nafaka konusundaki delilleri Kur'an-ı Kerim, sünnet, icmâ ve akıldır.³⁸

2.2.2.1. Kur'an-ı Kerim

1) *“Emzirmeyi tamamlamak isteyen için analar çocuklarını tam iki yıl emzirirler. Onların normal ölçülerde yiyecek ve giyeceklerini sağlamak da çocuk kendisinden olanın (babanın) borcudur. Hiç kimse gücünü aşan bir şeyle yükümlü*

Süresiz Nafaka Yasası”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Konya 2019, S. 47, s. 59; Zahit Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2010, s. 7.

³⁰ Ahmet M. Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, 5. Baskı (Ankara: Turhan Kitabevi, 2020), s. 134.

³¹ Esra Fırtına, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2019), s. 85; Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 19; Özge Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası* (Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, 2019), s. 1.

³² Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 2; Sadık Furkan Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2023), s. 2; Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 19.

³³ Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 3.

³⁴ Cengiz Yelbaşı, *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, Sim Matbaacılık (Ankara, 2014), s. 446.

³⁵ Mehmet Hamzaçebi, “Türk Medeni Kanununa Göre Boşanma ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10/3-4 (2002), 23-48, s. 23; Ece Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, (Ankara: Başkent Üniversitesi, 2020), s. 27; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 5; Çiğdem Batur, *Türk Medeni Kanunu'nda İştirak ve Yardım Nafakası* (İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, 2020), s. 3.

³⁶ Kübra Yıldız, *Türk Ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2022), s. 5; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 5; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 25-26; Sera Reyhani Yüksel, “Yoksulluk Nafakası ve Süre Sorunu”, *Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2/2 (30 Aralık 2021), 485-509, s. 491; Akif Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2012), s. 3; Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <http://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 07.12.2024.

³⁷ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 2; Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 19.

³⁸ Kâsânî, *Bedü's-Sanâyi fî Tertibü's-şerâ*, C. 4, s. 15; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, 2021, s. 32; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7371.

kılinamaz. Ne ana çocuğu yüzünden zarara uğratisın ne de babası çocuğundan dolayı zarar görsün. Kendisine miras kalan kimseye de benzer yükümlülük vardır. Ana baba karşılıklı danışarak ve anlaşarak çocuğu süttten kesmek isterlerse bundan dolayı onlar için bir sakınca yoktur. Çocuklarınızı sütannelere emzirtmek isterseniz münasip olan ücreti verdiğiniz takdirde sizin için bir günah yoktur. Allah'ın koyduğu kurallara aykırı davranmaktan sakının ve bilin ki Allah yaptıklarınızın tamamını görmektedir."³⁹

Bu ayet nafaka temininin babaya ait olduğunun delilidir.⁴⁰ Buna bağlı olarak emzirilme döneminde olan çocuğun bakımı, ihtiyaçlarının giderilmesinin sorumluluğu da babaya aittir.⁴¹ Ayette geçen "*maruf/normal ölçü*" lafzına binaen nafakanın yeterliliği ise örf ve nafaka verecek kişiye göre belirlenir.

Hanefî ve Şâfiîlere göre kişilerin maddi durumlarına bakarak zenginin nafakası ve fakirin nafakası olmak üzere iki türlü nafakadan bahsedilmektedir.⁴² Mâlikî ve Hanbelîler ise aşağıda gelecek olan Hind hadisinde geçen "*maruf ölçüde alma*" yı delil olarak kullanarak eşlerin zenginlik fakirlik durumu, kadının konumu ve yörenin durumu dikkate alınarak nafakaya hükmetmiştir. Karı ve kocanın maddi durumları farklı ise orta derecede nafaka ödenmesinin takdir edilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir.⁴³

Zâhirî mezhebine mensup İbn Hazm, kocanın fakir olması ve bu nedenle hem kendi hem de eşinin nafakasını temin edememesi durumunda, nafaka yükümlülüğünün kocadan düştüğünü ifade etmektedir.⁴⁴ Ona göre kocanın ekonomik durumu sonradan düzelse bile kendisinden nafaka talep edilmeyeceği görüşündedir. Bu duruma "*...hiç kimse gücünü aşan bir şeyle yükümlü kılınamaz. Ne ana çocuğu yüzünden zarara uğratisın ne de babası çocuğundan dolayı zarar görsün. Kendisine*

³⁹ Bakara, 2/233.

⁴⁰ Cürcanî, *Kitâbu't-Ta'rîfât*, s. 23; Apaydın, *İslam Hukuk Usulü*, s. 239-240; Balta, "İslam Hukukunda Nafaka Sorumluluğun Sosyal Refaha Etkisi", s. 43; İslami Ağ Fetva Komitesi, "İslami Ağ Fetvaları", (18 Kasım 2009), C. 13, s. 7992; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7350.

⁴¹ Tezcan, "17. Yüzyılda Konya'da Kadınların Geçim Kaygısı: Konya Şer'ıye Sicilleri'ne Göre Nafaka", s. 188; Müzenî Ebû İbrâhîm İsmâîl b. Yahyâ b. İsmâîl, *Muhtasari'l-Müzenî*, C. 8, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 2010, s. 339; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, 2021, s. 45; Kutman, *İslam Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı*, s. 6.

⁴² Erdem, *İslam Hukukunda Nafaka*, s. 28.

⁴³ Akgül, "İslam Hukukunda Evli Kadının Nafakası ve Kapsamı", s. 30; Bilginer, "Türk Medeni Hukukuyla Mukayeseli Olarak İslam Hukukunda Çalışan Evli Kadının Nafakası", s. 68.

⁴⁴ Ali b. Ahmed b. Said İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr* (Beyrut: Daru'l Fikr, 2010)C. 9, s. 59.

miras kalan kimseye de benzer yükümlülük vardır” ayeti delil gösterilerek,⁴⁵ önce nafaka ihtiyacı kadının malvarlığı olan oğlu veya babası tarafından giderilmeye çalışılmalı, bu kişilerin de maddi imkanları yetersizse o halde adamın nafakasını zengin karısı karşılamalıdır görüşündedir.⁴⁶

Babanın ölmesi durumunda ise Hanefî mezhebine göre çocuğun nafaka giderlerinin, babanın mahrem vârisleri⁴⁷ tarafından karşılanması gerekir. Şâfiî’ye göre babanın ölmesi halinde ise mirasçı olan çocuğun nafakası, çocuğa kalan mirastan karşılanması gerektiği görüşündedir.⁴⁸

2) “*Eli geniş olan, elinin genişliğine göre nafaka versin. Rızkı dar olan da, Allah’ın ona verdiğiinden (o ölçüde) harcasın. Allah bir kimseyi ancak kendine verdiği ile yükümlü kılar. Allah bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır.*”⁴⁹

Bu ayet “*zengin olan kudretine göre darda bulunan da gücüne göre...*” ayeti⁵⁰ ile benzerdir. Nafakanın miktarını belirleme için delil teşkil etmektedir.⁵¹ Nafaka konusunda da Allah kimseye gücü üstünde yükümlülük yüklediği bu ayette de görülmektedir.⁵² Ergin akrabaya ödenecek nafakayı belirlerken de yine bu ayet delil olarak kullanılabilir.⁵³

Elinin genişliğine uygun nafaka verme durumu söz konusu olduğundan kocanın nafaka vermemesi durumu söz konusu değildir.⁵⁴ Nafakada karı kocanın her ikisinin de durumuna bakılır. Karı koca fakirse fakir nafaka, zengin ise zengin nafaka olarak verilmelidir. Aslolan her ikisinin durumudur.⁵⁵ Hanefî âlimlerinden Hassâf bu görüştedir.⁵⁶ Koca fakir kadın zenginse fakirlerin nafakası verilir. Adam zengin kadın fakirse de yine Hanefî alimlerinden Kerhî’ye göre koca, zenginlerin

⁴⁵ Cessâs Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Şerhu Muhtasarı’ t Tahavi*, C. 5, (Medine: Daru’s Sıraç, 2010), s. 303.

⁴⁶ İbn Hazm, *el-Muhallâ bi’l-Âsâr*, C. 9, s. 254-255; Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 13.

⁴⁷ Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, 2021, s. 6.

⁴⁸ Bilginer, “Türk Medeni Hukukuyla Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Çalışan Evli Kadının Nafakası”, s. 67.

⁴⁹ Talak, 65/7.

⁵⁰ Bakara, 2/236.

⁵¹ Serahsî, *el-Mebsût*, c. 5, s. 182; Erdem, *İslâm Hukukunda Nafaka*, s. 28.

⁵² Balta, “İslam Hukukunda Nafaka Sorumluluğun Sosyal Refaha Etkisi”, s. 41-42.

⁵³ Ateş, “İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akrabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü”, s. 19.

⁵⁴ Böke, “İslâm Hukuku Açısından Kadının İddet Nafakası”, s. 109; Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 47; Erdem, *İslâm Hukukunda Nafaka*, s. 33.

⁵⁵ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 28; ; Müzenî Ebû İbrâhîm İsmâil b. Yahyâ b. İsmâil, *Muhtasari’l-Müzenî*, C. 8, s. 336.

⁵⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, c. 5, s. 182.

nafakasından karısına vermesi gerekir; aslolan ona göre kocanın durumudur. Eşlerden biri aşırı zengin diğeri de aşırı fakirse de o zaman orta halde nafakaya hükmedilir.⁵⁷ Fakir kocanın zamanla durumu düzelse o zaman da karısının nafakasını zengin haldeki kimselerin nafakası kadar vermesi gerekmektedir.⁵⁸ Şâfiîler nafaka tespitinde sadece kocanın durumuna bakmışlardır.⁵⁹

3) “Boşanmış kadınlara faydalanacakları uygun bir şeyler verilmesi, Allah’ın rızasını gözetilenlerin borcudur.”⁶⁰

Bu ayet ile ilgili boşanma sonrasında kadının yeni evlilik yapıncaya kadar nafaka alma hakkının bulunduğu şeklinde yorumlayan âlimler olmuştur.⁶¹ Boşanmış kadın (iddet) bekleme süresi içinde olduğu sürece nafaka ve mesken hakkına sahip olduğunu savunan âlimler bu ayet ile delil getirmiştir.⁶² Boşanma iddeti bitiminden itibaren ihtiyacını karşılayamayan kadının nafakasını ise yeni bir nikah olmadığı takdirde yeme, içme, barınma gibi temel ihtiyaçlarını yakın hısımları karşılamakla yükümlüdürler. Ancak kadının bu şekilde hayatı güvence altına alınabilmektedir. Eski eş ile aralarında hukukî bir bağ kalmadığından erkek eski eşinin nafakasını temin etmekle yükümlü değildir.⁶³

4) “O kadınları (iddet süresince), durumunuza uygun olarak kendi oturduğunuz yerde oturtun ve onların imkânlarını daraltmak yoluyla kendilerine zarar vermeye kalkışmayın. Eğer gebe iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını karşılayın.”⁶⁴

Bir önceki ayetle⁶⁵ birlikte bakıldığında iddet bekleyen kadının sadece mesken hakkı olması şeklinde geçen delil ile âlimler ihtilaf etmişler. Bain talakla boşanan kadın hamile değilse İmam Şâfiî⁶⁶, Malikî alimler⁶⁷ dahil kimi âlimler iddette nafaka olarak kadın sadece mesken hakkını elde ederken Ebu Hanife, dahil

⁵⁷ Erdem, *İslâm Hukukunda Nafaka*, s. 51.

⁵⁸ Mevsilî, *el-İhtiyâr Metni el-Muhtar li'l-Fetva (İmam-ı Azam'ın İctihad ve Görüşleri)*, s. 437.

⁵⁹ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 28.

⁶⁰ Bakara, 2/241.

⁶¹ Dalgın, “İslam Hukuku Açısından Boşanmanın Sonuçlarından Maddi Tazminat Üzerine Bir Değerlendirme” S. 18-19, s. 45; Balta, “İslam Hukukunda Nafaka Sorumluluğun Sosyal Refaha Etkisi”, s. 42.

⁶² eş-Şeybânî Ebû Abdillâh Muhammed b. el-Hasen b. Ferkad, *el-Asl*, C. 4, Dâru İbn Hazm, Lübnan 2012, s. 550.

⁶³ Çetintaş, “İslâm Hukukunda Evlenmeden Doğan Haklar Bağlamında Nafaka”, s. 188.

⁶⁴ Talak, 65/6.

⁶⁵ Bakara, 2/241.

⁶⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, c. 5, s. 202; Müzenî Ebû İbrâhîm İsmâîl b. Yahyâ b. İsmâîl, *Muhtasari'l-Müzenî*, C. 8, s. 339.

⁶⁷ Zuhayfî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7374.

kimi alimler ise iddet süresince kadın mesken ve diğer nafaka haklarından da faydalanmalı şeklindedir.⁶⁸ Zahirîlerden İbn Hazm⁶⁹ ve Hanbelîler kadının nafaka ve mesken hakkı olmadığı görüşündedir.⁷⁰ Eşi ölürse dul kalan kadının iddetinin bitimi gebe ise doğumla veya çocuğun düşmesiyle, gebe değilse dört ay on gün sonradır.⁷¹ Kadın iddet bitiminden sonra miras alacağından nafaka ve süknâ hakkı yoktur. Talak halinde kadın hamile ise doğum yapması veya bebeğin düşmesi ile iddet süresi tamamlandığından nafaka ve mesken hakkı kalmadığına İslam âlimleri ittifak etmiştir.

Kadının hayızlı olup olmaması, evliliğin getirdiği birlikteliği yaşayıp yaşamaması, kadının yaşı bakımlarından iddet ve nafaka haklarında farklılıklar meydana gelmektedir. Nafakayı gerektiren asıl sebep nikah akdi ile cinsel birlikteliktir. Bunlar ile kadın nafaka hakkına sahip olmaktadır.⁷² Eğer kadın buluğa ermiş olup hayız görüyorsa kocası tarafından boşanma meydana gelmişse Hanefîler ve Hanbelîlere göre üç hayız kadar iddet bekleme süresi bulunmaktadır.⁷³ Küçüklüğü sebebiyle adet göremeyenlerin bekleme süresi üç aydır.⁷⁴ 15-55 yaş arasında olup herhangi bir sebepten kanaması olmayan ya da bir iki kez kanama gören kişi için Ebû Hanîfe, hayızdan kesilme yaşına yani elli beş yaşına kadar kadın beklemeli sonrasında yine dokuz ay daha iddet süresini bekleyerek geçirmeli görüşündedir.⁷⁵ Ancak bu süreç kadın için uzun ve yıpratıcı olması erkek için ise iddet süresince nafaka verme yükümlülüğü olması açısından meşakkatli ve maliyet olarak omuzlarına ağır bir külfet yüklenmesi demektir. Kadın iddet süresince nafaka hakkı olması da nafaka alacaklısı kadın için suistimale kapı aralamaktadır. Bu yüzden

⁶⁸ Hilal Hanay, *İslam Aile Hukukunda Evliliğin Malî Hükümleri ve Modern Hukuktaki Durum*, s. 46; Çetintaş, "İslâm Hukukunda Evlenmeden Doğan Haklar Bağlamında Nafaka", *İslam Hukuku Araştırma Dergisi* 24 (2014), 185-203, s. 199; Serahsî, *el-Mebsût*, c. 5, s. 181; Kutman, *İslam Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı*, s. 50; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, 2021, s. 68-69.

⁶⁹ İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, C. 10, s. 90-93.

⁷⁰ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7374; Makdisî İmam İbn Kudâme, *Delilleriyle Hanbelî Fıkhü el-Muğnî Muhtasarı*, C. 4, s. 267.

⁷¹ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 40; Müzenî Ebû İbrâhîm İsmâîl b. Yahyâ b. İsmâîl, *Muhtasari'l-Müzenî*, C. 8, s. 339; Kutman, *İslam Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı*, s. 51; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, 2021, s. 68.

⁷² ez-Zencânî, *Fıkhî Hükümlerin Usulî Dayanakları (Tahrîcü'l-Fürû ale'l Usûl)*, s. 256; Makdisî İmam İbn Kudâme, *Delilleriyle Hanbelî Fıkhü el-Muğnî Muhtasarı*, C. 4, s. 266; Serahsî, *el-Mebsût*, c. 5, s. 187.

⁷³ Serahsî, *el-Mebsût*, c. 5, s. 203-204; Kutman, *İslam Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı*, s. 49; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7373.

⁷⁴ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 41; Kutman, *İslam Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı*, s. 48.

⁷⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, c. 5, s. 204.

Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nin 140. Maddesi Mâlikîlerin görüşünü esas alınarak bu durumdaki kadınların iddetinin on iki ay olarak belirlenmiştir. Yine Mâlikîler kadınlar boşandıkları tarihten itibaren yalnızca bir yıl boyunca iddet nafakası alma hakkına sahip olacağı görüşündedirler.⁷⁶ Ayetin devamındaki “*Durumunuza uygun*” ile anlatılmak istenenin kocanın zengin ve fakirliğine binaen fakirin mesken nafakası, zenginin mesken nafakası gibi olmadığıdır.⁷⁷

Bir diğer konu ric'i ya da bain talak fark etmeksizin boşanan hamile kadının doğum yapıncaya kadar nafakalarının karşılanması meselesidir. Hamile kadın doğum yapıncaya kadar⁷⁸ ve bunun devamında da çocuk süttten kesilinceye kadar (eski kocası nafaka ile yine yükümlüdür. Bunun bir sebebi boşanma sırasında kadın hamileyse ya da emzirdiği çocuğu varsa hayatını kazanması çok zor olmasından kaynaklanmaktadır.⁷⁹

5) “*Allah'a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşta, yolcuya, elinizin altındakilere iyilik edin. Şüphesiz Allah, kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez.*”⁸⁰

6) “*...hem bana hem anne babana minnet duymalısın; sonunda dönüş yalnız banadır.*”⁸¹

Bu ayetler haricinde başka ayetlerde de anne-babaya öf dâhi denilmemesi,⁸² onlara iyi davranılması⁸³ ayetlerde zikredilmiştir.⁸⁴

Bu ayetlere bakıldığında sadece eş ya da çocuk değil aile yakınlarının da nafaka kapsamına girdiğine, yani hısımlık nafakasına bu ayetler delil olarak gösterilmektedir. Kişinin evlilik ve hısımlık bağları devam ettiği sürece bu kişilere

⁷⁶ Çetintaş, “İslâm Hukukunda Evlenmeden Doğan Haklar Bağlamında Nafaka”, s. 199-200; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 41; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, 2021, s. 67.

⁷⁷ Makdisî İmam İbn Kudâme, *Delilleriyle Hanbeli Fıkhı el- Muğni Muhtasarı*, C. 4, s. 258.

⁷⁸ İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, C. 10, s. 90.

⁷⁹ Sedide Akbulut vd., *Ailemin Sohbet Günlüğü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 4. bs., Ankara 2012, s. 274; Müzenî Ebû İbrâhîm İsmâîl b. Yahyâ b. İsmâîl, *Muhtasari'l-Müzenî*, C. 8, s. 339; Kutman, *İslam Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı*, s. 52.

⁸⁰ Nisâ, 4/36.

⁸¹ Lokmân 31/14.

⁸² İsrâ 17/23.

⁸³ Ankebût 29/8.

⁸⁴ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 74.

nafaka yükümlülüğü de devam etmektedir.⁸⁵

2.2.2.2. Sünnet

Hadislerde geçen en meşhur delil Ebû Süfyan'ın karısı Hind'in nafaka olayıdır. Hadis şu şekilde bizlere aktarılmıştır:

1) *Ebu Süfyan'ın karısı Hind, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelerek kocasının cimri olduğunu, kendisine ve çocuklarına yeteri kadar nafaka vermediğini söyleyerek şikayette bulununca, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kocanın malından, onun bilgisi dışında, sana ve çocuklarına yetecek miktarda dine ve örfe uygun olarak al."*⁸⁶

Bu hadise bakarak ayetleri destekleyecek şekilde nafakanın kocaya vacip olduğu, nafakayı vermekten imtina eden eş (koca) hakkındaki durum ve nafakanın miktarı da açık bir şekilde görülmektedir. Buna göre kadının, nafakasını vermeyen kocasının malından kendisine yetecek miktarda izinsiz almasının câiz olduğu⁸⁷, buna da gücü yetmezse meselenin mahkemeye taşınabileceği belirtilmiştir. Nitekim Hukûk-i Âile Kararnâmesi'nde nafakadan kaçınan koca için tarafların durumuna göre hâkimin kadına bir nafaka takdir edeceği ve belirttiği süre içerisinde nafakanın peşin ödenmesi gerektiği hükmüne bağlanmıştır.⁸⁸

2) Nafakanın miktarının kocanın ekonomik durumu ve örf çerçevesinde olduğunu gösteren hadislerden biri şu şekildedir: *Muaviye b. Haydeh (r.a) dedi ki: "Ey Allah'ın Rasulü! dedim. Bizden her biri üzerinde, zevcesinin hakkı nedir?" diye sorunca buyurdular ki: "Kendin yiyince ona da yedirmen, giydiğin zaman ona da giydirmen, yüzüne vurmaman, takbîh etmemen, evin içi hariç onu terk etmemen."*⁸⁹

⁸⁵ Balta, "İslam Hukukunda Nafaka Sorumluluğun Sosyal Refaha Etkisi", s. 42-43.

⁸⁶ Kâsânî, *Bedü's-Sanâyi fî Tertîbü's-Şerâi*, C. 4, s. 15; Cessâs Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, C. 1, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Lübnan 1994, s. 574; Müzenî Ebû İbrâhîm İsmâîl b. Yahyâ b. İsmâîl, *Muhtasari'l-Müzenî*, C. 8, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 2010, s. 336; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 26; Makdisî İmam İbn Kudâme, *Delilleriyle Hanbeli Fıkhı el- Muğni Muhtasari*, C. 4, s. 256; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 33; Zuhaylî, *el- Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7372.

⁸⁷ Cessâs Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, C.1, s. 574; Ebu'l-Kasım el-Hırakî Ömer b. el- Hüseyin b. Abdullah, *Muhtasaru'l Hırakî* (Daru's Sahabi, 1993), s. 121; Makdisî İmam İbn Kudâme, *Delilleriyle Hanbeli Fıkhı el- Muğni Muhtasari*, C. 4, s. 256-259; İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, C. 9, s. 254; Serahsî, *el-Mebsût*, C. 5, s. 181; Kutman, *İslam Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı*, s. 9.

⁸⁸ Genç, "Bazı Kanunlar ile Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Eş Nafakası", s. 385.

⁸⁹ Ebû Davud, Nikâh, 42; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 26; Makdisî İmam İbn Kudâme, *Delilleriyle Hanbeli Fıkhı el- Muğni Muhtasari*, C. 4, s. 87; Zuhaylî, *el- Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 9, s. 6843.

3) Bir kimsenin Allah rızasını gözetip ailesi için harcadığı sadaka olarak sayılması hadisi de bu minvalde olup nafaka konusundaki dinin hassasiyetini ve babayı teşvik edici durumunu da en güzel şekilde yansıtmaktadır.⁹⁰

“Bir kimsenin kendisi ve ailesi için yaptığı harcamalar da bir sadakadır ve harcamaya öncelikle kendi ailesinden başlamak, akrabasını ve yakınlarını gözetmek gerekir.”⁹¹

4) Bir kişi, babasının ve kendisinin malı olduğu halde babasının kendi malından almak istediğini söyleyince Hz. Peygamber *“Sen ve malın babana aitsiniz.”* buyurmuştur.⁹² Bakıldığında bu hadis İslam âlimleri için hısımlık nafakasının zorunluluğu ve kapsamının belirlenmesinde hüccet değeri taşımaktadır.⁹³ Yine bu hadisten hareketle, usulün nafakasından fûrûnun da nafaka alabileceği görülmektedir. Fûrû için nafaka alacaklısı sıralamasında ise öncelik anne ve babaya aittir. Ancak anne-baba fakirse öncelik kime verileceği âlimler arasında tartışılmış ve ilk sırayı anneye verilmesi gerektiği görüşünde olan âlimler şu hadisi delil olarak göstermişlerdir. *“Hz. Peygamber (s.a.v.)’e gelerek, “Kime iyilik edeyim Ey Allah’ın Rasûlü” diye soran kişiye, Peygamberimiz: “Önce annene, sonra annene, sonra yine annene, sonra babana, sonra kız ve erkek kardeşlerine, sonra yakın akrabalarına” cevabını vermiştir.”⁹⁴* Bu rivayette üç defa annene sonra babana diye buyrulması üzerine öncelik sırasının anne olduğunu söylemişlerdir.

Bu hadis ve *“anne-babaya iyi davranın...”⁹⁵* ayeti ile çocukların kazandıklarının anne ve babaya helal olduğuna, ihtiyaç halinde de bu mallardan faydalanabileceklerine delil olarak gösterilmiştir. Dolayısıyla muhtaç durumdaki ebeveynlerin (fakir, hastalık ya da yaşlılığın getirdiği acziyet sebebiyle) nafakası erkek-kız ayırt etmeksizin çocukların mallarından karşılanabilmektedir.⁹⁶

⁹⁰ Balta, “İslam Hukukunda Nafaka Sorumluluğun Sosyal Refaha Etkisi”, s. 44.

⁹¹ Buhari, Zekat, 18; Müslim, Zekat, 38.

⁹² Ebu Davud, K. Büyü’ ve’l-İcâre, 79; İbn Mâce, K. Ticârât, 64; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 75; Cessâs Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Şerhu Muhtasaru’t Tahavi*, C. 5, (Medine: Daru’s Siraç, 2010), s. 300-301; Zuhaylî, *el- Fıkhu’l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 9, s. 6786.

⁹³ Balta, “İslam Hukukunda Nafaka Sorumluluğun Sosyal Refaha Etkisi”, s. 45; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 7.

⁹⁴ Buhari, Edeb, 2; Müslim, Birr, 1.

⁹⁵ İsrâ, 17/23-25; Ankebût, 29/8; Lokmân, 31/14; Ahkâf, 46/15.

⁹⁶ Ateş, “İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akrabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü”, s. 9; Hüseyin Esen, “İslam Hukukunda Aile”, *İlahiyat Akademi Dergisi*, 2020, S. 11, s. 51; Saffet Köse, “İslam Açısından Ebeveynin Çocukları Üzerindeki Hakları veya Çocukların Ebeveynine Karşı Vazifeleri”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2008, S. 12, s. 363; Kaymak, “İslâm Aile Hukukunda Hısımlık İlişkisi Bakımından Ebeveyn Nafakası”, s. 463.

2.2.2.3. İcma

İslam aile hukukunda kocayı nafaka ödeyen, kadını ise nafaka alacaklısı olduğu konusunda âlimler ittifak etmişlerdir⁹⁷, bu konuda icmâ bulunmaktadır.⁹⁸

İbn Hazm normal hallerde kocanın nafakadan sorumlu olduğunu⁹⁹ ancak kadının zengin erkeğin nafakayı temin edemeyecek kadar muhtaç halde fakir olması durumunda kadının kocasının nafakasını temin etmekle sorumlu olduğunu belirtir. Ancak fakir olan bu kişinin zengin oğlu ya da babası varsa bu fakir kocanın nafakasını karşılamakla mükellef oldukları görüşündedir.¹⁰⁰ İstisnâ olan durum nâşize (kocasına âsi olan) kadındır.¹⁰¹

Aralarında lafız farklılıkları olsa da kocanın kendisinden tam olarak faydalanmasına imkan vermeyen (kadının kendisini kocasına teslim etmesi ve kocanın ondan faydalanması, kocanın kadını istediği yere götürmesi ve kadınla birlikte yaşaması vb. durumlara imkan vermeyen) ve bunu meşru olmayan bir sebeple kısıtlayan kadının nafaka hakkının olmadığı konusunda İslam hukukçularının görüş birliği içerisinde oldukları görülmektedir.¹⁰²

2.2.2.4. Akıl

Kadının nikâh akdi ile evin içerisindeki düzenden mesul olması, eşi ve varsa çocuklarına karşı sevgi ve muhabbetle muamelede bulunması, kocasının şeref, onur ve haysiyetini zedeleyecek davranışlardan kaçınması,¹⁰³ eşine hizmet etmesi, çocukların bakımı ve hıdânesi gibi sorumluluğu bulunduğu İslam, nafaka gibi maddi bir durumu kadına da bir hak olarak erkeğe de bir borç olarak tanımış; nafaka mesuliyetini erkeğe yüklemiştir. Kadının kocasının evinde bulunması erkeğin faydasına ve yararına olduğundan da erkeğin kadının nafakasını karşılaması normal

⁹⁷ Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 12.

⁹⁸ Dirik, “İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller”, s. 139; Balta, “İslam Hukukunda Nafaka Sorumluluğun Sosyal Refaha Etkisi”, s. 45; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 26; Zuhaylî, *el- Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7362.

⁹⁹ Dirik, “İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller”, s. 150.

¹⁰⁰ Mehmet Zeki Uyanık, “İslâm Aile Hukukunda Evlilik ve Boşanma Nafakası Bağlamında Süresiz Nafaka Yasası”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Konya 2019, S. 47, s. 62.

¹⁰¹ Kâsânî, *Bedü's-Sanâyi fî Tertîbü's-Şerâi*, C. 4, s. 22; Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 44; Kutman, *İslam Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı*, s. 10; Zuhaylî, *el- Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7373.

¹⁰² Çetintaş, “İslâm Hukukunda Evlenmeden Doğan Haklar Bağlamında Nafaka”, s. 189-191.

¹⁰³ Dirik, “İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller”, s. 138.

bir durumdur.¹⁰⁴ İslam'da nafakanın erkeğe yüklenmesi aynı zamanda ekonomik adalet, aile düzeninin korunması ve aile içindeki dengeyi gözetme amacını da taşımaktadır.

Kadın nikah akdi ile alma hakkı olan mehri ev için kullanmak zorunda değildir.¹⁰⁵ Çünkü kadının bu sorumluluklarının yanında evde kocasının istek ve hissiyatına uymakta, vaktini de kocası lehine değerlendirmektedir.¹⁰⁶ Bütün bunların yanında bir de geçim, maddiyat gibi sorumluluğun yüklenmesi aklen ve hak dengesi bakımından uygun değildir.¹⁰⁷

3.3. Nafaka türleri

İslam hukukunda evlilik, mülkiyet ve hısımlık (akrabalık) sebebiyle olmak üzere üç farklı nafaka çeşidi bulunmaktadır.¹⁰⁸ Eşlere karşı nafaka yükümlülüğü fikhî kaynaklarda “nafakatü’z-zevcât” olarak ele alınıp incelenirken, soy yakınlarına karşı nafaka yükümlülüğü ise “nafakatü’l-ekârib” olarak ele alınmaktadır.¹⁰⁹

3.3.1. Evlilik nafakası

Evlilik, nikah akdi ile başlar. Böylece akit taraflarının hak ve ödevleri de işlerlik kazanır.¹¹⁰ Bu bağlamda kadının evlilik nafakası hakkını kazanabilmesi için Hanefî ve Zahirîlere göre sahih bir nikah akdinin gerçekleşmiş olması yeterli iken, Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelîlere göre karı kocanın nikahtan sonra birlikte olmaları gerekmektedir.¹¹¹ Bunların yanında kadının kocasıyla aynı evde yaşaması, evliliğin tabii gereklerini yerine getirmekten kaçınmaması ve kocasını terk etmemesi gibi

¹⁰⁴ Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 45; Zuhaylî, *el- Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7373.

¹⁰⁵ Dalgın, “İslam Hukuku Açısından Boşanmanın Sonuçlarından Maddi Tazminat Üzerine Bir Değerlendirme”, s. 51; Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 9.

¹⁰⁶ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 27; Zuhaylî, *el- Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 9, s. 6760.

¹⁰⁷ Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 9.

¹⁰⁸ Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 4; Hanay, *İslam Aile Hukukunda Evliliğin Malî Hükümleri ve Modern Hukuktaki Durum*, s. 39; Akgül, “İslâm Hukukunda Evli Kadının Nafakası ve Kapsamı”, s. 23; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 22; Serahsî, *el-Mebsût*, c. 5, s. 180; Zuhaylî, *el- Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7349.

¹⁰⁹ Ateş, “İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü”, s. 3.

¹¹⁰ Hanay, *İslam Aile Hukukunda Evliliğin Malî Hükümleri ve Modern Hukuktaki Durum* (Kırıkkale Üniversitesi, 2017), s. 2.

¹¹¹ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 49; Makdisî İmam İbn Kudâme, *Delilleriyle Hanbelî Fıkhı el- Muğni Muhtasarı*, C. 4, s. 266; Müzenî Ebû İbrâhîm İsmâil b. Yahyâ b. İsmâil, *Muhtasari'l-Müzenî*, C. 8, s. 337; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, 2021, s. 34; Zuhaylî, *el- Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 9, s. 6791-6793.

şartlar da vardır.¹¹²

Ehli kitaptan bir kadınla evli olan Müslüman koca yine onun nafakasını temin etmek zorundadır.¹¹³ Yani kadının ehli kitap olması hükmü değiştirmez.¹¹⁴

Koca fakir, hasta, gaib vb. durumda da olsa, karısı zengin de olsa her hâlükârda nafaka kocaya ait olup,¹¹⁵ onun üzerine vaciptir.¹¹⁶

Kişi hem evlilik hem de hısımlık nafakası ödemekle yükümlüyse ve ikisini de karşılayacak kadar maddi durumu yoksa kişi önce ailesine dair evlilik nafakası ihtiyacını karşılamakla mesuldür.¹¹⁷

Evlilik nafakasından doğan nafaka borcunun bazı özellikleri vardır. Bunlar şu şekilde sayılabilir:

- 1) Alacak hükmüne tabî olması,
- 2) İmtiyazlı bir alacak olduğundan diğer alacaklardan önce gelmesi,
- 3) Hacz edilememesi,
- 4) Takas edilememesi,
- 5) Feragat edilememesi,
- 6) Nafaka borçlusunun borcunu teslim etmesiyle alacaklının mülkiyetinde olması,
- 7) Alacaklı olan kadının terekesinden rücu edilememesidir.¹¹⁸

3.3.1.1. Evlilik Nafakasının Kapsamı

İslam'da nafaka, kişinin, geçimini üstlendiği kimselerin hayati ihtiyaçlarını karşılamak üzere sağladığı mali imkandır. Nafaka borçlusunun; zarûrî ihtiyaçlar

¹¹² Mevsilî, *el-İhtiyâr Metni el-Muhtar li'l-Fetva (İmam-ı Azam'ın İçtihad ve Görüşleri)*, s. 435; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 5; Kutman, *İslam Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı*, s. 25.

¹¹³ Erbay, "Nafaka", C. 32, s. 282; Cessâs Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Şerhu Muhtasarı't Tahavi*, C. 5, (Medine: Daru's Siraç, 2010), s. 305-306.

¹¹⁴ Müzenî Ebû İbrâhîm İsmâîl b. Yahyâ b. İsmâîl, *Muhtasari'l-Müzenî*, C. 8, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1990, s. 336; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7354.

¹¹⁵ Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 45; Erbay, "Nafaka", C. 32, s. 282; Bilginer, "Türk Medeni Hukukuyla Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Çalışan Evli Kadının Nafakası", 60-84, s. 66; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, 2021, s. 33; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7359.

¹¹⁶ Akgül, "İslâm Hukukunda Evli Kadının Nafakası ve Kapsamı", s. 26.

¹¹⁷ Balta, "İslam Hukukunda Nafaka Sorumluluğun Sosyal Refaha Etkisi", s. 49; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7354.

¹¹⁸ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 35-39.

çerçevesinde nafaka alacaklısı kimsenin yeme-içme, giyim ihtiyacı,¹¹⁹ sosyal durumuna uygun mesken temini¹²⁰ (kira ise kirasını karşılamak), mesken için ihtiyaç duyulan eşyalar, sağlık, kişisel bakım,¹²¹ küçük çocuk varsa bakımı ve eğitimi vb. giderlerini, hizmetçi masraflarını, evlendirme masraflarını ve ölüm halinde defin masraflarını karşılaması gerekmektedir.¹²² Çocuğun yiyecek, giyim, barınma, sağlık, istirahat, eğitim öğretim, harçlık, ulaşım giderleri de nafaka kapsamındadır.¹²³ Yine emzirilen çocuk annesi tarafından beslenmiyorsa emzirme ücreti de nafaka kapsamına girmektedir.¹²⁴

Evlilik nafakasına gelince, nafaka borçlusunu koca, karısının yeme, içme, giyim, mesken ve hizmetçi gibi giderlerini temin etmekle görevlidir.¹²⁵ Nafakanın miktarı ise kocanın gelirine ve örfüne göre şekillenmektedir. Nafakayı ödeme süresi ise kocanın çalışma şekline, örfüne, hakimin kararına göre değişiklik arz etmektedir.¹²⁶

Evlilik ve hısımlık nafakasını Hanefî alimler gayr-i mukadder (miktarı belirlenmemiş) vacip kategorisinde ele alırken, Şâfiîler mukadder (miktarı belirlenmiş) vacip olarak ele almışlardır.

Hanefî âlimlerinden Kerhî'ye göre, nafaka kocanın haline göre takdir edilmelidir. Koca zengin olup, karısı fakir de olsa zenginliğine göre, koca fakir olup hanımı zengin de olsa fakirliğine göre, orta halde ise koca durumuna göre nafakayı

¹¹⁹ Ali b. Ahmed b. Said İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr* (Beyrut: Daru'l Fikr, 2010)C. 9, s. 112; Makdisî İmam İbn Kudâme, *Delilleriyle Hanbeli Fıkhu el- Muğni Muhtasari*, çev. A. Alpaslan Tunçer (İstanbul: Polen Yayınları, 2015), C. 4, s. 258; Zuhaylî, *el- Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7348.

¹²⁰ Makdisî İmam İbn Kudâme, *Delilleriyle Hanbeli Fıkhu el- Muğni Muhtasari*, C. 4, s. 258.

¹²¹ Bilginer, "Türk Medeni Hukukuyla Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Çalışan Evli Kadının Nafakası", s. 74-75; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 60.

¹²² Çelik, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, s. 10; Balta, "İslam Hukukunda Nafaka Sorumluluğun Sosyal Refaha Etkisi", s. 41; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, 2021, s. 54-55.

¹²³ Ece Karaduman Mercan, "Anlaşmalı Boşanma Dâvalarında Talep Edilmeyen İştirak Nafakasının Sonradan Talep Edilmesi", *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10/1 (Ocak 2024), 45-68, s. 54 Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 84; Batur, *Türk Medeni Kanunu'nda İştirak ve Yardım Nafakası*, s. 14; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 495; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 132-133; Doğan, *Öğretide ve Uygulamada Milletlerarası Aile Hukuku ve Milletlerarası Usul Hukuku*, s. 94.

¹²⁴ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 15.

¹²⁵ Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, 2021, s. 31; Zuhaylî, *el- Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7385.

¹²⁶ Betül Tezcan, "17. Yüzyılda Konya'da Kadınların Geçim Kaygısı: Konya Şer'îye Sicilleri'ne Göre Nafaka", *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11/2 (2020), 176-194; Recep Çetintaş, "İslâm Hukukunda Evlenmeden Doğan Haklar Bağlamında Nafaka", *İslam Hukuku Araştırma Dergisi* 24 (2014), 185-203, s. 186.

verir.¹²⁷ Yine Hanefilere göre koca ya da karı-koca yoksulluktan sonra zengin olursa kadın nafakasının artırılmasını talep edebilmektedir.¹²⁸

İmam Şâfiî ise nafaka miktarının belirli olduğu kanaatindedir. Ona göre nafakanın kıfayeti¹²⁹ zengin için her gün iki müdd,¹³⁰ orta halli için bir buçuk müdd,¹³¹ fakir için bir müddür.¹³²

Mesken konusunda ev ne çok geniş ne çok dar olmalı, dini olarak mahremiyeti koruyacak durumda olmalı, oturulacak evin hem dünyevi hem dini yükümlülüklerini yerine getirebilecek şekilde uygun olmalıdır. Kadın istemediği sürece anne, babası, kaynanası, kuması ile birlikte oturmaya da zorlanamaz.¹³³

Giyim konusunda dar, kısa veya uzun gelen elbiseyle değil İslami şartlara uygun giysi ve örtü özelliklerini taşıyır şeklinde olduğunda nafaka borçlusu borcunu ödediği kabul edilmektedir.¹³⁴ Fakat elbisenin kumaşının kalitesi, nafaka yükümlüsünün zengin ya da fakir olmasına göre belirlenmektedir. Zengin için ipekten, iyi ketenden yapılmış iyi bir kıyafet, fakir için pamuk ve ketenden dikilmiş kalın kıyafet, orta halliye de ikisinin arasında itidal bir elbise takdir edilir.¹³⁵ Yahut zamanın şartlarına ve mevcut ürünlere göre kaliteli kumaş veya orta halli kumaş ne

¹²⁷ H. Yunus Apaydın, *İslam Hukuk Usulü* (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2016), s. 143-144; Kutman, *İslam Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı*, s. 27.

¹²⁸ Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 72; Akgül, “İslâm Hukukunda Evli Kadının Nafakası ve Kapsamı”, s. 29.

¹²⁹ Erdem, *İslâm Hukukunda Nafaka*, s. 40.

¹³⁰ Bknz. Çoğunlukla hububat ve bakliyat gibi kuru besinlerin ölçümünde kullanılan ölçektir. Cengiz Kallek, “Müdd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 31, İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2006, s. 457; Makdisî İmam İbn Kudâme, *Delilleriyle Hanbeli Fıkhı el- Muğnî Muhtasarı*, C. 4, s. 257; Serahsî, *el-Mebsût*, C. 5, s. 182; Müzenî Ebû İbrâhîm İsmâîl b. Yahyâ b. İsmâîl, *Muhtasari'l-Müzenî*, C. 8, s. 337; Kutman, *İslam Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı*, s. 27.

¹³¹ Kâsânî Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed, *Bedü's-Sanâyî fî Tertîbü's-Şerâî*, C. 4, Dârü'l Kütübi'l İlmiyye, 1986, s. 23; Serahsî, *el-Mebsût*, C. 5, s. 182; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 44.

¹³² Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, ss. 76-77-116; Dirik, “İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller”, s. 140; Çetintaş, “İslâm Hukukunda Evlenmeden Doğan Haklar Bağlamında Nafaka”, s. 191; Bilginer, “Türk Medeni Hukukuyla Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Çalışan Evli Kadının Nafakası”, 60-84, s. 67; Ebû'l-Menâkıb Şihâbeddin ez-Zencânî, *Fıkhî Hükümlerin Usulî Dayanakları(Tahrîcü'l-Fürû ale'l Usûl)*, çev. Davut İltaş (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015), s. 257-258; Makdisî İmam İbn Kudâme, *Delilleriyle Hanbeli Fıkhı el- Muğnî Muhtasarı*, C. 4, s. 257; Müzenî Ebû İbrâhîm İsmâîl b. Yahyâ b. İsmâîl, *Muhtasari'l-Müzenî*, C. 8, s. 337; Zuhaylî, *el- Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7387.

¹³³ Kutman, *İslam Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı*, s. 13-14.

¹³⁴ Erbay, *İslam Hukukunda Evlilik ve Hısmılık Nafakası*, s. 15, 27; Cessâs Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Şerhu Muhtasaru't Tahavi*, C. 5, (Medine: Daru's Siraç, 2010), s. 280.

¹³⁵ Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 53-78; Makdisî İmam İbn Kudâme, *Delilleriyle Hanbeli Fıkhı el- Muğnî Muhtasarı*, C. 4, s. 258; Serahsî, *el-Mebsût*, C. 5, s. 183.

ise ona göre kıyafet takdir edilebilir.

Hanefilere göre kocanın yılda iki kez eşinin giyim masraflarını karşılaması gerekmektedir. Bu, alt sınır olarak görülmektedir.¹³⁶

Şâfiîler, eşler arasındaki nafaka harcamalarında tedavi için yapılan harcamaları nafaka kapsamında değerlendirmezken, diğer İslam hukukçuları böyle bir ayırım yapmadan tedavi masraflarını nafaka kapsamında değerlendirmişlerdir.¹³⁷ İbn Hazm'a göre kadın evlendikten sonra hastalanırsa masraflarını kocası karşılamalıdır.¹³⁸

Şâfiî ve Hanbelî hukukçulara göre bakım ürünlerinin alınıp kullanılması zorunlu olmayıp, tercihe bırakılmıştır. Ancak koca bizzat karısından bu ürünleri kullanmasını isterse bu malzemelerin masraflarını kocanın karşılaması gerekmektedir. Mâlikî hukukçulara göre bekarken kadının bakım ürünlerine alışkanlığını bulunuyorsa ya da kadın bakımsız olduğunda kocasının karısına rağbeti azalacaksa kocanın kadın için bu ürünleri yine temin etmesi gerekmektedir.¹³⁹

Ayrıca İslam alimleri bekarken hizmetçisi olmayan kadına hizmetçi tutulmasını gerek görmemiştir. Ancak evlenmeden önce hizmetçisi olan kadına veya evlendikten sonra kendi işini göremeyecek bir hastalık ya da engeli olan kadına, kocanın durumu elverdiği kadarıyla hizmetçi tutmasını gerek görmüşlerdir.¹⁴⁰

3.3.1.2. Kocanın ihmali durumunda nafaka hakkı

Koca karısının nafakasını ödemediğinde ya da eksik ödediğinde, kadın hukuk düzeninde kocasından nafakayı alma ihtimali olduğundan boşanma isteyemez, ancak nafaka için yargı yoluna başvurur.¹⁴¹ Hakim, tarafların sosyo-ekonomik durumuna

¹³⁶ Bilginer, "Türk Medeni Hukukuyla Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Çalışan Evli Kadının Nafakası", s. 70-71.

¹³⁷ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 18-19; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, 2021, s. 53; Kutman, *İslam Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı*, s. 19-20; Zuhaylî, *el- Fıkhu 'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7381.

¹³⁸ İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, C. 9, s. 255.

¹³⁹ Bilginer, "Türk Medeni Hukukuyla Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Çalışan Evli Kadının Nafakası", s. 74-75.

¹⁴⁰ Bilginer, "Türk Medeni Hukukuyla Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Çalışan Evli Kadının Nafakası", s. 72-73; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 31; Makdisî İmam İbn Kudâme, *Delilleriyle Hanbelî Fıkhu el- Muğnî Muhtasarı*, C. 4, s. 258-259; Serahsî, *el-Mebsût*, C. 5, s. 181; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, 2021, s. 50-51; Kutman, *İslam Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı*, s. 21; Zuhaylî, *el- Fıkhu 'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7353.

¹⁴¹ Zuhaylî, *el- Fıkhu 'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7386.

göre nafakayı belirler.¹⁴² Biri zengin diğeri fakirse orta halli nafakaya karar verir.¹⁴³

Koca karısına ödeme gücü olmasına rağmen nafaka vermekten imtina eder veya eksik öderse Hanefilere göre kadın mahkemeye başvuru yapar. Hâkim tarafların malî ve sosyal durumlarını dikkate alarak nafakayı ödeme biçimini kocanın gelir şekline göre hükmeder. Eğer adam günlük çalışıyorsa günlük, haftalıkta haftalık, aylıkta aylık olarak hakim nafakaya karar verir.¹⁴⁴ Hatta mahkeme, kadın için karar alınan nafaka miktarı varsa kocanın parası olmayıp temel ihtiyacı dışında malı da bulunuyorsa satılıp nafakanın ödemesine hükmeder. Ebû Hanife'ye göre ancak para cinsinden olan mallar satılabilirken, para cinsinden olmayan mallar sadece kocanın izniyle satılabileceğinden, hakimin para cinsinden olmayan malı satamayacağı görüşündedir. Cumhûr da kocanın nafakayı karşılayacak malı varsa, hâkimin bu malları satarak nafakayı karşılayacağı görüşündedir.¹⁴⁵ Kocanın satılacak malı da yoksa o halde koca nafakayı kabul edinceye kadar hapsedilir. Koca hala nafakayı ödememekte ısrar ederse kadının rızası olmadan adam hapisten çıkamamaktadır. Kocanın gıyabında ise mallar satılamamaktadır.¹⁴⁶ İmam Malik, İmam Şafiî'ye göre ise kocanın cimriliği ya da ihmalden dolayı nikah feshedilemeyeceği; kadına ait olan nafaka hakkında zaman aşımı olmadığı gerekçesiyle bu borç, adamın üzerinde ebediyen bir borç olarak kalacağı görüşündedir.¹⁴⁷

Hukûk-i Âile Kararnâmesi'nde nafakadan kaçınan koca için tarafların durumuna göre hâkimin kadına bir nafaka takdir edeceği ve belirttiği süre içerisinde nafakanın peşin ödenmesi gerektiği hükme bağlanmıştır.¹⁴⁸ Fakir olan kocanın nafaka borcu, durumu düzelinceye kadar ertelenir. Kişinin fakir olduğu biliniyorsa nafaka yüzünden hapsedilmez, fakir olduğu bilinmediği durumlarda ise kişi nafakayı vermediği için hapisle uyarılır. Üçüncü uyarda hala nafakasını vermezse hâkim

¹⁴² Serahsî, *el-Mebsût*, C. 5, s. 197.

¹⁴³ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 54-55.

¹⁴⁴ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 55.

¹⁴⁵ Mustafa Genç, "Bazı Kanunlar ile Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Eş Nafakası", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2019, S. 33, s. 373-374.

¹⁴⁶ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 67-68; Makdisî İmam İbn Kudâme, *Delilleriyle Hanbeli Fıkhı el- Muğnî Muhtasarı*, C. 4, s. 260; Serahsî, *el-Mebsût*, C. 5, s. 187.

¹⁴⁷ Makdisî İmam İbn Kudâme, *Delilleriyle Hanbeli Fıkhı el- Muğnî Muhtasarı*, C. 4, s. 261-262; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, 2021, s. 35.

¹⁴⁸ Çetintaş, "İslâm Hukukunda Evlenmeden Doğan Haklar Bağlamında Nafaka", s. 199-200; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 41; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, 2021, s. 67; Genç, "Bazı Kanunlar ile Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Eş Nafakası", s. 385.

isterse hapseder. Yoksa direk hapisle kocanın cezalandırılması uygun değildir.¹⁴⁹

Zahiri alimlerinden İbn Hazm'a göre kocanın gücü yettiği halde malını kadından nafaka hakkını esirgemesi kocanın üzerine ebedi olarak yazılmış bir borç olarak değerlendirir. Buna göre kocası vefat etse bile kadın kocasının ana parasından nafaka hakkını alabilir.¹⁵⁰

Eviyle hiç ilgilenmeyen, çalışıp kazanma imkânları olduğu halde yıllarca ailesini yoksulluk içinde bırakan ve belki onların kötü yollara düşmelerinin müsebbibi olan bir kocaya karşı kadının İslam alimlerin çoğunluğuna göre bu boşama görüşünden yararlanması yüksek ihtimaldir.¹⁵¹

3.3.1.3. Kocanın fakir olması durumunda nafaka yükümlülüğü

Koca fakir de olsa karısının geçimini sağlamakla yükümlüdür.¹⁵² Hatta koca zekat alacak durumda dahi olsa karısının nafakasının karşılamasından bilfiil sorumlu olup, karısının nafakasını karşılamak zorundadır.¹⁵³

Fakirliği sebebiyle kocanın nafaka ödemekte zorlanması durumunda mezhepler farklı yaklaşımlar sergilemişlerdir.

Osmanlı Nafaka Kanunu'nda, Hukûk-i Âile Kararnâmesi'nde ve Sûriye Ahvâl-i Şahsiyye Kanunu'nda kocanın nafakadan aciz kalması durumunda hâkimin bir nafaka tayin edip kadının kocası adına borçlanmasına izin vereceğine hükmedilmiştir.¹⁵⁴

Fakir koca nafakasını (yeme, içme ve barınma) karşılamakta zorluk çeker ve kadın da kocasıyla birlikte kalmaya razı ise kadın ayrılmayı isteyemez.¹⁵⁵ Hastalık, sakatlık, fakirlik gibi nedenlerle hem kendisinin hem de karısının nafakasını ödeyemeyen kocanın nafakasından kendi hısımları yükümlü sayılmıştır. Yani kocanın fakirlik nedeniyle nafakasını karşılayamadığı durumlarda, kocanın hısımları

¹⁴⁹ Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 96; Serahsî, *el-Mebsût*, C. 5, s. 187; Kutman, *İslam Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı*, s. 27-28.

¹⁵⁰ İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, C. 9, s. 253.

¹⁵¹ Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 48.

¹⁵² Cessâs Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Şerhu Muhtasarı't Tahavi*, C. 5, (Medine: Daru's Sıraç, 2010), s. 308.

¹⁵³ Erdem, *İslâm Hukukunda Nafaka*, s. 32.

¹⁵⁴ Genç, "Bazı Kanunlar ile Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Eş Nafakası", s. 384-385.

¹⁵⁵ Müzenî Ebû İbrâhîm İsmâîl b. Yahyâ b. İsmâîl, *Muhtasari'l-Müzenî*, C. 8, s. 338; Dirik, "İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller", s. 157.

kocaya borç vermekle yükümlü tutulmuştur.¹⁵⁶

Mâlikî hukukçulara göre karısının nafakasını ödeme gücü olmayan kocanın durumu düzelinceye kadar nafaka borcu olmayıp kadının kendi bakım ve geçimi için yaptığı harcamalar bağış hükmündedir. Mâlikîlerin dışındaki Cumhur'a göre bu durum koca üzerinden nafaka yükümlülüğünü düşürmemektedir.¹⁵⁷

Zâhirîler ise kocanın kendi nafakasını karşılamaktan bile aciz olması durumunda zengin kadının, kocanın oğlu ve babasından sonra kocasına karşı nafaka yükümlüsü¹⁵⁸ olduğunu kabul etmektedir.¹⁵⁹

Diğer yandan koca iâşe, mesken ve giyecek nafakalarını karşılayamayacak kadar fakirse ve kadın kocasından ayrılmak isterse bu konuda da iki görüş söz konusudur:

Birinci görüş Mâlikîlere, bir kısım Şâfîlere¹⁶⁰ ve Hanbelîlere ait olup onlara göre nafakayı ödemekten aciz olan kocadan ayrılmak için nikahın feshini talep etmek kadının hakkıdır. Kadın isterse ayrılır, isterse de bulunduğu duruma sabredebilir. Ancak buradaki ayrılma Hanbelîlere göre fesih iken Mâlikîlere göre talaktır.¹⁶¹ İstisna olarak İmam Şâfî¹⁶² ve Mâlikîler, kadın nikah akdi esnasında kocasının fakir olduğunu bile bile evlenmişse o halde kadının bu fesih hakkını kabul etmemektedir.¹⁶³

İkinci görüş Hanefî, Hanbelî ve Şâfîlerin bir kısmına, İmamiyye ve Zahirîlere ait olup, onlara göre “zararın büyüğünü def etmek için hafifine katlanması” prensibinden dolayı kadının, nikahının feshini istemeye hakkı yoktur. Koca gücü yettiği kadar nafakayı karşılar ve kadın elindeki kadarını harcar.¹⁶⁴ O kadar malın

¹⁵⁶ Dirik, “İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller”, s. 157.

¹⁵⁷ Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 47; Hanay, *İslam Aile Hukukunda Evliliğin Malî Hükümleri ve Modern Hukuktaki Durum*, s. 51-115; Kutman, *İslam Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı*, s. 25.

¹⁵⁸ Çetintaş, “İslâm Hukukunda Evlenmeden Doğan Haklar Bağlamında Nafaka”, s. 187; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7352.

¹⁵⁹ Hanay, *İslam Aile Hukukunda Evliliğin Malî Hükümleri ve Modern Hukuktaki Durum*, s. 44.

¹⁶⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, C. 5, s. 191; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 9, s. 6754.

¹⁶¹ Erdem, *İslâm Hukukunda Nafaka*, s. 74-75; Dirik, “İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller”, s. 156; Makdisî İmam İbn Kudâme, *Delilleriyle Hanbelî Fıkhü el-Muğnî Muhtasarı*, C. 4, s. 259-260.

¹⁶² Bilmen, *Hukuk-i İslâmiyye ve Istilahatı Fıkhıyye Kamusu*, C. 2, s. 466.

¹⁶³ Hanay, *İslam Aile Hukukunda Evliliğin Malî Hükümleri ve Modern Hukuktaki Durum*, s. s. 51; Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 50.

¹⁶⁴ Cessâs Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Şerhu Muhtasarı't Tahavi*, C. 5, (Medine: Daru's Sıraç, 2010), s. 283; Makdisî İmam İbn Kudâme, *Delilleriyle Hanbelî Fıkhü el-Muğnî Muhtasarı*, C. 4, s. 260.

dahi yokluğunda ise kadın, mahkemeye başvurduğunda mahkeme nafakaya hükmederse bu kocanın üzerine bir borçtur. Mahkeme, kocanın satılacak malının yokluğu halinde koca nafakayı karşılamak istemezse o zaman hakim kocayı hapseder; o sürede kadın kocası adına borçlanarak nafaka ihtiyacını giderir. Artık kocanın buna razı olup olmaması önemli değildir. Kadın kocasını beklemekle görevlidir. Ayrılmayı isteme hakkı yoktur. Hanefilere göre kadın, hâkime başvurduğunda hakim kocası adına borçlanma hükmünü takdir eder¹⁶⁵ ve artık kadın kocası adına veresiye mal ve borç para ile borçlanabilmektedir. Eğer kadın borç alacak kimseyi bulamazsa evli olmadan önce kadının nafakasını kimler karşılamakla mükellef idi ise -o kimse- kadının nafakasını temin etmekle yükümlüdür. Nafakayı vermek istemezlerse bu kişilerden cebren nafaka alınır.¹⁶⁶ Kocanın durumu düzeldiğinde kadının nafaka olarak aldığı maddiyatı kocanın geri ödemesi gerekmektedir.¹⁶⁷

Akrabalarından kadının nafakası karşılayacak kimse yoksa ve koca da gaip değilse Şâfiilere göre koca nafakasını ödemezse karı kocayı ayıran merci mahkemedir, kadın nikahın feshini isteyebilir.¹⁶⁸ Hanefilere göre ise hâkim bu yetkiye sahip olmadığından Hanefî hâkimin böyle bir durumda kendi yerine Şâfiî hâkimi halef kılabilceği belirtilmiştir. Mâlikîlere göre ise koca karısının nafakasını temin edemezse koca kadını boşayabilir.¹⁶⁹

3.3.1.4. Kocanın gaip olmayıp nerede olduğu bilinmediği durumda nafaka hakkı

Nafaka belirlemeden evden ayrılan ve birkaç ay veya birkaç yıl gelmeyen koca döndüğünde karısının kocasından geçmişe dönük nafaka talep edip etmemesi konusunda ihtilaf edilmiştir.

Hanefiler evlilik nafakasını gayri mukadder vacip olarak ele alırken Şâfiiler

¹⁶⁵ Mevsilî, *el-İhtiyâr Metni el-Muhtar li'l-Fetva (İmam-ı Azam'ın İctihad ve Görüşleri)*, s. 437.

¹⁶⁶ Bilmen, *Hukuk-i İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, C. 2, s. 463; Hanay, *İslam Aile Hukukunda Evliliğin Malî Hükümleri ve Modern Hukuktaki Durum*, s. 52; Emine Gümüş Böke, "İslâm Hukuku Açısından Kadının İddet Nafakası", *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Düzce 2020, C. 4, S. 2, s. 109; Genç, "Bazı Kanunlar ile Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Eş Nafakası", s. 372.

¹⁶⁷ Dirik, "İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller", s. 157.

¹⁶⁸ Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 48; Mustafa Yıldırım, *Mecelle'nin Küllî Kaideleri*, Tıbyan Yayıncılık, İzmir 2009, S. 93; ez-Zencânî, *Fıkhî Hükümlerin Usulî Dayanakları (Tahrîcü'l-Fürû ale'l Usûl)*, s. 257; Cessâs Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Şerhu Muhtasarı't Tahavi*, C. 5, (Medine: Daru's Siraç, 2010), s. 285.

¹⁶⁹ Erbay, "Nafaka", C. 32, s. 283; Erdem, *İslâm Hukukunda Nafaka*, s. 76; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 69.

mukadder (miktarı belirlenmiş) vacip olarak ele almışlardır. Bu itibarla Şâfiîlere göre kadının birikmiş nafaka borcunu talep hakkı vardır. Hanefilere göre ise kadın olan eşin böyle bir hakkı yoktur. Ancak mahkemeye başvurup hakimın nafakaya takdir ettirmesi (kazâ) ya da kocası gitmeden önce nafaka üzerinde anlaşmış olmaları (rızâ) durumunda geriye dönük nafaka talep edilebilir.¹⁷⁰

Belirtilmesi gereken bir diğer nokta, nafaka mükellefiyeti yerine getirilmediğinde ya da ihmal edildiğinde bir takım müeyyidelerin öngörülmesi, nafakanın eşler arasında karşılıklı sorumluluklarını yerine getirmeye bağlı bir hak veya borç ilişkisinin sonucu olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁷¹

Nafaka sorumlusu olan kocanın sağ olduğu bilinmekle birlikte nerede olduğu bilmiyorsa birinci görüşe göre, kadın ayrılmak isteyebilir. Bu görüş Mâlikîlere, bir kısım Şâfiîlere¹⁷² ve Hanbelîlere (koca aleyhine kadın borçlanamama şartıyla) aittir. Bir de Hanbelîlere göre bu gaipliğin bir mazeret sebebine bağlı olmaması gerekmektedir. Mâlikîlere göre bu süre bir sene veya daha fazlaysa Hanbelîlere göre ise altı ay ya da daha fazlaysa hakim belirli şartlarla boşanmaya hükmedebilir. Mâlikîler bu ayrılığı talak sayarken Hanbelîler fesih olarak değerlendirmişlerdir.

Nitekim eşini, çoluk çocuğunu geride bırakıp yurt dışına çalışmaya giden nice eşler vardır. Kadın ise geride kalıp evin idamesini sağlamanın yanında evde hem anne hem baba rolünü de üstlenerek çocukların eğitimi ve terbiyesi için de kendinden ödün vermekte, büyük vaktini yani ömrünü bu yolda ortaya koymaktadır. Bu durumda olan birçok kişinin birinci görüşten yararlanması mümkündür.¹⁷³

İkinci görüşe göre, kadın ayrılmayı isteyemez. Bu görüş Hanefilere, Mâlikîlere, Şâfiîlerin bir kısmına ve bazı Hanbelîlere aittir. Zengin koca gaip bile olsa nafakasını vermese bile nikah feshedilemez. Bunun sebebi onlara göre feshin nafakada sadece fakirlikle sabit olmasından kaynaklanmaktadır. Eğer fakirlik sabit olursa o zaman hakim veli tayin eder ya da kadının isteğine göre ayrılmaya izin verir.¹⁷⁴

¹⁷⁰ ez-Zencânî, *Fıkhî Hükümlerin Usulî Dayanakları(Tahrîcü'l-Fürû ale'l Usûl)*, s. 258; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7363; Apaydın, *İslam Hukuk Usulü*, s. 143-144.

¹⁷¹ Dirik, "İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller", s. 158.

¹⁷² Erbay, "Nafaka", C. 32, s. 282-283; Müzenî Ebü İbrâhîm İsmâil b. Yahyâ b. İsmâil, *Muhtasari'l-Müzenî*, C. 8, s. 338.

¹⁷³ Akgül, "İslâm Hukukunda Evli Kadının Nafakası ve Kapsamı", s. 29.

¹⁷⁴ Erdem, *İslâm Hukukunda Nafaka*, s. 73-74.

Kocanın sağ olduğu bilinmesine rağmen evine dönmemesi yine gaip olarak ele alınmıştır.¹⁷⁵ Buradaki gaiplik durumu evini terk eden kişi olarak da yer almaktadır. Türk Medeni hukukundaki terk kavramına denk gelmektedir.

3.3.1.5. Kocanın gaip olması durumunda nafaka hakkı

İslam hukukunda gaib yerine mefkud kavramı kullanılmaktadır. Buna göre mefkud, yeri bilinmeyen, diri ya da ölü olduğu bilinmeyen kaybolmuş kimse¹⁷⁶ anlamında olup Türk Medeni hukukundaki gaip kavramına benzemektedir.¹⁷⁷

Hanefiler, koca gaipse, karısı nafaka için yargıya başvuru yaptığıında mahkeme kocanın gıyabında eşinin sahip olduğu gerek kira geliri, gerek maaşı vb. nakitlerden ve yiyecek mallarından kullanmasına yahut harcanabileceği görüşündedir. Ancak (direk nakde çevrilmesi olmayan) nafaka değeri olmayan taşınmazlardan arsa, arazi gibi mülkiyeti olan kocanın bu malının onun gıyabında satılamayacağı; araba, ev eşyası gibi taşınır malların da nafaka kapsamına girmediği görüşündedir.¹⁷⁸

Koca gaipse ve nerede olduğu bilinmiyorsa Hanefiler, Şafîiler ve Malîkîlere göre kadın boşama talep edemez. Kocasının emsalleri vefat edinceye kadar kadın beklemelidir. Ancak Hanbelîler ilim, çalışma ve savaşma gibi geçerli bir mazeret olmadan giden ve bir daha haber alınamayan kocadan kadının ayrılma talebinde bulunabildiği görüşündedir.¹⁷⁹

Mâlîkîler uzun süre haber alınamayan kocanın taşınmazlarının satılıp nafaka olarak tüketilebileceği, hatta kocası adına kadının üçüncü kişilerden nafaka olarak borçlanabileceği görüşündedir.¹⁸⁰

Koca bir süre sonra ortaya çıkarsa karısı ile arasındaki nikahı inkar etmezse kadın mahkemenin karar vermiş olduğu nafakayı almaya devam eder. Koca, nikahı

¹⁷⁵ Erdem, *İslâm Hukukunda Nafaka*, s. 73.

¹⁷⁶ Ali B. Muhammed es-Seyyîd eş-Şerîf Cürcanî, *Kitâbu't-Ta'rifât*, çev. Arif Erkan (İstanbul: Bahar Yayınları, ts.), s. 218.

¹⁷⁷ Ali Aslan Topçuoğlu, “İslam Hukukunda Gaibin/Kayıp Kişinin Hükmen Ölü Sayılmasına Kadarki Süreçte Mallarının Yönetimi Türk Medeni Kanunu ile Mukayeselli Olarak”, *Dinî Araştırmalar* 7/19 (ts.), 297-309, s. 298.

¹⁷⁸ Topçuoğlu, “İslam Hukukunda Gaibin/Kayıp Kişinin Hükmen Ölü Sayılmasına Kadarki Süreçte Mallarının Yönetimi Türk Medeni Kanunu ile Mukayeselli Olarak”, s. 299-300.

¹⁷⁹ Sema Gülaçtı Özdemir, *İslam Hukukunda Boşanma Sonrası Kocanın Nafaka Yükümlülüğünün Hukuk Tarihi Açısından Diğer Hukuk Sistemleriyle Mukayesesi* (Erzincan: Binali Yıldırım Üniversitesi, 2023), s. 51.

¹⁸⁰ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 56; Kutman, *İslam Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı*, s. 42.

inkar eder ve nafaka borcuna da itiraz eder kabullenmezse bu durumda kadın nikahı ispat etmek mecburiyetindedir. İspatı mümkün değilse kocaya yemin ettirilir. Koca yemin ederse nafakanın sebebi olan nikah yok sayıldığından kadın artık nafaka alamaz; kadının önceden aldığı nafakayı da geri tazmin etmesi gerekmektedir.¹⁸¹

3.3.1.6. Evlilik nafakasının düşmesi

Kadının kocasına itaat etmeyip asi olmasına İslam fıkhi literatüründe “nüşuz” asi kadına da “nâşize” denilmektedir. Bu durumda evlilik süresi içinde nâşize kadın nafaka hakkını kaybeder. Buna göre kocasının yatağına gelmeyen, kocasının izni olmadan evden çıkan,¹⁸² kocasıyla aynı eve gelmekten veya onunla yolculuk yapmaktan kaçınan kadın eşine asi olduğundan nafaka ve mesken hakkını kaybeder.¹⁸³ Ancak adamın çocuğu varsa, annesi yüzünden çocuk cezalandırılmaz. Bu yüzden çocuğun nafakası yine baba üzerine vaciptir. Kadın çocuğu emziriyorsa adam yine kadının nafakasını da karşılamakla mükelleftir.¹⁸⁴ Kadın itaatsizliğinden vazgeçer geri adım atarsa nafakayı düşüren sebep ortadan kalktığından kadına nafakası geri verilir.¹⁸⁵

3.3.1.7. Boşanmanın veya vefatın meydana gelmesi durumunda iddet nafakası

Nafaka yükümlülüğü evlilik akdinin hukukî sonuçlarından olduğu konusunda İslam hukukçuları fikir birliği içerisindeyler.¹⁸⁶ Boşanma meydana geldiğinde evlilik nafakası sona erer ve artık nafaka iddet nafakasına dönüşür. Ancak bu konuda mezhepler arasında hamileliğin şart olup olmadığı yönünde ihtilaf vardır:

Hanefilere göre kadının hamile olması şart olmayıp, ona bakılmaksızın boşama gerçekleştiikten sonra iddet süresi içinde nafaka devam eder ama iddet bitince nafaka süresi de bitmiş olur.¹⁸⁷ Ancak eski boşandığı eşi kendi rızası ile onun

¹⁸¹ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 58.

¹⁸² İslami Ağ Fetva Komitesi, “İslami Ağın Fetvaları”, <http://www.islamweb.net> (18 Kasım 2009), C. 13, s. 13047.

¹⁸³ Makdisî İmam İbn Kudâme, *Delilleriyle Hanbeli Fıkhu el- Muğnî Muhtasarı*, C. 4, s. 268, s. 87; İslami Ağ Fetva Komitesi, “İslami Ağın Fetvaları” (18 Kasım 2009), C. 13, s. 13047; Cessâs Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Şerhu Muhtasarı't Tahavi*, C. 5, (Medine: Daru's Siraç, 2010), s. 295; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, 2021, s. 36; Kutman, *İslam Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı*, s. 28-30; Zuhaylî, *el- Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7364.

¹⁸⁴ Makdisî İmam İbn Kudâme, *Delilleriyle Hanbeli Fıkhu el- Muğnî Muhtasarı*, C. 4, s. 268.

¹⁸⁵ Zuhaylî, *el- Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7366.

¹⁸⁶ Erbay, “Nafaka”, C. 32, s. 282.

¹⁸⁷ Tezcan, “17. Yüzyılda Konya’da Kadınların Geçim Kaygısı: Konya Şer’iye Sicilleri’ne Göre Nafaka”, s. 178.

nafakasını karşılamak istese de o nafaka değil sadaka olarak sayılmaktadır.¹⁸⁸

Hanefiler, kadın boşanma esnasında hamile olduğunu ikrar edip nafaka almaya başlarsa ve sonrasında gebe olmadığı anlaşılırsa iddet bittiğinde kadının nafaka hakkı düşer; peşin olarak nafakayı aldıysa iddet bitimi sonrasında ait olan nafakayı geri tazmin edeceği görüşündedir.¹⁸⁹

Mâlikîler ise kişinin iddet süresince gebelik sebebiyle nafaka almasını gebeliğin tıbbî olarak kanıtlanmasına ve ceninin anne karnında hareket etmesine bağlamıştır. Eğer kadının gebe olmadığı anlaşılırsa onlar aldığı nafakanın tamamını kocaya geri ödemesi gerektiği görüşündedir. Bu görüşle koca hem haksız yere nafaka ödemekten kurtulmuş hem de iddet nafakasından beklenen fayda sağlanmış olur.¹⁹⁰ O halde boşanmadan sonra ya da eşi vefat ederse iddet süresi bitince kadının nafaka alma hakkı İslam hukukçularına göre yoktur.¹⁹¹

Sabit b. Kays'ın karısı Sehlin kızı Cemile eşinin dini ve ahlaki bir kusuru bulunmadığı halde, Sabit'ten boşanmak isteyince Hz. Peygamber ona mehir olarak aldığı tarlayı geri verip veremeyeceğini sordu. Kadın fazlasını bile verebileceğini söyleyince Hz. Peygamber Sabit b. Kays'a; *"Bahçeni al ve onu boşa"* buyurmuştur.¹⁹² Bu hadise bakarak da boşanmada kusurlu olan eş tarafından, boşanmada kusursuz olan eşin boşanma sebebiyle uğradığı/uğrayacağı zararını tazmin ettirme düşüncesinin İslam dini/hukuku açısından da meşru olduğu söylenebilir.¹⁹³

Ancak kocanın vefatı durumunda iddet süresi dört ay on gündür. Kadın hamileyse ise doğum yapmasıyla iddet süresi sona ermektedir. Konu ile ilgili detaylı bilgiler aşağıda gelecek olan Kur'an bölümünde verilmiştir.

3.3.2. Hısımlık nafakası

Bo konu esasen çalışmamızın ana konusu olduğu için onu ayrı bir başlık

¹⁸⁸ Böke, "İslâm Hukuku Açısından Kadının İddet Nafakası", s. 110-111.

¹⁸⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, c. 7, s. 45; Cessâs Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Şerhu Muhtasarı't Tahavi*, C. 5, (Medine: Daru's Sıraç, 2010), s. 297; Müzenî Ebû İbrâhîm İsmâil b. Yahyâ b. İsmâil, *Muhtasari'l-Müzenî*, C. 8, s. 339.

¹⁹⁰ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 66-67.

¹⁹¹ Serahsî, *el-Mebsût*, c. 7, s. 45; Cessâs Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Şerhu Muhtasarı't Tahavi*, C. 5, (Medine: Daru's Sıraç, 2010), s. 297; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7363-7364.

¹⁹² Buhârî, Talâk, 12; Ebû Davûd, Talâk, 17-18; Nesâî, Talâk, 34.

¹⁹³ Nihat Dalgın, "İslam Hukuku Açısından Boşanmanın Sonuçlarından Maddi Tazminat Üzerine Bir Değerlendirme", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun 2005, S. 18-19, s. 45.

altında detaylıca ele alacağız.

3.3.3. Mülkiyet nafakası

Mülkiyet nafakası, meşrû yollarla mala sahip olan kişi ile o kişinin malı arasındaki hukukî bağıdır. Nitekim canlı olsun cansız olsun tüm malların yaşayış, yapılış ve inşası için birtakım masraflar gerekmektedir. Bu açıdan meyve veren ağaç, tamir ve bakım gerektiren ev, otomobil veya kendilerine devamlı harcama yapılması gereken hayvanlar İslam hukukunda nafaka alacaklısı olarak değerlendirilmiştir.¹⁹⁴

İslam hukukunda canlı olarak sayılan mülkiyet nafakası hayvanlar ve köleler şeklinde iki kısımdır. Hayvanların nafkasına bakıldığında hayvanın hayatını idame ettirebilmesi için yem, su, barınak vb. ihtiyaçlarının yanında hayvanın sağlığı için tırnak kesimi, aşısı, nalbant ücreti, veterinerlik vb. giderleri için yapılan harcamalar mülkiyet nafkasının kapsamına girmektedir.¹⁹⁵

Hür olmayan kimselerin (kölelerin ve cariyelerin) nafakaları, mülkiyet nafaka hükmüne göredir.¹⁹⁶ Başka bir ifadeyle köle ve cariyelerin nafakası mülkiyet nafakası dahilindedir.¹⁹⁷ İlim erbabının icmasına göre kölenin nafakası efendisi üzerine vaciptir. Müstehap olan efendinin kölesini kendi yediği türden yedirmesidir. Giysi olarak, o memlekette genelde kölelere giyecek benzeri giysileri neyse onu karşılaması olsa da yine aslolan efendisinin giydiğinden giydirmesidir.¹⁹⁸

Bu konu çalışmamızın ana konusu olmadığı için bu kadar bilgi ile yetinilecektir. Çalışmamızın esas konusu olan hısımlık nafakası ise bir sonraki başlıkta detaylı olarak incelenecektir.

3.4. İslam Hukukunda hısımlık nafakası

Yardıma ihtiyacı olan ve yardım edilmediğinde zor durumda kalan bireyin bu durumunun, çevresindeki insanlar tarafından göz ardı edilmesi, toplumda düzensizliğe sebep olur ve insanların birbirleriyle olan bağlarını zedeler. Bundan dolayı hukukun uygun gördüğü kişiler, yardıma ihtiyacı olan kişinin bu zorluğu gidermesinde yardımda bulunmaktadır. Bu hem ahlaki yön ve genel nizamı

¹⁹⁴ Çelik, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, s. 11.

¹⁹⁵ Adnan Koşum, *İslam Hukukunda Hayvan Hakları* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018); Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 71.

¹⁹⁶ Erbay, *İslam Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 102.

¹⁹⁷ Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 15.

¹⁹⁸ Makdisî İmam İbn Kudâme, *Delilleriyle Hanbeli Fıkhı el- Muğni Muhtasarı*, C. 4, s. 276-277; Serahsî, *el-Mebsût*, C. 5, s. 182-183; Müzenî Ebû İbrâhîm İsmâil b. Yahyâ b. İsmâil, *Muhtasari'l-Müzenî*, C. 8, s. 341; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 70.

korumada etkin roldür hem de hukuki ve ahlaki müeyyidelerle koruma altına alınmış mâlî bir haktır. Burada İslam hukukunun uygun olarak gördüğü kişiler, evlilik bağı gibi kan hısımlığı gibi arasındaki nesep bağı olan kişilerdir. İhtiyaç olan giderler yeme, içme, giyim, mesken gibi giderlerdir.¹⁹⁹

Hısım denince akla ilk gelen anne, baba ve iyâlü'r-racül²⁰⁰ yani eş, çocuklardır. Bu kişiler nafaka bakımından aslı oluşturmaktadır. Fürûya bakıldığında dede ve torunları arasında bu ortak asıl sebebebiyle civar hısımlığı söz konusudur. Buna göre hısımlık nafakasından kasıt aralarında kan bağı bulunan (anne, baba, büyükanne ve büyükbabalar; çocuklar ve torunlar) ile evlenmeleri yasak olan yakınlar (yani zevi'l-erhâmdan olan amca, dayı ve hala, teyze gibi yakınlar) olduğu anlaşılmaktadır.²⁰¹

3.4.1. Hısımlık nafakasının hukuki özellikleri

Hısımlık nafakasının bir takım hukukî özellikleri bulunmaktadır.

Nafaka alacaklısı için bu özellikleri şöyle sayabiliriz:

- 1) İhtiyaç halinde talep edilmesi,
- 2) Nafaka alacağının haczedilememesi,
- 3) Nafaka alacağının takas edilememesi,
- 4) Civar hısımların nafakasının doğum bağı ile değil, mahkeme yoluyla ya da anlaşma ile kabul görmesi,
- 5) Nafakadan feragat edilememesi,
- 6) Nafaka yükümlülüğü devam ettikçe borç ilişkisinin devam etmesi,
- 7) İrat şeklinde ödenen nafakanın zaman aşımına uğramasıdır.²⁰²

Nafaka yükümlülüğünün özelliklerine gelince;

- 1) Karşılıklı olması,
- 2) Yalnız şahsî ihtiyaçlarını karşılamak için olması,
- 3) Evlilik nafakasından sonra gelmesi,

¹⁹⁹ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 72-73.

²⁰⁰ Cürcanî, *Kitâbu't-Ta'rifât*, s. 159.

²⁰¹ Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 15.

²⁰² Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 77-83; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 13-15; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7367-7368.

4) Nafaka borçlusunun ölümü ile sona ermesidir.²⁰³

Hanefiler'e göre hısımlık nafakasını alacak kimsenin (eşi, evlenmeyi haram kılan mahremi, vâris hısımlar²⁰⁴) fakir ve kazanmaktan aciz olması, nafaka yükümlüsünün de zengin olması gerekmektedir. Ebeveyn ile çocuk arasında din birliği nafaka için söz konusu değilken,²⁰⁵ diğer akrabalar arasında din birliği şartı bulunmaktadır.

Mâlikiler'de nafaka alacak ve borç ilişkisi sadece anne-baba ve çocuklar arasında bulunmaktadır. Buna göre ne kadar yukarı çıkarsa çıksın babanın nafakası çocuklarına aittir. Ne kadar aşağı inerse insin çocukların nafakası da babasına aittir. Diğer akrabalar arasında nafaka ilişkisi yoktur ve din birliği şart değildir.

Câferî ve Şâfî mezhepleri nafaka yükümlülüğünün bütün usûl (üstsoy) ve fûrû da (altsoy) meydana geldiği görüşündedir.²⁰⁶

Hanbelîler'e göre nafaka veren ile alan kişi arasında ashâb-ı ferâiz ve asabe gibi birbiri arasında mirasçılık ilişkisi de söz konusu olmalıdır.²⁰⁷ Bu sebeple süt emmekten dolayı oluşan sıhrî hısımlık bu kapsam dâhiline girmemektedir. Bunun yanında din birliği de lazımdır.²⁰⁸

Velhâsıl hısımlığı sadece anne-baba ve çocuklarla sınırlı tutarak hısımlık nafakasının uygulama alanını en dar tutan âlim Mâlik'tir.²⁰⁹ İnfakı vacip kılan akrabalık, miras olmaya dayanan akrabalık görüşünde olan Ahmed b. Hanbel ile nafaka mükellefiyeti usûl, fûrû, diğer mahrem hısımlar ve mirasçı akrabalar arasında bulunduğunu söyleyen Zâhirîlerden İbn Hazm'ın görüşü olup bu konuda en geniş

²⁰³ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 83-86.

²⁰⁴ Balta, "İslam Hukukunda Nafaka Sorumluluğun Sosyal Refaha Etkisi", s. 48; Cessâs Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Şerhu Muhtasarı't Tahavi*, C. 5, (Medine: Daru's Sıraç, 2010), s. 304; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 9-10; Zuhaylî, *el- Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7351.

²⁰⁵ Cessâs Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Şerhu Muhtasarı't Tahavi*, C. 5, (Medine: Daru's Sıraç, 2010), s. 306.

²⁰⁶ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 87; Balta, "İslam Hukukunda Nafaka Sorumluluğun Sosyal Refaha Etkisi", s. 48; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 87; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 9.

²⁰⁷ Erbay, "Nafaka", C. 32, s. 283; Çelik, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, s. 13; Ateş, "İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akrabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü", s. 7-8; Balta, "İslam Hukukunda Nafaka Sorumluluğun Sosyal Refaha Etkisi", s. 48; Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 15; Zuhaylî, *el- Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7351.

²⁰⁸ Talip Dürcan vd., *İslam Hukuku El Kitabı*, Grafiker Yayınları, 1. bs., Ankara 2012, s. 529-530.

²⁰⁹ Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 9; Zuhaylî, *el- Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7349

uygulama alanı tutan mezheplerden biridir.²¹⁰ Bu nafakaya göre nafaka yükümlülüğü tek taraflı değil, çift taraflıdır.²¹¹

Nafakayı gerektiren akrabalık durumunda en dar görüşten başlanacaksa sıralama şöyle olacaktır: Önce Mâlikîler, sonra Şâfiîler, sonra Hanefiler, sonra da Hanbelîlerdir.²¹²

3.4.2. Hısımlık nafakasının yükümlüsü

Nafaka alacaklısının karşısında birden çok nafaka yükümlüsü varsa Hanefiler yakınlık derecesine, sayılarına, yükümlüye nafakayı ödeme güçlerine ve nafaka yükümlüsünün miras durumuna göre kıstaslar uygularken, Zâhirîler birden çok nafaka yükümlüsünün hepsini eşit derecede mesul tutmuştur.²¹³ Şâfiîler'in bu konudaki görüşü yakınlık olarak aynı derece olması yanında, usule vâris olma durumları varsa fûrûnun tamamı nafaka yükümlüsü olduğu yönündedir. Ancak Şafiiler mirastaki hisseleri dikkate almamıştır. Buna karşılık Hanbelîler mirastaki hisseleri miktarınca kişiyi mükellef tutmuştur. Mâlikîler ise yalnız anne, baba ve çocukla sorumlu tutmuştur.²¹⁴

Hısımlık nafakasını verecek kimsenin, dinen zengin ya da çalışıp para kazanma imkanına sahip olan kimse olması gerekmektedir.

Hısımlık nafakası alacaklısında ise fukaha, fakir olmak, çalışıp kazanmaktan aciz olmak, buluğ çağına ulaşmamış olmak, bekar kız olmak, öğrenci olmak, kişinin sosyal konumuna göre çalışmanın ayıp sayılır olması ve işsiz olmak vb. belli başlıklara ayırarak bu şartların bulunup bulunmamasına göre nafaka hakkını incelemişlerdir.²¹⁵

Hısımlık nafakasını alacak ve verecek kişilerin hür olmaları, Müslüman ülkede olmaları ve miras ehliyeti olmaları gibi şartlar da öne sürülmüştür.

Usûl ve fûrû nafakası mükellefiyetinde cinsiyet fark etmeksizin zengin

²¹⁰ Çelik, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, s. 18-19; Ateş, "İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akrabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü", s. 7; Balta, "İslam Hukukunda Nafaka Sorumluluğun Sosyal Refaha Etkisi", s. 47; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 87-88; Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 15; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 11.

²¹¹ Balta, "İslam Hukukunda Nafaka Sorumluluğun Sosyal Refaha Etkisi", s. 38.

²¹² Zuhaylî, *el- Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7349

²¹³ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 105.

²¹⁴ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 119-121.

²¹⁵ Zuhaylî, *el- Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7353.

olmayı şart koşanlar Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî âlimleridir.²¹⁶ Hanefîler ise usûl ile fûrûya karşı nafaka yükümlüsü olma şartı olarak yeteri miktardan fazla mal ya da kazanca sahip olmayı dikkate alırken (yani illa zengin olmayı şart görmezken), diğer yakınlarına karşı nafaka yükümlülüğü için bu şartın yanında kişinin zengin olmasını da şart koşmuşlardır. Bakım konusunda ise böyle bir şart olmayıp yardıma muhtaç kişiye yardımda bulunulmalıdır.²¹⁷ Haddizatında kişi önce ailesinin nafakasını karşılamakla mükelleftir.²¹⁸

İslam âlimleri genel olarak “zekat nisabı kadar mala malik olan ve zekatla mükellef olan (gani)” veya “zekat sorumlusu olmamakla birlikte fitre nisabına göre malı olan (müstağni)” yahut “aylık ya da günlük aldığı kazancın kendisinin ve ailesinin ihtiyacını karşıladıktan sonra elinde bir miktar parası kalan” kişiyi zengin saymaktadır.²¹⁹

Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîler hısımlık nafakasında zenginliğin sınırı şöyledir: Bir kişi bir gün içinde bir şey kazanır da kendisine ve eşine infakta bulunduktan sonra arta kalan olursa hısımlara o miktarda nafaka yükümlüsü olur. Dolayısıyla o fazla olanı ihtiyaç sahibi akrabalarına kullanması gerekir.

Hanefiler ise zenginliği doğal zenginlik olarak tarif ederek nisap miktarından fazla mala sahip olan kişinin asli ihtiyaçlarından arta kalan şeyi ihtiyaç sahibi akrabaları ile paylaşması gerektiği görüşündedir. Ebû Yusuf hısımlık nafakası için zekat ve fitir sadakasına kıyasla aslî ihtiyacın dışında nisap miktarı kadar mala sahip olan kişiyi zengin sayarken, Ebû Muhammed ise zekat ve fitir sadakasının Allah'ın bir hakkı olarak görülmesine binaen kul hakkı olan nafaka ile böyle bir kıyasın uygun olmadığı görüşündedir. Ona göre nafaka sorumluluğu imkân dâhilinde olup, kişinin ve ailesinin bir aylık nafakasından fazla mala sahip olması imkân şartı olarak kabul edilir. Bir de eğer kişi sanat erbabı/zanaatkar veya günlük ücret alacak şekilde çalışan biriye o halde kendisinin ve ailesinin günlük nafakasından fazla kalanı ile

²¹⁶ Çelik, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, s. 23; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 104; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 19.

²¹⁷ Ateş, “İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akrabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü”, s. 15; Erdem, *İslâm Hukukunda Nafaka*, s. 103.

²¹⁸ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 85.

²¹⁹ Çelik, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, s. 22-23; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 104.

nafaka bakımından sorumludur.²²⁰

Üstsoyun altsoydan nafaka talep edebilmesi için altsoyun ekonomik olarak refah içinde olması yani zengin olması gerekmektedir. İslam hukukçuları bu durumda fakir ve kendi ihtiyacını zor karşılayan çocuk veya torunların, üstsoyun nafakasını karşılamakla yükümlü tutulmasının hakkaniyet ilkesine uygun bulunmadığı kanaatindedirler.²²¹

Öte yandan Hanefî mezhebine göre evlat, üvey anneye bakmakla mükellef değildir. Ancak üvey anne, babasının hizmetini görüyorsa o zaman evladın ona bakmak yükümlülüğü doğar. Çünkü babanın hizmeti görülmeseydi, çocuk zaten ücretle hizmetçi tutmakla mesul olacaktı. Benzer şekilde kayınpeder ve gelin ilişkisi için de söz konusudur. Gerekçesi ise hısımlık nafakası kural olarak aralarında kan hısımlığı bulunan kişilere uygulanıyor olmasıdır.²²²

3.4.3. Hısımlık nafakasının alacaklısı

3.4.3.1. Fakir anne- baba

Bakıma ve nafakaya ihtiyaç duyan ebeveyn mahkemeye başvuru yaparak kendisine nafaka verilmesini isteyebilmektedir.²²³ Bu durumun örneği Osmanlı mahkeme kararlarında mevcuttur.²²⁴

İslâm hukukunda anne-babanın fakirliği nafaka alacaklısı olmak için yeterli kabul edilmektedir.²²⁵ Fakir ve muhtaç anne-babanın çalışıp kazanmasına engel bir hastalık, kötürümlük gibi sürekli bir acziyet içerisinde olması halinde fūrûnun ebeveyninin nafakasından sorumlu olması için zengin olması şartı aranmamaktadır. Çalışıp bir gelir elde etme imkânının bulunması yeterli kabul edilmekte²²⁶ ve fakir olması nafaka sorumluluğuna hukukî bir engel teşkil etmemektedir.²²⁷

²²⁰ Ateş, “İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akrabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü”, s. 15-16; Erdem, *İslâm Hukukunda Nafaka*, s. 124-125; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 117; Zuhaylî, *el- Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7356.

²²¹ Ateş, “İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akrabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü”, s. 14-15.

²²² Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 84.

²²³ Tezcan, “17. Yüzyılda Konya’da Kadınların Geçim Kaygısı: Konya Şer’iye Sicilleri’ne Göre Nafaka”, s. 186.

²²⁴ ez-Zencânî, *Fikhî Hükümlerin Usulî Dayanakları(Tahrîcû'l-Fürû ale'l Usûl)*, s. 258; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 82.

²²⁵ Zuhaylî, *el- Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7353.

²²⁶ Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 5, 25.

²²⁷ Cessâs Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Şerhu Muhtasarı't-Tahavi*, C. 5, (Medine: Daru’s Sıraç, 2010), s. 300; Fethiye Birsan Kaymak, Ayten Erol, “İslâm Aile Hukukunda Hısımlık İlişkisi

Fakir kimse, çalışıp kazanç sağladığı gelire göre ve beraberinde kendi gereksinimlerinin yanında evli ise kendi ailesinin ihtiyaçları giderildikten sonra geriye kalan kazancın miktarına göre ebeveynin nafakasını karşılar. Eğer elde ettiği gelirden geriye bir maddiyat kalmıyorsa, mâlî durumunun daralması veya ebeveynlerinin fiili bakıma ihtiyacı söz konusuysa ihtiyaç sahibi anne-babasını kendi hanesine davet edip, yani evine alarak geçimine ortak edebilir.²²⁸ Bu noktada fûrûnun evli, boşanmış ya da ayrı olmasının bir önemi yoktur.²²⁹

Mâlikî mezhebinde ise ana-baba nafaka alacaklısı olduğunda çocuklarının mali durumları farklı ise her biri ödeme gücü nispetinde ödemedede bulunur.

Tembelliğinden değil de çalışmadığı için aciz olan fûrûya ebeveyni çalışıp kazanabilecek haldeyse bu sorumluluk yüklenmez. Bu sorumluluğun fûrûya yüklenilmemesi fûrûnun da hakkının korunduğunu göstermektedir.²³⁰

3.4.3.2. Aciz veya fakir çocuklar

Bir miktar mala sahip çocuğun, eksik ehliyetli ya da eda ehliyeti bulunmayan çocuğun masrafları da velilerinin sorumluluğundadır. Geçimini sağlayacak kadar maddiyatı olan kimsenin nafaka almasını İslam âlimleri uygun görmemişlerdir.²³¹ İslâm hukukçuları çocuğun nafakasının babaya ait kılınmasının sebebinin²³², çocuğun babanın bir parçası sayılmasına bağlamış ve kişinin kendi yaşamını idâme ettirebilmesi için gerekli temel ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü olduğu gibi kendi parçasının da bu türden ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü olduğu görüşündedirler.²³³

Hanefî, Zeydî, Zâhirî ve Câferîlere göre birden fazla fûrû, usulün nafaka talebine muhatapsa usule en yakın olan nafaka ile yükümlü olur. Aynı yakınlık derecesine birden fazla fûrû bulunduğu ise eşit hisseler halinde usulün nafakasını

Bakımından Ebeveyn Nafakası” 5/10 (2020), 444-471, s. 458-459; Erdem, *İslâm Hukukunda Nafaka*, s. 107-108; Müzenî Ebû İbrâhîm İsmâîl b. Yahyâ b. İsmâîl, *Muhtasari'l-Müzenî*, C. 8, s. 339.

²²⁸ Kaymak, Ayten Erol, “İslâm Aile Hukukunda Hısımlık İlişkisi Bakımından Ebeveyn Nafakası”, s. 462-463; Erbay, “Nafaka”, C. 32, s. 284.

²²⁹ Kaymak, “İslâm Aile Hukukunda Hısımlık İlişkisi Bakımından Ebeveyn Nafakası”, s. 459.

²³⁰ Kaymak, Ayten Erol, “İslâm Aile Hukukunda Hısımlık İlişkisi Bakımından Ebeveyn Nafakası”, s. 458; Erdem, *İslâm Hukukunda Nafaka*, s. 107-108.

²³¹ Ateş, “İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akrabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü”, s. 12.

²³² Çitli, *İslâm Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 20; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7353.

²³³ Kâsânî, *Bedü's-Sanâyi fî Tertîbü's-Şerâi*, C. 4, s. 32; Ateş, “İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akrabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü”, s. 10.

temin ederler. Aslolan yakınlıktır.²³⁴ İslam âlimlerin çoğu eğer baba yoksa çocuğun nafakasını en yakın hısmı olan annenin yükümlü olduğu görüşündedir.²³⁵ Annenin de fakirliği halinde fûrunun nafakasını karşılayacak kimse de yoksa mahkeme anneye baba adına borçlanma yetkisi vermektedir. Anne hayatta değilse nafaka yükümlülüğü babanın babasına yani dedeye geçmektedir.²³⁶ Yani baba yoksa diğer usulleri veya yakınları nafakadan mesul sayılmıştır. Şâfiî mezhebinde fûrunun yakınlık dereceleri farklı ise en yakın olanı, yakınlık dereceleri eşit ise usulün mirasçısı olanların hepsi mirastaki hisselerine bakılmaksızın nafaka yükümlüsü sayılır. Hanbelî mezhebinde fûrunun nafaka yükümlülüğü usulden alabilecekleri miras hisseleri nisbetinde olup²³⁷ nafaka yükümlülüğü için gereken şartlara haiz olan bütün ashâb-ı ferâiz ve asabeden mirasçıları mirasları oranında nafaka alabilmektedirler.²³⁸ Eşlerin ayrı ayrı yeni evlilik yapmaları halinde eski kocadan çocukların nafakaları talep edilmektedir.²³⁹

Çocukluk döneminde çocuğun yeteri kadar malı varsa o zaman çocuğun nafakası o maldan karşılanmalıdır. Küçüğün yeteri kadar malı yoksa usulü tarafından nafakası karşılanacaktır.²⁴⁰

Hanbelî mezhebi ergin çocuğun nafaka alması için illa aciz olmasını şart koşmayıp fakirliği yeterli olarak ele almıştır. Mâlikîler ise çocuğun ruh ve benden bakımından sağlıklı olarak erginliğe girdiğinde nafaka hakkını kaybettiği görüşündedir. Ergin olduktan sonra sağlığını kaybetse ya da aciz olsa dahi Mâlikîler çocuğun nafaka hakkının olmadığı görüşünde olup bu görüş çok tasvip edilmemektedir.²⁴¹

Ergenlik çağına girmiş erkek fûru, (kötürüm, aklî dengesinin bozukluğu, öğrencilik veya askerlik gibi) çeşitli sebeplerle gelirini temin etmede âciz ya da çalışıp kazanç elde etmesini engelleyen sebepler varsa ve İslam'a uygun hayat ve

²³⁴ Kâsânî, *Bedîu's-Sanâyi fi Tertîbü's-Şerâi*, C. 4, s. 32; Serahsî, *el-Mebsût*, C. 5, s. 210; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 23.

²³⁵ Ateş, "İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akrabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü", s. 10-20; Esen, "İslam Hukukunda Aile", s. 52; Cessâs Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Şerhu Muhtasarı't Tahavi*, C. 5, (Medine: Daru's Siraç, 2010), s. 310.

²³⁶ Celal Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998), s. 107-108.

²³⁷ Erbay, "Nafaka", C. 32, s. 283-284.

²³⁸ Ateş, "İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akrabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü", s. 21.

²³⁹ Tezcan, "17. Yüzyılda Konya'da Kadınların Geçim Kaygısı: Konya Şer'iyeye Sicilleri'ne Göre Nafaka", s. 191.

²⁴⁰ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 97.

²⁴¹ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 98.

eğitim dalında tahsil görüyorsa, yine ergenlik çağına ulaşmış bekar kızın nafakası usulü ya da hısımları tarafından karşılanır. Kız evladın gelir elde etmeye başlaması halinde, ana babasının yine nafaka yükümlülüğü düşer. Nafakasının mecburi olması için mahkeme kararına gerek yoktur.²⁴² Vicdanî ve toplumsal ödev olarak varlığı her dönemde olduğu aşıkârdır.

Hanefî ve şâfi mezhebinde bir diğer görüş babanın fakir çocuğunu evlendirmesinin nafaka kapsamının dışında olmasıdır. Hanbelîler bu konuda evlenmeye ihtiyaç duyan çocuğunun mâlî imkânları yerinde olan fûrunûn çocuğunu evlendirmesinin bir borç olduğunu söyler. Birden fazla çocuğu evlenmek isterse ve nafakası sadece birini evlendirmeye gücü yetiyorsa o zaman borçluya yakın olan tercih edilmelidir. Çünkü ayette “*zinaya yaklaşmayın*”²⁴³ buyrulurken çocuğun harama giden yolunu kapatmak için nafaka alacaklısının evlendirilmesi vacip olup evlendirmeyen nafaka borçlusuna ise günaha girmiş olur.²⁴⁴ Mâlikîlere göre ise nafaka borçlusuna olan anne, baba, nafaka alacaklısı olan çocuğu evlenmeye ihtiyaç duyarsa evlendirecektir.²⁴⁵

3.4.3.3. Fakir akrabalar (hısımlar)

Toplumda insanlara yardım etmek ahlaki bir kuraldır. Kişi toplumda tanımadığı birisine yardım etmediğinde bir müeyyide ile karşılaşmazken hısımlık sebebiyle kişinin yardıma muhtaç durumda olan çevresindeki insanlara imkânı dâhilinde yardımda bulunması hukukî müeyyideye bağlanarak din ve ahlaki kural gereği olarak görülmüştür.²⁴⁶

Hısımlık nafakası, herhangi bir şeyin bedeli olmayıp ihtiyaç ve zaruret hali devam ettiği sürece alacaklıya ödenen, (nafaka istemeye hakkı olup diğerinin ödemesi gibi) karşılıklı borç ilişkisine dayanan, evlilik nafakasından sonra gelen bir mükellefiyettir. Fakirliğin yanında kazanç sağlamaktan da kişi yoksun olduğunda (askerlik hizmeti, gözaltı durumu, hürriyeti kısıtlayıcı cezalar²⁴⁷ gibi vb. durumlarda) hısımlık nafakası devreye girmektedir. Ancak hısımlık nafakasında borçlu sayılacak

²⁴² Erbay, “Nafaka”, C. 32, s. 283; Erdem, *İslâm Hukukunda Nafaka*, s. 114-115; Esen, “İslam Hukukunda Aile”, s. 52; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 5.

²⁴³ İsrâ, 17/32.

²⁴⁴ Erdem, *İslâm Hukukunda Nafaka*, s. 17; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 20; Zuhaylî, *el- Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7361.

²⁴⁵ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 20.

²⁴⁶ Erbay, “Nafaka”, C. 32, s. 283; Çelik, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, s. 13.

²⁴⁷ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 101.

kişilerin de geçim sıkıntısı içinde olması halinde hakkaniyet prensibine göre cebren o kimselerden nafaka alınmamaktadır.²⁴⁸ Kimsesi olmayan, akrabası bulunmayan kişilerin nafakasının devlet tarafından karşılanacağı konusunda İslâm âlimleri ittifak etmiştir.²⁴⁹

Hısımlık nafakası alma hakkı olan kadın evlilik nafakası alacaklıysa hısımlık nafakası alamaz. Çünkü aslolan kocanın nafakayı karşılamasıdır. Fürûnün usule karşı nafaka yükümlüsü olması için de hür olması gerekmektedir. Yine din birliği konusunda da alimler ihtilaf etmiştir. Yukarıda değinildiği üzere İslam hukukçuların birçoğuna göre usul fürû hısımlık nafakasında kişilerin farklı dinlerden olmasında sakınca görülmemişken Hanbelî fukahası mirasa bu durum engel olduğundan nafakaya da engel olduğu görüşündedir.²⁵⁰

Nafaka alacaklısı verilen nafakayı teslim almazsa ona ihtiyacı olmadığı gerekçesiyle Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre, zamanın geçmesiyle usûl, fürû ve diğer hısımlar arasındaki nafaka düşmektedir.²⁵¹

3.4.4. Hısımlık nafaka alacaklısı olmanın şartları

İslam hukukçuları hısımlar arasında nafaka hakkının doğabilmesi için aralarında bazı ihtilaflar olmakla birlikte aşağıdaki durumları genel olarak şart koşmuşlardır.

3.4.4.1. Fakir olmak

Malum olduğu üzere kendisinin ve eşi ile çocuklarının geçimini temin edebilecek mali yeterliliği olan kişilerin başkasına yardım talebinde bulunmadan kendisi nafaka ihtiyacını karşılaması gerekir. Dolayısıyla böyle kimseler diğer hısımlardan nafaka talep etme hakkına sahip değildirler. Bu itibarla kişilerin aralarında hısımlık ilişkisi bulunan başka kimselerden nafaka talep edebilmeleri için kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu eşi ve çocuklarının geçimini temin edemeyeceği fakir durumda olması lazımdır.²⁵² Fakir akrabanın zengin akrabası bulunmuyorsa o halde dilencilik yapmasına gerek kalmadan devlet hazinesinden

²⁴⁸ Kaymak, “İslâm Aile Hukukunda Hısımlık İlişkisi Bakımından Ebeveyn Nafakası”, s. 468.

²⁴⁹ Erbay, “Nafaka”, s. 283; Zuhaylî, *el- Fıkhu 'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7370.

²⁵⁰ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 102-103; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 10.

²⁵¹ Çelik, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, s. 17-18.

²⁵² Çelik, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, s. 19.

kişiyeye yardım yapılmaktadır.²⁵³

3.4.4.2. Çalışmaktan aciz olmak

Usûl-fürû dışındaki yakınların birbirlerinden nafaka isteyebilmeleri için fakir olmaları esastır. Ancak fakirliğin arka planı bakımından çalışıp kazanma imkânından mahrum olmaları da şart görülmüştür.²⁵⁴

İslâm âlimleri çalışmaktan aciz olma maddesini *bedenî* (körlik, sağırılık, dilsizlik, ihtiyarlık, el ve ayağın tutmaması, bir ya da birkaç uzvun eksik olması vb. her türlü bedensel rahatsızlık) ile *rûhî* (delilik, bunaklık, saralı olmak, hafıza kaybına uğramak gibi ruh ve sinir hastalıkları) olarak iki şekilde ele almışlardır. Fakir olmanın yanında çalışıp para kazanma durumundan mahrum olan kimse nafaka alabilir.²⁵⁵ Fakat çalışma gücü ve olanağı olan bir kişi, çalışmak istemediğinden yoksulluğa düşmüşse, gerekli çabayı göstermediği için yardım nafakası isteyemez. Bu durumda kendi tembelliği veya iş beğenmemesi sebebiyle çalışmayan kişinin zihinsel ya da fiziksel bir özür durumu yoksa her insanın çalışabileceği bir işin bulunabilmesi sebebiyle nafaka talebinin kabulü mümkün değildir.²⁵⁶

Hanefiler, Hanbelîler, Şâfiîler, Zeydîler, Zahirîler, bazı Mâlikîler ve bir kısım Câferîler usulün fakir olmasını nafaka için gerekli görüp, ayrıca aciz olma fikrine katılmamaktadır.

Hanefîlere göre üstsoy olarak sayılan baba, nine ve dedenin nafakasından (kazanma gücüne sahip olsalar bile) evlat yani altsoy sorumludur.²⁵⁷ Hanbelî ve Şâfiî mezhebinde tercih edilen görüşe ve Mâlikîlerden bir kısım âlimlere göre de anne-babaya iyiliği emreden²⁵⁸ ayetler ve sünnette geçen rivayetlere binaen fakir haldeki üstsoyun nafaka alması için aciz olması gerekli değildir; zengin durumunda olan çocuk, fakir ebeveynlerini çalışmaya zorlayamamaktadır. Aynı durum, ihtiyarlıkları sebebiyle çalışıp kazanma meşakkatinden dolayı fakir kalan dede ve

²⁵³ Zuhaylî, *el- Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7370.

²⁵⁴ Erdem, *İslâm Hukukunda Nafaka*, s. 121; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 114; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 29.

²⁵⁵ Çelik, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, s. 20; Ateş, "İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akrabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü", s. 13; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 12.

²⁵⁶ Seda İrem Çakırca, "Kardeşler Arasında Nafaka Yükümlülüğü", C. 64, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1 (2015), s. 74; Ateş, "İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akrabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü", s. 13.

²⁵⁷ Çelik, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, s. 20.

²⁵⁸ İsrâ, 17/23; Ankebût, 28/8; Lokmân, 31/14; Ahkâf, 46/15.

nineler için de geçerlidir.

Diğer yandan buluş çağına ermeyen çocuk psikolojik ve fizyolojik olarak kendini idare etme durumuna hazır olmadığı için nafaka alma hakkına sahiptir.²⁵⁹

Kız evlatlar bekar ve fakirse ilke olarak babaları onların nafakalarını karşılamakla yükümlüdür.²⁶⁰ Bunun yanında İslam hukukçuların çoğunluğu, bekar kız çocuğun bekar olmasını acizlik olarak ele alıp nafaka alabileceğine hükmederken, Şâfiiler bekar kız çocuğun çalışmasına engel durum bulunmuyorsa nafaka alamayacağı görüşündedir.²⁶¹

Usûlün dışında kalan civar hısımlar, çalışıp kazanma gücüne sahipse hısımlık nafakası alma hakkına sahip değildir.²⁶²

Klasik dönem âlimleri öğrencinin büyük vakti ilimle ve ders çalışmaya ayırmasını dikkate alarak, öğrenciliği çalışıp kazanç elde etmede âcizlik kapsamında ele almışlardır. Ancak son dönem İslam âlimlerinin bir kısmı, öğrencinin nafaka hak edebilmesi için İslâmî emir ve yasaklara uygun yaşaması gerektiğini savunmuş, diğer bir kısım İslam âlimleri diğer ilimlerle değil de sadece İslâmî ilimlerle uğraşan öğrencilerin nafaka almaya hakkı olduğunu savunmuşlardır.²⁶³ Kimileri ise nafaka alacak kişinin derslerinde başarılı olmayı şart koşup, bunu da vaktinin boşa gitmeyeceği durumun hâsıl olması şeklinde değerlendirerek nafaka alabileceğini savunmuştur.²⁶⁴

Toplumda bazı önde gelen ailelerin çocuklarını çalıştırmasının sosyal anlayış ve örfen ayıp sayması durumunu bir grup İslam âlimleri çalışmaktan âcizlik saymış²⁶⁵; diğer âlimler ise bu görüşe karşı çıkarak bunu bir neden olarak görmeyerek nafaka gerekçesi olarak saymamışlardır.

Günümüzde işsizlik sorunundan dolayı kişi iş bulamamaktadır. Bu durum da

²⁵⁹ Çelik, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, s. 21.

²⁶⁰ Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 113; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 13.

²⁶¹ Ateş, "İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akrabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü", s. 14.

²⁶² Çelik, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, s. 20; Ateş, "İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akrabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü", s. 13.

²⁶³ Çelik, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, s. 21-22.

²⁶⁴ Ateş, "İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akrabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü", s. 14; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, 2021, s. 56; Zuhaylî, *el- Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7358.

²⁶⁵ Zuhaylî, *el- Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7358.

yine âcizlik olarak kabul edilmiştir.²⁶⁶

3.4.4.3. Miras ehliyetinin bulunması

Nafaka alacaklısı ve yükümlüsü arasında ortak bulunması gereken diğer durum miras ehliyetinin bulunmasıdır. Başka bir ifadeyle kişinin hakiki anlamda miras alacak durumda olması şart olmayıp mirasçı listesinde bulunması yeterlidir.

Buna göre Hanefiler, hem usûl ve fûrû arasındaki hem de mahrem civar hısımları arasındaki nafaka mükellefiyetinde mirasçı olma ehliyetine sahip olmayı yeterli görmüşlerdir.²⁶⁷

Şâfiîler ve Mâlikîler ise sadece usûl ve fûrû nafakasında mirasçı olma ehliyetini dikkate almışlar, civar hısımlar nafaka alacaklısı olarak görmemilerdir.

Hanbelîlere gelince onlar da usûl ve fûrû arasındaki nafaka mükellefiyetinde mirasçı olma ehliyetini yeterli görürken,²⁶⁸ zevi'l-erhâm yakınları (civar hısımları) başka varis bulunmadığında mirasçı olabildiklerinden zayıf akraba olarak nitelendiklerinden nafaka alacaklısına dahil etmemişlerdir.²⁶⁹

Ezcümle zengin ve aynı dinden olan mahrem hısımlar; erkek-kız kardeşler, kardeş çocuk ve torunları, amca, hala, dayı, teyze (büyük amca, hala, dayı, teyze) tarafından miras hissesi kadar mahkemede dava açılmak suretiyle, akıl baliğ olmayan erkek çocuğuna, her yaşta evlenmemiş kız çocuğuna, dul hanımlara, hastalara, yoksullara, baba ve dede dışındaki civar hısımlara nafaka vermek durumundadır.²⁷⁰

3.4.4.4. Dâru'l-harpte bulunmamak

Müslümanların Dâru'l-harp memleketi vatandaşlarına iyilik etmelerinin yasaklayan ayet²⁷¹ sebebiyle usûl, fûrû ve civar hısımlarından birinin Dâru'l-harpte olmama da şart koşulmuştur. Buna göre Müslüman ülkede olmayan fakir akrabaya nafaka vermek yasaklanmıştır.²⁷²

²⁶⁶ Çelik, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, s. 22.

²⁶⁷ Çelik, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, s. 25.

²⁶⁸ Çelik, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, s. 23-25.

²⁶⁹ Ateş, "İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akrabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü", s. 11.

²⁷⁰ Çiğdem Batur, *Türk Medeni Kanunu'nda İştirak ve Yardım Nafakası* (İstanbul Aydın Üniversitesi, 2020), s. 7.

²⁷¹ Mümtehin, 60/8-9.

²⁷² Çelik, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, s. 24.

3.4.4.5. Hür olmak

Kişi köle olduğunda nafakası sahibine ait olduğundan²⁷³ ona nafaka verecek ve alacak kişilerin hür olması şart görülmüştür.²⁷⁴

3.4.5. Hısımlık nafaka alacaklıları arasında öncelik

Anne ve baba (usul) birlikte nafaka talebinde bulunduğu, buna muhatap olan fūrûnun malî gücü yalnız birinin nafakasını karşılamaya yetecek kadarsa, bu durumda (anne ile baba arasında öncelik bakımından) Hz. Peygamber'in iyilik yapılması gerekenlerin başında anneyi sayması²⁷⁵ ve kadının gelir temininde mahsur bulunması (kadın olması hasebiyle gelirini sağlama imkanının olmaması) sebebiyle Malikiler ile bazı Hanefiler dahil bazı fakihlere göre kişi önce annesinin nafakasını karşılamalıdır.²⁷⁶ Ayrıca Kur'ân-ı Kerim'de "*Annesi onu zahmete katlanarak taşıdı ve zorluk çekerek doğurdu. Karnında taşıması ve süttten kesmesinin süresi otuz aydır.*"²⁷⁷ buyrulması da delil olarak ileri sürülmüştür.²⁷⁸

Zeydiler ve bazı Hanefilerin bulunduğu bazı âlimler ise aciz ve fakir olan babanın nafakasının karşılanması gerektiği görüşündedir. Zira onlara göre Kur'an-ı Kerim'de "*Sizin hesabınıza çocuğunuzu emzirirlerse onlara karşılığını ödeyin.*"²⁷⁹ buyrulması nasıl çocuğun küçüklüğünde babasının onun nafakasını karşılaması söz konusu ise çocuğun da önce babasının nafakasını karşılaması gerekir.

Hanefi ve Malikiler dahil diğer bir farklı görüş ise anne ve babaya eşit bir şekilde nafakanın bölüştürülmesidir. Çünkü ikisinden birini tercih etmek zordur.²⁸⁰

Hanbelîler nafakayı ya anne babaya eşit şekilde bölüştürülmeli ya sadece anneye verilmeli veyahut sadece babaya verilmeli görüşündedir.²⁸¹

Nafaka verecek durumu olmamasına rağmen kişinin küçük çocuğu ile

²⁷³ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 102; Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 15.

²⁷⁴ Çelik, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, s. 23.

²⁷⁵ Buhârî, Edeb, 2

²⁷⁶ Cessâs Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Şerhu Muhtasarı't Tahavi*, C. 5, (Medine: Daru's Sıraç, 2010), s. 309; Makdisî İmam İbn Kudâme, *Delilleriyle Hanbelî Fıkhı el- Muğnî Muhtasarı*, C. 4, s. 263; Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 27.

²⁷⁷ Ahkâf, 46/15.

²⁷⁸ Kaymak, "İslâm Aile Hukukunda Hısımlık İlişkisi Bakımından Ebeveyn Nafakası", s. 462; Erbay, "Nafaka", C. 32, s. 284.

²⁷⁹ Talak, 65/6.

²⁸⁰ Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 27.

²⁸¹ Çitli, *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*, s. 29; Zuhaylî, *el- Fıkhı'l-İslâmî ve Edilletüh*, C. 10, s. 7369.

babasının nafaka ihtiyacı bulunuyorsa Hanefilerin çoğunluğuna göre öncelikle küçük çocuğun nafakasını karşılamalı, bir kısım Hanefilere ve Mâlikîlere göre ise nafaka ikisi arasında eşit şekilde bölüşürmesi gerekmektedir.

İki kız veya iki erkek kardeşin birlikte nafaka talep etmesi durumunda ise biri küçük, bir diğeri ergin ise cinsiyet fark etmeksizin öncelikle yaşça ufak olanın nafaka ihtiyacı karşılanması gerekmektedir.

Nafaka isteminde bulunan kardeşlerin cinsiyetleri kız ve erkek şeklinde farklı olması durumunda ilk olarak kız kardeşin nafakası karşılanır.

Baba ile büyükbabanın bir olarak aynı anda nafaka ihtiyacının mevcut olması halinde öncelik usule daha yakın olan babanın nafakası karşılanmalıdır.

Şâfiîlere göre yalnız bir ferdin nafakasını karşılayacak kadar nafaka verecek durumu olan kişi sırasıyla ilk önce çocuğunun, sonra annesinin, babasının, yetişkin çocuğunun ve dedesinin nafakasını karşılamakla mesuldür.²⁸²

3.4.6. Hısımlık nafakasının miktarı

Zarurî ölçüde yetecek miktardaki nafaka kefâf olarak adlandırılır.²⁸³ Nafaka belirlenirken ne cimri olunmalı ne israfa gidilmeli,²⁸⁴ miktar nafaka alacaklısının hayatını idamesi için örf ve âdete göre yapılan harcamalara göre belirlenmelidir.²⁸⁵ Bu ihtiyaçların karşılanmasında aşırıya gitmeden örfe uygun şekilde karşılanması konusu üzerine de âlimlerin ittifak ettikleri görülmektedir.²⁸⁶

Nafakada sınırı aşmak “isrâf” ile ifade edilerek, kişinin kendisine helal olmayan şeyi yemesi ya da helal olan şeyden normalinden ve ihtiyacından fazlasını yemesi olarak tanımlanmıştır.²⁸⁷ Ancak yiyecek fiyatlarının artması halinde, kadın nafakanın artırılmasını, fiyatlar düşmüşse koca da nafakanın indirilmesini isteyebilir.²⁸⁸ Talep edilen tarihte başlayan yardım nafakası konusunda olduğu gibi, sonradan nafaka miktarının azaltılması, artırılması veya kaldırılması için de

²⁸² Erbay, “Nafaka”, C. 32, s. 284.

²⁸³ Cürcanî, *Kitâbu 'î-Ta 'rîfât*, s. 188.

²⁸⁴ Abdullah Bin Mahmûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr Metni el-Muhtar li 'l-Fetva (İmam-ı Azam'ın İctihad ve Görüşleri)*, çev. Celâl Yeniçeri, Şamil Yayınevi, İstanbul 2016, s. 435; Köseoğlu, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, s. 79.

²⁸⁵ Hilal Hanay, *İslam Aile Hukukunda Evliliğin Malî Hükümleri ve Modern Hukuktaki Durum*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2017, s. 39.

²⁸⁶ Erbay, “Nafaka”, C. 32, s. 284.

²⁸⁷ Cürcanî, *Kitâbu 'î-Ta 'rîfât*, s. 21.

²⁸⁸ Hanay, *İslam Aile Hukukunda Evliliğin Malî Hükümleri ve Modern Hukuktaki Durum*, s. 54.

mahkeme yetkilidir.²⁸⁹

3.4.7. Hısımlık nafakası hakkının sona ermesi

Nafaka alacaklısının nafaka alma hakkı şu sebeplerin meydana gelmesi halinde sona erer:

- 1) Taraflardan birinin vefatı,
- 2) Nafaka alacaklısının durumunun düzelmesi,
- 3) Nafaka alacaklı kadın ya da kızın evlenmesi,
- 4) Erkek çocuk ise ergenliğe ulaşması,
- 5) Nafaka borçlusunun zenginlik durumunun sona ermesi.²⁹⁰

Diğer yandan nafaka ödeme zamanının geçmesi halinde, hısımlık nafakası geçmişe yönelik talep edilememektedir.²⁹¹

4. TÜRK MEDENİ HUKUKUNDA NAFKA

4.1. Nafakanın hukuki mahiyeti

Türk Medeni hukukunda kronolojik olarak bakıldığında aile ile ilgili anlaşmazlıkların ve sorunların çözümünde kanun olarak Mecelle-i Ahkâmı Adliye kullanılmıştır. Ancak nafakaya dair hükümler fıkıh prensiplerine göre çözüm üretilerek 1915 yılında “el-Ahkâmu’ş-Şer’iyye fi’l-Ahvâli’ş-Şahsiyye Kitâbu’n-Nafakât” adıyla “Osmanlı Nafaka Kanunu” yürürlüğe girmiştir.²⁹² 1926 yılında ise İsviçre hukukundan da faydalanılarak²⁹³ Medeni Kanun hazırlanmıştır.²⁹⁴ 4721

²⁸⁹ Çakmak, *Türkiye’de Yoksulluk Nafakası Tartışmalarının İslamcı Basına Yansımaları: Yeni Akit Gazetesi Örneği*, s. 24; Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 117; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 27; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 31; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 28; Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, s. 108-109; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 56; Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, s. 365; Demirsatan, “Yoksulluğa Karşı Bir Tedbir Olarak Yardım Nafakası (MK 364-366)”, s. 170; Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 12; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 115.

²⁹⁰ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 87-93.

²⁹¹ ez-Zencânî, *Fikhî Hükümlerin Usulî Dayanakları (Tahrîcî’l-Fürû ale’l Usûl)*, s. 258; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 82.

²⁹² *Osmanlı Nafaka Kanunu (1915)*, (Haz. Orhan Çeker, İstanbul: Ebru Yayınları, 1985), s.s.11.

²⁹³ Bilge Öztan, “Medeni Kanun’un Kabulünün 70’nci Yılında Aile Hukuku”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 44/1 (01 Mayıs 1995), 79-125, s. 79.

²⁹⁴ Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 28; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 5; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 2; Hüseyin Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi* (Konya: Kto Karatay Üniversitesi, 2021), s. 6.

sayılı Türk Medeni Kanunu m. 185 gereğince eşler aile mutluluğunu elbirliği ile sağlamakla, çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine birlikte özen göstermekle yükümlü olup, eşlerin birlikte yaşamaları, birbirlerine yardımcı olmaları, birbirine sadık kalmaları gerekmektedir.²⁹⁵ Yine Türk Medeni Kanunu m. 186 ‘da karı kocanın oturacakları meskeni birlikte seçmelerine, iş birliği ile beraber yöneteceklerine ve eşlerin birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve mal varlıkları ile katılacaklarına hükmedilmiştir.²⁹⁶ Bu kanun maddeleriyle kadın erkek eşit tutularak eskiden birinci derece bakım yükümlüsü koca sayılırken bu madde ile karı-koca arasında eşit derecede bakım yükümlülüğü getirilmiştir.²⁹⁷

Nafakanın hukuki mahiyetine gelince, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu’na göre, tam ve sürekli hayatın birlikteliğini oluşturmak için cinsiyetleri farklı iki kişinin hukuken ve makul bir şekilde birlikteliğine evlilik denmektedir.²⁹⁸ Evlilik ile ailede eşler birbirlerine karşı aynı çatı altında daima yardımcı, sadakatli ve özverili olduklarında, varsa çocukların hidanesini/bakımını ve eğitimini iyi niyetleri ile beraber yerine getirdiklerinde o birlikteliğin güven içinde, huzurlu ve mutlu bir aile olması kaçınılmazdır.²⁹⁹ Eşlerin görev ve sorumluluklarını ortak olarak yerine getirdikleri evlilikler bir ömür boyu sürmekte olup toplumun ve hukuk sisteminin de beklentisini karşılar.³⁰⁰ Aile mefhumunu sürdürmek ve eş ile çocukların hayatlarını devam ettirebileceği tedbirler almak için Türk Medeni Kanunu tarafından nafaka konusu detaylı bir şekilde ele alınmış, eşler evlilik birliğinin kendilerine yükledikleri sorumlulukları yerine getirmekte yükümlü kılınmıştır.³⁰¹ Bu hususta Yargıtay kadın ve erkeği eşit derecede sorumlu tutmuştur.³⁰² Evliliğin getirmiş olduğu sorumluluklar, kural olarak evlilik kurumu varlığını koruduğu sürece geçerlidir.

²⁹⁵ Öztan, *Aile Hukuku*, s. 345-346.

²⁹⁶ Öztan, *Aile Hukuku*, s. 305-308; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 166.

²⁹⁷ Perkaş, *Boşamada Yoksulluk Nafakası*, s. 63-64; Burçak Çitak, “Yoksulluk Nafakası”, s. 241, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 74/1 (11 Kasım 2016), 241-257; Batur, *Türk Medeni Kanunu’nda İştirak Ve Yardım Nafakası*, s. 4; Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 13.

²⁹⁸ İzzet Doğan, *Öğretide ve Uygulamada Milletlerarası Aile Hukuku ve Milletlerarası Usul Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010), s. 22.

²⁹⁹ Ahmet M. Kılıçoğlu, *Aile Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2020), s. 164-165; Öztan, *Aile Hukuku* s. 198-199.

³⁰⁰ Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası* (Ankara: Gazi Üniversitesi, 2007), s. 3; Kübra Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2022), s. 2-3.

³⁰¹ Hamzaçebi, “Türk Medeni Kanununa Göre Boşanma ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası”, s. 23.

³⁰² Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Oglarak Nitelendirilmesi”, s. 104; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 168.

Buna göre evliliğin mahkeme kararı ile son bulmasıyla birlikte evliliğe bağlı hak ve yükümlülükler de ortadan kalkmaktadır.³⁰³

Anayasa, aileyi toplumun temeli sayarak³⁰⁴ kanunlar çerçevesinde aile kurumunun korunması için bir takım görev ve sınırlar belirlemiştir. Bu kanunlarda aile mefhumunu en geniş perspektifte ele alan Türk Medeni Kanunu'nun ikinci kitabı olan "Aile Hukuku" kitabıdır.³⁰⁵

Zor durumda olan insanlara yardım etme görevi ahlaki ve sosyal kurallardan biridir. Anayasa'nın m. 2 gereği ülkemiz "sosyal bir hukuk devleti" olduğundan, devletin, kişilerin maddi ve manevi yaşam standartlarını geliştirme ve insan onuruna yaraşır şekilde yaşam alanı oluşturma gibi görevleri bulunmaktadır. Aile birliği bozulmuş olsa da karşılıklı olarak paylaşılan maddi ve manevi durumlar kişileri birbirlerine karşı ihtiyaca binaen karşılıklı olarak sorumlu kılar. Ancak bu durumun manevi nitelikte olması halinde, insanların vicdanının kabul etmemesi sebebiyle kanun koyucu tarafından nafakaya dair düzenlemeler yapılması nafakayı hukuksal boyuta taşımıştır.³⁰⁶ Devletin bu amacı gerçekleştirmede müdahalesinin yeterli olmadığı durumlarda, yoksul kimseler lehine gerekli kişiler nafaka yükümlüsü yapılmaktadır.³⁰⁷ Böylece zor durumda olan kişilere yakınların yardımı söz konusu olmaktadır.

Toplumsal bir sorun olarak ele alınan yoksulluk, aile içerisine de etki ederek gerek yuva kurulmasında gerek kurulan yuvanın devam ettirilmesinde kişilerin hayat ve tercihlerini etkilemektedir. Bu gerekçeyle aile düzenini korumak ve aile halkının muhtaç duruma düşmesini önlemek amacıyla Aile Hukuku Kitabı'nda yer alan yakın akrabalara nafaka yükümlülüğü ile bu durum düzenlenmiştir. Burada, zor durumda olana yardım etme hali olduğundan, bu hükümler sosyal ve ahlaki değerleri de içinde barındırmaktadır. Burada karşımıza çıkan en önemli fark ise nafaka borçlusu

³⁰³ Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 51.

³⁰⁴ <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/anayasa/> (9/11/1982 tarihli 17863 mükerrer)

³⁰⁵ Nagihan Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası* (İstanbul: İstanbul Medipol Üniversitesi, 2019), s. 2.

³⁰⁶ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 1.

³⁰⁷ Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 38; Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 3; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 27.

nafakasını ödemediği takdirde, onun İcra İflas Kanunu ile para cezasına çevrilmeksizin ve ertelenmeksizin tazyik cezası ile hapis cezası almasıdır.³⁰⁸

4.2. Nafaka alacağının hukuki özellikleri

Nafaka alacağının doğası gereği kendisine has birtakım özellikleri vardır.

Bunlar:

- 1) Üçüncü kişiye³⁰⁹ devredilememesi,³¹⁰
- 2) Üzerine rehin tesis edilememesi,³¹¹
- 3) Miras yoluyla geçememesi,³¹²
- 4) Haczedilememesi,³¹³
- 5) Rızasız takas edilememesi,³¹⁴

³⁰⁸ Sultan Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası* (İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, 2022), s. 75; Reyhani Yüksel, “Yoksulluk Nafakası ve Süre Sorunu”, s. 490-491; Özge Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası* (Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, 2019), s. 3-4; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 1.

³⁰⁹ Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 20; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 10; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 7; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 9; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 5.

³¹⁰ Kübra Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 21; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 4; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 78; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 7; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 32; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 11; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 453.

³¹¹ Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 11; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 11; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 11; Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 26; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 6; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 7; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 6; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 79; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 8; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 33; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 12.

³¹² Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 8; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 12; Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s.13; Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 29; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 7; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 9; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 5; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 76; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 13; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 39; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 453.

³¹³ Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 8; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 8; Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 20; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 4; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 8; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 6; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 79; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 11; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 34; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 13.

³¹⁴ Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 21; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 11; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*,

- 6) Anlaşma yoksa yabancı para ile ödenememesi,³¹⁵
 - 7) Doğmamış nafaka alacağından kişi feragat edememesi,³¹⁶
 - 8) Nafaka alacaklarının kamu düzeninde olması³¹⁷ ve
 - 9) Zaman aşımına uğramaması³¹⁸
- gibi özelliklerdir.³¹⁹

4.3. Nafakanın türleri

Türk Medeni Kanunu'nda nafaka çeşitli maddelerle düzenlenmiştir. Bakım nafakası aile düzenini muhafaza etmek, aile fertlerinin müşkil duruma düşmesini engellemek için oluşmuş bir nafaka türüdür. Bu nafaka evlilik hukukundan doğar ve eşlerin birbirlerine karşı sorumluluğunu ve reşit olmayan çocuklarını kapsar. Yardım nafakası ise eş ve çocukların yanında bazı hısımları da kapsayan karşılıklı yardım yükümlülüğüdür.³²⁰ Buna göre Türk Medeni Hukukunda genelde yardım ve bakım

s. 6; Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 2; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 5; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 7; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 6; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 81; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 8; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 38; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 9; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 15; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 453.

³¹⁵ Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 17; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 14.

³¹⁶ Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 16; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 12; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 9; Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 26, 71; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 6; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 8; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 4; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 81; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 9; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 36; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 16; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 453.

³¹⁷ Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 9; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 19; Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s.12-13; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 11; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 8; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 11; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 453.

³¹⁸ Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 15-16; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 10; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 6.

³¹⁹ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 155-156; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 76; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 29; Fırtına, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 87-92; Ahmet Cemal Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003), s. 127-135; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1215-1216; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 453.

³²⁰ Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 83; Perkaş, *Boşamada Yoksulluk Nafakası*, s. 2; Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 4; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 134.

nafakaları olarak iki çeşit nafaka kabul edilmektedir. Bakım nafakası kendi içinde tedbir nafakası, iştirak nafakası ve yoksulluk nafakası olmak üzere üç kısımdır.³²¹

Yardım ve bakım nafakası arasında kapsam olsun, yükümlülükler olsun, hukuki sebep ve yetkili mahkeme bakımından olsun farklılıklar bulunmaktadır.³²²

Burada öncelikle bakım nafakasına yer verilecek daha sonra yardım nafakası detaylı olarak ele alınacaktır.

4.3.1. Bakım nafakası

Bakım nafakası, doğum, evlenme³²³ veya evlat edinme ile kurulan, karı kocanın birbirlerinin ve çocuklarının bakımı, geçindirme, maddi manevi ihtiyaçlarını karşılama yükümlülüğü olan nafaka türüdür.³²⁴ Bakım nafakası, Aile Hukukundan kaynaklanan nafakaların genel adıdır.³²⁵

Bakım nafakaları evlilik birliğinden kaynaklandığından eşlerin iyi niyet kuralları çerçevesinde sorumluluklarını yerine getirerek, aile düzenini muhafaza etmek ve aile fertlerinin zaruret haline düşmelerinin önüne geçmek için düzenlenmiştir.³²⁶

Kanunda bakım nafakaları, evlilik ile oluşan eşler arasında sayılan nafaka olarak yoksulluk ve tedbir nafakası iken; soybağı ile anne-baba ve çocuklar arasındaki nafaka ise tedbir ve iştirak nafakası ile ilişkidir.³²⁷ Ancak bu nafaka kocanın eşi, eşin kocasına ve anne babanın çocuklarına karşı yükümlü sayılması

³²¹ Perктаş, *Boşamada Yoksulluk Nafakası*, s. s. 3, 64; Zümra Topuksak, *Yardım Nafakası* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2011), s. 3-4; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 4; Reyhani Yüksel, “Yoksulluk Nafakası ve Süre Sorunu”, s. 491; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 75; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 16; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 12; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 4; Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 1; Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 23.

³²² Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 444.

³²³ Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 12; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 4.

³²⁴ Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 57; Sinem Çakmak, *Türkiye’de Yoksulluk Nafakası Tartışmalarının İslamcı Basına Yansımaları: Yeni Akit Gazetesi Örneği* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2021), s. 21; Çitak, “Yoksulluk Nafakası”, s. 242; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 10; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 83; Kübra Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 6-7; Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, s. 91-92; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 444.

³²⁵ Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 118.

³²⁶ Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 25-26; Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 58.

³²⁷ Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası* s. 5.

açısından tek taraflı olarak bağlayıcılığı bulunmaktadır. Çocuk ise 18 yaş ile yani ergin hale gelmesiyle sınırlanmıştır.³²⁸ Eşler birlikte de yaşasalar ayrı da yaşasalar evliliğin yükümlülüğünü yerine getirmekle ve kanunda belirtilen çerçevede herhangi bir müdahale olmaksızın sorumluluklarını ifa etmekle yükümlüdür. Eğer sorumluluklarından kaçır, yerine getirmezlerse nafaka alacaklısının talebi üzerine bakım nafakası devreye girmektedir.³²⁹

Yardım nafakası muhtaç haldeki yakınları koruma amacı taşıırken, bakım nafakası sadece zorunlu ihtiyaçların karşılanması gibi bir sınırlama olmadığından bakım nafakası daha geniş kapsamlıdır. Kişinin öncelikle bakım nafakasına başvuru yapmadan, ilkten yardım nafakası talep edememesi, bakım borcunun yardım nafakasından önce gelmesiyle ilintilidir.³³⁰ Bu yüzden bakım nafakası, yardım nafakasına göre ise önceliklidir.³³¹ Yani kişiye bakmakla mesul kimseler bulunuyorsa sorumluluk esas olarak onlara aittir. Ancak bakım yükümlülüğünden mesul olan kimse, bakmakla sorumlu olduğu kimselerin yoksulluğunu gideremiyor ya da önlemiyorsa o zaman yardım nafakası talep edilir.³³²

Yine çocuğun nafaka talebi, ana baba tarafından bakım nafakası ile giderildiği sürece, ebeveynlerden veya TMK m. 364'e göre diğer yardım yükümlülerinden nafaka talep edilememektedir.³³³ Çalışmada da bu sıra gözetilerek önce bakım nafakası ele alınmıştır.

Bakım nafakası türleri eşler arasında boşanmanın olup olmadığına, nafakanın kimin için istediğine göre kendi içinde tedbir, iştirak ve yoksulluk nafakası olmak üzere üç kısma ayrılmaktadır.³³⁴

4.3.1.1. Tedbir nafakası

³²⁸ Perktaş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 6-7.

³²⁹ Perktaş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 6-7.

³³⁰ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 10-11; Birinci Uzun, "Eğitime Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi", s. 106; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1212.

³³¹ Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 84-85.

³³² Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 27; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 27; Demirsatan, "Yoksulluğa Karşı Bir Tedbir Olarak Yardım Nafakası (MK 364-366)", s. 167.

³³³ Ali Sonat, "Ana Babanın Eğitimi Devam Eden Ergin Çocuğa Karşı Nafaka Yükümlülüğü", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 19/1 (ts.), 235-291, s. 241; Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 32.

³³⁴ Çakmak, *Türkiye'de Yoksulluk Nafakası Tartışmalarının İslamcı Basına Yansımaları: Yeni Akit Gazetesi Örneği*, s. 21.

Eşlerin evlilik bağı ile birbirlerine bağlılıkları ve yükümlülükleri devam ederken, yani boşanma ve ayrılık davası açılmadan önceki dönemde görev ve sorumluluklarını yerine getirmediğinde veya boşanma ya da ayrılık davası süresince eşlerin haklı bir sebebe bağlı olarak birlikte yaşamaya ara vermeleri halinde ailenin sosyal ve ekonomik durumuna göre, eşin de çocukların da ihtiyaçları yerine getirilmediğinde istenilen nafaka türüdür.³³⁵ Buradaki tedbir nafakası evlilik sırasında boşanma olmaksızın, bir de ayrılık ve boşanma sırasında istenilmesi halinde olmak üzere karşımıza çıkmaktadır.³³⁶

Tedbir nafakası eşlerin üstüne düşen sorumluluklarını ihlal veya ihmal etmelerinden dolayı ortaya çıkmaktadır. Evlilikte eşler, birbirlerine yardım etmekle ve çocukların bakımını, eğitimini, ihtiyaçlarını gidermeyi üstlenmekle yükümlüdürler.³³⁷ Buradaki bakım kavramı çocukların barınması, giyimi, eğitim hayatı, sağlığı, eğlencesi ile ruhi ve fikri gelişmesinin sağlanmasını kapsamaktadır.³³⁸

Evlilik süresince eşler sorumluluk ve görevlerini, bakım ve geçimini yerine getirmekte müşterek sayılmıştır. Eşlerden biri cinsiyet fark etmeksizin görevini yerine getirmediğinde, diğer eş TMK m. 195i gereğince hakime talepte bulunabilir. Hakim ise yükümlüleri uyararak evlilikteki birliğin sağlanması için gerekli önlemleri alarak tarafları uzlaştırmaya çalışır. Bu önlemlerden biri de tedbir nafakasıdır.³³⁹

³³⁵ Hamzaçebi, “Türk Medeni Kanununa Göre Boşanma ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası”, s. 27; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 13; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 11; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 83; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 5; Batur, *Türk Medeni Kanunu’nda İştirak ve Yardım Nafakası*, s. 10; Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 26; Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 24; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 29; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 17; Yelbaşı, *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, s. 446; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 132.

³³⁶ Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 7.

³³⁷ Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 12; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 140-141.

³³⁸ Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 8; Özüğür, *Evlilik Birliğini Sona Erdiren Nedenler Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri*, s. 588.

³³⁹ Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 14-15; Çakmak, *Türkiye’de Yoksulluk Nafakası Tartışmalarının İslamcı Basına Yansımaları: Yeni Akit Gazetesi Örneği*, s. 22; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 13; Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 12; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 23; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 335-337; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 134.

Yine taraflardan birinin talebiyle hakim karar verirken, aynı şekilde onlardan biri tarafından gelecek taleple bu tedbir nafakasını hakim kaldırabilmektedir.³⁴⁰

Tedbir nafakası, bağımsız tedbir nafakası olup, alacaklı eşin ayrı yaşamı haklı sebebe dayandığı müddetçe süresiz olarak talep edilebilir.³⁴¹

Buradaki haklı sebepler; eşin kötü davranışları yüzünden ekonomik ve güvenlik yönünden aile huzurunun ciddi şekilde tehlikeye düşmesi³⁴², taraflardan birinin diğerini evden kovması³⁴³, eşin şiddet görmesi³⁴⁴, eşin cinsel hayat dahil gizli ve özel alanlarına giren hususları yayması³⁴⁵, uyuşturucu madde üretmesi olup, ayrı yaşama hakkının ortaya çıkması konusunda misal olarak gösterilebilir.³⁴⁶

Bu durumda haklı sebep olmadan birlikte yaşama ara veren bir eş ise bu nafakayı talep edemeyecektir.³⁴⁷

TMK m. 169 gereğince “Boşanma veya ayrılık davası açılınca hâkim, davanın devamı süresince gerekli olan, özellikle eşlerin barınmasına, geçimine, eşlerin mallarının yönetimine ve çocukların bakım ve korunmasına ilişkin geçici önlemleri re’sen alır”³⁴⁸ maddesine “geçici tedbir nafakası maddesi” de denilmektedir.³⁴⁹ Bu maddeye göre eşin kusursuz olma şartı aranmaksızın³⁵⁰ eşler

³⁴⁰ Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 9; Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 27; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 357, 390.

³⁴¹ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 20; Hamzaçebi, “Türk Medeni Kanununa Göre Boşanma ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası”, s. 25; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 17; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 213; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 350-351.

³⁴² Gençcan, *Boşanma Hukuku*, s. 322; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 33; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 212; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 354-355.

³⁴³ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 19; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 32.

³⁴⁴ Öztan, *Aile Hukuku*, s. 352.

³⁴⁵ Öztan, *Aile Hukuku*, s. 352.

³⁴⁶ Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 19-20; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 352-354.

³⁴⁷ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 20; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 30; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 20; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 28.

³⁴⁸ Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 28; Ünüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 83; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 17; Ülgen, *Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu*, s. 42-43; <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>.

³⁴⁹ Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 26; Doğan, *Öğretide ve Uygulamada Milletlerarası Aile Hukuku ve Milletlerarası Usul Hukuku*, s. 93-94.

ayrılma durumunda da olsa evlilik birliği devam ettiğinden dolayı elektrik, su, kira gibi ortak giderlere destek olunmasına ve ayrı hayat süren tarafın mali durumu iyi olsa bile bu eşe az ya da çok bir destekte bulunulmasına karar verilmiştir.³⁵¹ Ancak ayrılık kararı kesinleşirse bağımsız tedbir nafakası gündeme gelecektir.³⁵²

Yine bu maddeye bakılarak nafakaya hakimin talep aramadan re'sen karar vereceği öngörülmektedir.³⁵³

TMK 197/2'deki fıkra “Birlikte yaşamaya ara verilmesi haklı bir sebebe dayanıyorsa hâkim, eşlerden birinin istemi üzerine birinin diğerine yapacağı parasal katkıya, konut ve ev eşyasından yararlanmaya ve eşlerin mallarının yönetimine ilişkin önlemleri alır.”³⁵⁴ şeklindedir.

Buradaki “konut” ibaresine bakıldığında ortak konutu kimin kullanacağı tartışılmıştır. Buna göre ihtiyacı olan veya ayrılması kendisi için zahmetli olacak olan, evi işyeri olarak kullanıp taşınması zarara uğratabilecek olan,³⁵⁵ kötürüm ya da sakat olan, çocuğun velayetine sahip olan eşin kullanmasının daha isabetli karar olduğu görülmektedir.³⁵⁶

Türk Medeni Kanunu m. 197/2'de öngörülen “haklı nedenler”in oluşması halinde birlikte yaşamaya ara verebilecek eşlerin kendileri ve çocukları için hâkim tarafından takdir edilen nafaka türünü “bağımsız tedbir nafakası” olarak açıklayabiliriz.³⁵⁷

Toparlayacak olursak geçici tedbir nafakası ile bağımsız tedbir nafakası aynı amaçla hareket etmekte olup, geçici tedbir nafakasının boşanma ya da ayrılık davası

³⁵⁰ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 12; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 5; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 12; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 17; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 285; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 361; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 137.

³⁵¹ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 14-15; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 19.

³⁵² Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 12.

³⁵³ Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, s. 182.

³⁵⁴ <https://mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721-20050703.pdf> (Türk Medeni Kanunu 8/12/2001 tarihli Sayı : 24607, Tertip 5, Cilt 41); Ülgen, *Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu*, s. 50.

³⁵⁵ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 283.

³⁵⁶ Öztan, *Aile Hukuku*, s. 366; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 136.

³⁵⁷ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 17; Arzu Ahsen Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 27-28; Ülgen, *Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu*, s. 50.

sırasında, bağımsız tedbir nafakasının ise birlikte yaşamaya ara verilmesinde, ortada bir dava yokken talep edildiğinde hak edilen bir nafaka türüdür.³⁵⁸ Yine geçici tedbir nafakası boşanma ya da ayrılık davasının kesinleşmesine kadar talep edilebilirken, bağımsız tedbir nafakası ayrı yaşamın haklı sebebe dayandığı müddetçe süre kısıtlaması olmaksızın talep edilebilir.³⁵⁹

Kocanın nafakayı karşılayacak geliri ya da hastalık, yaşlılık, mecburi vatanî görev, işsizlik gibi sebeplerle ekonomik durumu olmadığı zengin olan ve eşinin yardımına ihtiyacı olmayan kadın, kocasından nafaka isteminde bulunamaz, hatta bu durumda koca karısından tedbir nafakası da isteyebilir.³⁶⁰

Bakım yükümlülüğünü yerine getirmeyen evlat edinene karşı, evlatlık nafaka isteyebilir. Yine evlatlık, evlat edinenin zaruri duruma düşmesi halinde, biyolojik anne ve babasından da nafaka isteyebilir. Nafaka davası süresince de gerek görülmesi halinde geçici tedbirlerden biri olan tedbir nafakası da istenebilir.³⁶¹

Tedbir nafakası Türk Medeni Kanunu, m. 196 ve m. 197 hükümleri kapsamında düzenlenmiştir.³⁶²

Tedbir nafakası konusunda, yükümlülüğünü yetine getirmeyen eş, dava açıldığı tarihten başlayarak geriye dönük bir yıllık süreyi kapsayacak şekilde nafaka ödeme hükmü başlar,³⁶³ boşanma hükmünün kesinleştiği güne kadar devam eder ve boşanma hükmü kesinleşince sona erer.³⁶⁴

Boşanma davası kesinleştikten sonra kanundaki diğer şartların mevcudiyeti ve talep olması halinde *tedbir nafakası* mahkeme tarafından, boşanan eş için *yoksulluk nafakasına*, çocuk için *iştirak nafakasına* dönüştürülebilir.³⁶⁵

³⁵⁸ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 20; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 18.

³⁵⁹ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 20.

³⁶⁰ Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 31.

³⁶¹ Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 26; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 33.

³⁶² Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 5; Ülgen, *Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu*, s. 50.

³⁶³ Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 35.

³⁶⁴ Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 19; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 5; Özüğür, *Evlilik Birliğini Sona Erdiren Nedenler Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri*, s. 588; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 16; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 285; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 141.

³⁶⁵ Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 6.

Hakim nafaka miktarını belirlerken hakkaniyet ilkesine uygun olarak karar vermelidir.³⁶⁶ Hakimin takdir yetkisini kullanarak hüküm vermesi, her hakimin ayrı ayrı kriterlerle hüküm vermesine bu durum da farklı miktar belirlenmesine sebebiyet vermektedir.³⁶⁷ Nafakanın miktarı belirlenirken bir taraftan ihtiyaçlar, bir taraftan nafaka borçlusunun gelir ve ekonomik durumu dikkate alınmaktadır.³⁶⁸ Bu nafakanın miktarı da diğer nafaka türlerinde olduğu gibi değişen hal ve koşullara göre açılan dava ile artırılması ya da azaltılması mümkündür. Ancak kişinin bu süre zarfında mağduriyetinin ve haklılığının devam ediyor olması gerekmektedir.³⁶⁹

Nafakadaki üst sınır, eşlerin ayrı yaşamaya başlamadan önceki hayat standartları, alt sınır ise asgari geçim için gerekli olan meblağ miktarıdır.³⁷⁰

Nafakanın ifasında eğer toptan ödenme şeklinde bir anlaşma yoksa, nafakanın aylık olarak ödenmesi gerekmektedir.³⁷¹

Eşlerin barışıp bir araya gelmeleri,³⁷² nafaka talebinin iptali, boşanma kararın kesinleşmesi, çocuğun reşit olması, yükümlünün kendinden kaynaklanmayan (vatanî görev, hastalık vb.) sebeplerden ötürü çalışamayacak durumda olup serveti de bulunmaması durumlarında nafaka hükümleri sona ermektedir.³⁷³

Aile birliğin korunması ile ilgili görevli mahkeme Aile Mahkemesi'dir.³⁷⁴ Tedbir nafakası isteminde dava yetkili mahkeme olan eşlerden herhangi birinin ikametgâhının olduğu yerdeki mahkeme ya da son altı ay birlikte oturdukları yerdeki mahkemede açılabilir. Aile mahkemesinin bulunmadığı yerlerde karar verecek olan ise Asliye Hukuk Mahkemeleridir.³⁷⁵

4.3.1.2. İştirak nafakası

Çocuğun hidanesi anne rahmine düşmesiyle başlar ve ebeveynler çocuğun giderinin karşılamakla yükümlüdürler. Çocukların bakımı, yükümlülüğü anne ve babaya ait iken, boşanma olursa anne ve baba taraf olduğundan çocuğun velayeti

³⁶⁶ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 16; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 139.

³⁶⁷ Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 38.

³⁶⁸ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 285.

³⁶⁹ Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 39.

³⁷⁰ Öztan, *Aile Hukuku*, s. 362.

³⁷¹ Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 40.

³⁷² Öztan, *Aile Hukuku*, s. 392.

³⁷³ Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 40-42.

³⁷⁴ Öztan, *Aile Hukuku*, s. 393.

³⁷⁵ Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 44-45; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 393.

anne ya da babaya verilmekte yahut ikisine ortak velayet verilmektedir. Hakim iki tarafı da velayet için uygun görmezse çocuğa vâsi atayabilmektedir.³⁷⁶

Velayetin ortak kullanılması, ana ve babanın çocuğun bakım, eğitim ve ihtiyaçlarını birlikte giderecekleri anlamına gelmektedir. Hem annenin hem de babanın müştereken istediğinde çocuğu görmeli ve istediği zaman çocuğun hayatı hakkında düşüncesini paylaşabilmelidir. Çünkü boşanma sadece karı-koca arasındadır; çocuğun velayet hakkının verilmediği anne ya da baba ile iletişim kurması engellenemez.³⁷⁷

Anne babanın çocukla olan kişisel hakları ne devredilebilir ne vazgeçilebilir haklardandır.³⁷⁸

Unutulmamalıdır ki annelik-babalık görevinden boşanılamayacağı için, kimsenin bu görevi göz ardı etmemesi gerekir.³⁷⁹

Yükümlülük, anne bakımından çocuğun dünyaya sağ olarak gelmesi,³⁸⁰ baba bakımından ise evlilikle, tanıma yoluyla, babalık davası ile soybağının kurulmasıyla başlar ve çocuk reşit oluncaya kadar devam eder.³⁸¹

Soybağının belirlenmesinde karışıklık olmaması için boşanma gerçekleştiğinde kadın yeniden evlenmek istemesi halinde üç yüz gün hukuki olarak beklemesi gereken süre bulunmaktadır. Bu süre zarfında doğan çocuk evlilik birliği içinde doğmuş sayılmaktadır.³⁸² Bu beklenilmesi gereken sürede kadının hamile olmadığı anlaşılırsa ya da boşandığı eşiyle tekrar evlenmek isterse beklenilmesi gereken üç yüz gün olup bu süreyi kişi beklemek istemezse doğumla ya da başvuru

³⁷⁶ Öztan, *Aile Hukuku*, s. 780; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 312.

³⁷⁷ Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 490; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 781-782.

³⁷⁸ Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 488.

³⁷⁹ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 17; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 133.

³⁸⁰ Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, s. 252; Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 14; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 49; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 414; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1046; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 332; Doğan, *Öğretide ve Uygulamada Milletlerarası Aile Hukuku ve Milletlerarası Usul Hukuku*, s. 75; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 327.

³⁸¹ Birinci Uzun, "Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi", s. 92; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 27-28; Batur, *Türk Medeni Kanunu'nda İştirak ve Yardım Nafakası*, s. 19; Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 14; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 49; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 416; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 869; Doğan, *Öğretide ve Uygulamada Milletlerarası Aile Hukuku ve Milletlerarası Usul Hukuku*, s. 76; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 328.

³⁸² Öztan, *Aile Hukuku*, s. 778; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 334; Kemal Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku (Gerçek Ve Tüzel Kişiler)* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2020), s. 120; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 329.

ile mahkeme tarafından kaldırılır.³⁸³ Şimdiden belirtmek gerekir ki çocuk doğmadan iştirak davası açılmamaktadır.

İştirak nafakası, Türk Medeni Kanunu m. 182 kapsamında düzenlenmiştir.³⁸⁴

Türk Medeni Kanunu m. 182 ilk fıkrasına göre mahkeme “boşanma veya ayrılığa karar verirken, olanak buldukça ana ve babayı dinledikten ve çocuk vesayet altında ise vasinin ve vesayet makamının düşüncesini aldıktan sonra, ana ve babanın haklarını ve çocuk ile olan kişisel ilişkilerini düzenler.”³⁸⁵

Kanun maddesine bakıldığında velayet tayininde anne ve baba eşit sayılarak öncelik bulunmamaktadır. Anne-baba ne kadar kötü ya da kusurlu bir eş olursa olsun bu durum kötü bir anne ya da baba oldukları anlamına gelmez. Ancak küçüğün faydası gözetilerek bedenî, fikrî ve ahlakî gelişimi göz önüne alındığında³⁸⁶ anne şefkatine muhtaç olması, ek gıdaya geçmediyse beslenmesi için anneye ihtiyacı bulunması sebebiyle genellikle velayet anneye verilmekteyse de ortak verilen velayetler de söz konusudur.³⁸⁷

Velayetin verildiği anne ya da babanın vefatı halinde sağ kalan anne veya babaya velayet geçmez; hâkimin kararına kadar askıda kalır.³⁸⁸ Sağ kalan eşe velayetin verilebileceği gibi hâkim verilmesini uygun bulmazsa çocuğa vasi de atayabilir.³⁸⁹

TMK m. 182 ikinci fıkrasında “Velâyetin kullanılması kendisine verilmeyen eşin çocuk ile kişisel ilişkisinin düzenlenmesinde, çocuğun özellikle sağlık, eğitim ve ahlâk bakımından yararları esas tutulur. Bu eş, çocuğun bakım ve eğitim giderlerine gücü oranında katılmak zorundadır.”³⁹⁰ hükmü yer almaktadır. Buna göre buradaki “bakım” genel bir ifade olup çocuğun; yiyecek, giyim, barınma, sağlık, istirahat,

³⁸³ Fırtına, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 48; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 291.

³⁸⁴ Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 6; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 84.

³⁸⁵ Ülgen, *Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu*, s. 46.

³⁸⁶ Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 51; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 715.

³⁸⁷ Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 14-16; Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 30.

³⁸⁸ Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 53-54; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 157.

³⁸⁹ Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 157; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 318.

³⁹⁰ Ülgen, *Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu*, s. 46.

eğitim öğretim, harçlık, ulaşım giderleri oluşturmaktadır.³⁹¹ Söz konusu giderlere, velayet hakkı kendisine bırakılmamış olan eşin katılmasının hukuki bir yükümlülük olduğu da görülmektedir. Burada bahsedilen nafaka iştirak nafakasıdır.³⁹² Buradan çocuğun bütün bakım ve ihtiyaçlarının boşanan eşe yüklenmesi anlaşılmalıdır. Velayetin kendisinde bulunan eşin de bu yükümlülüğün yanında çocuğu gözetip, kollama ve bakım mesuliyeti olduğu unutulmamalıdır.³⁹³

Türk Medeni Kanunu'nda geçen m. 327'ye³⁹⁴ göre ise çocuğun eğitimi, bakımı, hidanesi ve muhafazasında mükellef salt baba değildir. Buna göre anne de mükellef sayılarak mali sorumluluğu eşit paydaya bölüştürülmüştür.³⁹⁵

İştirak nafakası, ayrılık, boşanma ya da butlan davalarının kesinleşmesiyle velayet tarafına bırakılmayan ebeveynin anne-baba olmasının tabii bir sonucu olarak³⁹⁶ müşterek çocuğun bakım ve giderlerine, kendisinin ekonomik gücü kadarıyla katkıda bulunmasıdır.³⁹⁷ Boşanma kesinleşmeden ayrılık durumunda çocuğa verilen nafaka tedbir nafakası sayılırken³⁹⁸ kararın kesinleşmesi ile bu nafaka

³⁹¹ Karaduman Mercan, "Anlaşmalı Boşanma Dâvalarında Talep Edilmeyen İştirak Nafakasının Sonradan Talep Edilmesi", s. 54 Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 84; Batur, *Türk Medeni Kanunu'nda İştirak ve Yardım Nafakası*, s. 14; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 495; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 132-133; Doğan, *Öğretide ve Uygulamada Milletlerarası Aile Hukuku ve Milletlerarası Usul Hukuku*, s. 94.

³⁹² Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 20; Fırtına, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 45; Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 27-28; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 84; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 21; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 7; Çiğdem Batur, *Türk Medeni Kanunu'nda İştirak ve Yardım Nafakası* (İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, 2020), s. 1; Yelbaşı, *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, s. 446; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 47; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 154; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 163; Doğan, *Öğretide ve Uygulamada Milletlerarası Aile Hukuku ve Milletlerarası Usul Hukuku*, s. 54; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 316.

³⁹³ Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 155; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 714.

³⁹⁴ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>.

³⁹⁵ Çakırca, "Kardeşler Arasında Nafaka Yükümlülüğü", C. 64, s. 67.

³⁹⁶ Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 20.

³⁹⁷ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 29; Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 60; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 6; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 32; Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 9; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 16; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 84; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 20-21; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 6; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 286; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 498; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 132-133; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 163-164.

³⁹⁸ Karaduman Mercan, "Anlaşmalı Boşanma Dâvalarında Talep Edilmeyen İştirak Nafakasının Sonradan Talep Edilmesi", s. 52; Hamzaçebi, "Türk Medeni Kanununa Göre Boşanma ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası", s. 38.

iştirak nafakasına dönüşebilmektedir.³⁹⁹ Burada önemli olan çocuğun gereksinimlerinin mümkün olduğunca karşılanması olduğu için, anne ve babanın her birinin bu ihtiyaçları giderme yükümlülüğü bakımından mali güçleri oranlarında sorumlu olmalarıdır. Ödenmesine karar verilecek iştirak nafakası miktarı, bu kimsenin mali durumuyla orantılı bir şekilde hakkaniyete uygun olarak belirlenmelidir.⁴⁰⁰ Nafakanın miktarını aynı zamanda tarafların sosyal ve ekonomik durumları dikkate alınarak, mahkeme tarafından re'sen ve takdir yetkisi kullanılarak belirlenir.⁴⁰¹ Eğer onlar mali güçleri bakımından nafakayı karşılayacak kadar gelire sahip değillerse böyle bir yükümlülüğü yerine getirilmesi onlardan talep edilemeyecektir.⁴⁰² Anlaşmalı boşanma davasında iştirak nafakası istenmese de sonrasında bu nafaka çocuğun ihtiyacına katkı sağlama amacı olduğundan istenebilmektedir.⁴⁰³ Ayrıca eğer eşe de nafaka ödeniyorsa çocuğun nafakası eşin nafakasından önce gelmektedir.⁴⁰⁴

TMK m. 328 birinci fıkrada “*Ana babanın bakım borcu, çocuğun ergin olmasına kadar devam eder*”⁴⁰⁵ hükmü üzere iştirak nafakası mahkeme kararının kesinleştiği tarih ile ay ay ödenmek üzere başlar,⁴⁰⁶ ortak çocuğun bakım ve giderleri için çocuk ergin hale gelene kadar iştirak nafakası ödeme sorumluluğu mevcut olup⁴⁰⁷ çocuğun ergin olduğu tarih ile sona erer.⁴⁰⁸

³⁹⁹ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 19; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 22; Fırtına, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 44-45; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 57.

⁴⁰⁰ Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 10; Çakmak, *Türkiye’de Yoksulluk Nafakası Tartışmalarının İslamcı Basına Yansımaları: Yeni Akit Gazetesi Örneği*, s. 23; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 19; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 22; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 58-59.

⁴⁰¹ Fırtına, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 50-51; Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 27-28; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 21; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 7; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 795.

⁴⁰² Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 495.

⁴⁰³ Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 56.

⁴⁰⁴ Öztan, *Aile Hukuku*, s. 372.

⁴⁰⁵ Ülgen, *Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu*, s. 88.

⁴⁰⁶ Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka v Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 56-57; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 498-499; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 715; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 166.

⁴⁰⁷ Sonat, “*Ana Babanın Eğitimi Devam Eden Ergin Çocuğa Karşı Nafaka Yükümlülüğü*”, s. 241; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 35-36; Birinci Uzun, “*Eğitime Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi*”, s. 92.

⁴⁰⁸ Karaduman Mercan, “*Anlaşmalı Boşanma Dâvalarında Talep Edilmeyen İştirak Nafakasının Sonradan Talep Edilmesi*”, s. 53; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 20; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 21; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları*

Ergin çocuğun eğitiminin devam etmesi ve çalışmaya elverişli olmaması durumunda bizzat ergin tarafından açılacak nafaka davası iştirak değil; yukarıda da anlatıldığı üzere yardım nafakasıdır.⁴⁰⁹

Çocuğun bakımını ve velayeti üstlenen eş, çocuk adına davacı olacak olup takdir edilen miktarın değiştirilmesini talep edebilmektedir.⁴¹⁰

İştirak nafakasının miktarının artırılması davalarında, enflasyon,⁴¹¹ ana-babanın mali güçlerindeki değişikliklere ek olarak bilhassa çocuğun yaşı, okulu, sağlık durumu gibi hususlarda meydana gelen değişikliklerin ele alınıp araştırılması gerekir. Nafaka miktarının indirilmesi talebinde ise kişinin ne kadar nafaka ödeyebileceği geliri ve mal varlığı incelenirken başka nafaka ile yükümlü olduğu kimsenin bulunup bulunmadığı soruşturularak inceleme yapılması ve ona göre bir karar verilmesi gerekir.⁴¹²

Nafakanın artırılması taraflarca da kararlaştırılabilir. Ancak kararlaştırılan artış oranı, nafaka yükümlüsünün fakirleşmesine, karşı tarafın ise zenginleşmesine sebep olacak kadar yüksekse hâkimin takdir yetkisini hakkaniyete uygun olarak ÜFE⁴¹³-TÜFE⁴¹⁴, ye göre belirlemesi yönünde karar verilmiştir.⁴¹⁵

Işığında Değerlendirilmesi, s. 22; Batur, *Türk Medeni Kanunu'nda İştirak ve Yardım Nafakası*, s. 15.

⁴⁰⁹ Sonat, “Ana Babanın Eğitimi Devam Eden Ergin Çocuğa Karşı Nafaka Yükümlülüğü”, s. 235; Birinci Uzun, “Eğitime Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, s. 98; Fırtına, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 53; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 53; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 29; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 6; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 797; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 166.

⁴¹⁰ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri e Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 39; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 499; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 171.

⁴¹¹ Öztan, *Aile Hukuku*, s. 798

⁴¹² Hamzaçebi, “Türk Medeni Kanununa Göre Boşanma ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası”, s. 42-43; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 66; Batur, *Türk Medeni Kanunu'nda İştirak ve Yardım Nafakası*, s. 22; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 61-62.

⁴¹³ Çitak, “Yoksulluk Nafakası”, s. 249; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 46; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 24; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 72; Özşenol, *Yoksulluk Nafakasında Süre Sınırlaması*, s. 87; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 171.

⁴¹⁴ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 45.

⁴¹⁵ Karaduman Mercan, “Anlaşmalı Boşanma Dâvalarında Talep Edilmeyen İştirak Nafakasının Sonradan Talep Edilmesi”, s. 54-55; Mine Uzun, *Türk Medeni Kanunu ve Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 77; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 60; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 118; Özşenol, *Yoksulluk Nafakasında Süre Sınırlaması*, s. 87; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 155.

İştirak nafakası; çocuğun gelir elde edip kazandığı gelir kendi ihtiyacını karşılamaya yetecek düzeyde olması,⁴¹⁶ çocuğun on sekiz yaşını tamamlaması,⁴¹⁷ kişinin yoksulluk nafakası alması,⁴¹⁸ mecburî vatanî görevi boyunca⁴¹⁹ başka geliri olmaması, nafaka borçlusunun düzenli ve yeterli gelirinin olmayışı,⁴²⁰ nafaka yükümlüsünün ölümü⁴²¹ ya da iştirak nafakasından vazgeçme hallerinde sona ermektedir.⁴²²

Yine velayeti anneye verilmiş çocuğun durumu iyi olan üvey babanın yanında olması biyolojik babanın nafaka yükümlülüğünü ortadan kaldırmamaktadır.⁴²³

İştirak nafakasında görevli mahkeme Aile Mahkemesi olup Aile Mahkemesi bulunmayan yerlerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nca belirlenen Asliye Hukuk Mahkemeleri'nde davanın Aile Mahkemesi sıfatı ile görülüp karara bağlanması gerekmektedir.⁴²⁴

4.3.1.3. Yoksulluk nafakası

Hukukumuzda boşanma sistemi 1926 tarihinden bu yana var olan yapısını muhafaza etmekle birlikte, temelinde kusur prensibine⁴²⁵ ve özel boşanma sebeplerinin bulunmasıdır. Bu durumun bir gerekçesi olarak, yoksulluk nafakası isteyen tarafın karşı taraftan daha az kusurlu olması gerekmektedir.⁴²⁶

⁴¹⁶ Karaduman Mercan, “Anlaşmalı Boşanma Dâvalarında Talep Edilmeyen İştirak Nafakasının Sonradan Talep Edilmesi”, s. 57; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 19; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 20; Hamzaçebi, “Türk Medeni Kanununa Göre Boşanma ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası”, s. 42.

⁴¹⁷ Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 63-64; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 20; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 797; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 166.

⁴¹⁸ Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 34; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 6; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 19.

⁴¹⁹ Batur, *Türk Medeni Kanunu'nda İştirak ve Yardım Nafakası*, s. 21.

⁴²⁰ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 22; Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, s. 97.

⁴²¹ Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 157.

⁴²² Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 60-61.

⁴²³ Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 19; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 22; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1050.

⁴²⁴ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 21; Batur, *Türk Medeni Kanunu'nda İştirak ve Yardım Nafakası*, s. 27; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 66-67.

⁴²⁵ Öztan, “Medeni Kanun'un Kabulününün 70'nci Yılında Aile Hukuku”, s. 125.

⁴²⁶ Ali Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, *İstanbul Üniversitesi Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5/2 (25 Kasım 2018), s. 222-223; Mehmet Hamzaçebi, “Türk Medeni Kanununa Göre Boşanma ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası”, s. 33; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 11; Ülgen, *Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu*, s. 44.

Kanuna göre daha hafif kusurlu olup, boşanma nedeniyle yoksulluğa düşecek olan eş eski eşinden, cinsiyet farkı gözetilmeksizin⁴²⁷ onun mali gücü oranında süresiz nafaka isteme hakkına haizdir. Bu nafaka yoksulluk nafakasıdır.⁴²⁸ Adını yapısında bulunan yoksulluk koşulundan almıştır.⁴²⁹ Buna boşanma nafakası da denilmektedir.⁴³⁰

Yoksulluk nafakası, Türk Medeni Kanunu m. 175 hükmünde düzenlenmiştir.⁴³¹ Kanun metni şöyledir: “Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan malî gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir. Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz.”⁴³²

Yoksulluk nafakasına hükmedilmesi için aşağıda sayılacak şartların bir arada gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Bu koşullar sırasıyla şöyledir:

1) Boşanmanın gerçekleşmesi,⁴³³

⁴²⁷ Perktaş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 18-19.

⁴²⁸ Fırtına, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 93-94; Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 34, 63; Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 48-49, 53; Mine Uzun, *Türk Medeni Kanunu ve Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2013), s. 1; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 7; Hamzaçebi, “Türk Medeni Kanununa Göre Boşanma ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası”, s. 25; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 35; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 30; Reyhani Yüksel, “Yoksulluk Nafakası ve Süre Sorunu”, s. 489, 492; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 84; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 20; Oğuz Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 12 (Aralık 2018), 463-509, s. 464; Gençcan, *Boşanma Hukuku*, s. 286; Yelbaşı, *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, s. 446; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 800; Doğan, *Öğretide ve Uygulamada Milletlerarası Aile Hukuku ve Milletlerarası Usul Hukuku*, s. 54.

⁴²⁹ Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 31; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 84.

⁴³⁰ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 40.

⁴³¹ Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 7, 18; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 84; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 20; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 6; Ülgen, *Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu*, s. 44.

⁴³² Özüğür, *Evlilik Birliğini Sona Erdiren Nedenler Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri*, s. 1007; Ülgen, *Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu*, s. 44.

⁴³³ Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 31; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 57; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 42; Yiğit, “Yoksulluk Nafakası”, s. 8; Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 33, Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 14; Çitak, “Yoksulluk Nafakası”, s. 243; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 2; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 23, 35; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 98; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 32; Özşenol, *Yoksulluk Nafakasında Süre Sınırlaması*, s. 21; Özüğür, *Evlilik Birliğini Sona Erdiren Nedenler Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri*, s. 1009; Ersöz, “Yoksulluk

- 2) Nafaka için talepte bulunulmuş olması,⁴³⁴
- 3) Boşanmanın gerçekleşmesi ile yoksulluğa düşme veya yoksulluğa düşme tehlikesiyle karşılaşmış olma,⁴³⁵
- 4) Daha az kusurlu olma,⁴³⁶
- 5) Nafaka yükümlüsünün mali gücü olması.⁴³⁷

Yoksulluk nafakasına kadın da erkek de başvuru yapabilmektedir.⁴³⁸

Bakım nafakasının alt dallarından biri olan yoksulluk nafakasındaki amaç, kusurlu eşe ceza veya tazminat ödemek olmayıp,⁴³⁹ boşanmadan dolayı oluşan zararın giderilmesi,⁴⁴⁰ aynı zamanda geçinme olanağı kalmayan tarafa, ahlaki ve sosyal düşünce ile yardım sağlanarak ekonomik özgürlüğe kavuşmasına yardımcı

Nafakasının Sona Ermesi”, s. 464; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 135; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 147.

⁴³⁴ Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 98; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 58; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 32; Reyhani Yüksel, “Yoksulluk Nafakası ve Süre Sorunu”, s. 493; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 37; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 37; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 84; Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, s. 225; Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 34; Hamzaçebi, “Türk Medeni Kanununa Göre Boşanma ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası”, s. 24; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 136; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 836; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 150.

⁴³⁵ Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 44; Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, s. 470; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 93; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 70; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 135; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 303.

⁴³⁶ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 41; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 46; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 74; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 136; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 837; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 149; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 303.

⁴³⁷ Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 98; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 58; Reyhani Yüksel, “Yoksulluk Nafakası ve Süre Sorunu”, s. 489, 492; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 42; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 37; Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, s. 464; Özşenol, *Yoksulluk Nafakasında Süre Sınırlaması*, s. 20; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 100; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 76; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 304.

⁴³⁸ Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 37; Özüğür, *Evlilik Birliğini Sona Erdiren Nedenler Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri*, s. 1009; Uzun, *Türk Medeni Kanunu ve Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 1; Yiğit, “Yoksulluk Nafakası”, s. 7.

⁴³⁹ Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 19; Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 15; Yiğit, “Yoksulluk Nafakası”, s. 6; Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 32; Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 5; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 32; Fırtına, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 94; Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 29; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 25; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 302.

⁴⁴⁰ Öztan, *Aile Hukuku*, s. 800.

olmaktır.⁴⁴¹ Yine yoksulluk nafakasındaki amaç evlilik birliği sona erse de mali açıdan kusuru daha az olan tarafın yeme, içme, barınma gibi temel ihtiyaçların giderilmesi,⁴⁴² boşanma ile yoksulluğa düşecek olan kişinin korunması amacıyla gerektiğinde süresiz olarak ekonomik yönden desteklenmesidir.⁴⁴³

Yoksulluk nafakası, aile fertleri ile akrabalar arasındaki bağı güçlendirecek ahlâki ve sosyal düşüncelere dayanmaktadır. Aynı zamanda bu yardım türü yardımlaşma ve dayanışma yükümlülüğünün devam ettirilmesi amacını da taşımaktadır.⁴⁴⁴

Yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için, boşanma hükmünün kesinleşmesi gerekmektedir.⁴⁴⁵ Boşanma kararını ve yoksulluk nafakası ödenmesini içeren karar akabinde boşanmanın kesinleşmesiyle yoksulluk nafakası ödenmesi başlar.⁴⁴⁶

Yoksulluk ve boşanma arasında nedensellik bağı gerekmektedir.⁴⁴⁷ Buna göre içki, kumar, iflas, dolandırılma vb. gibi sebeplerle yoksulluğa düşülmesi hallerinde yoksulluk nafakasına hükmedilemez.⁴⁴⁸

⁴⁴¹ Perktas, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 19; Uzun, *Türk Medeni Kanunu ve Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 19; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 147.

⁴⁴² Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 28-29; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 38; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 31; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 21.

⁴⁴³ Perktas, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 18.

⁴⁴⁴ Hamzaçebi, “*Türk Medeni Kanununa Göre Boşanma ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası*”, s. 32.

⁴⁴⁵ Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 31; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 57; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 42; Yiğit, “*Yoksulluk Nafakası*”, s. 8; Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 33, Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 14; Çitak, “*Yoksulluk Nafakası*”, s. 243; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 2; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 23; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 98; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 34; Özşenol, *Yoksulluk Nafakasında Süre Sınırlaması*, s. 21; Özüğür, *Evlilik Birliğini Sona Erdiren Nedenler Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri*, s. 1009; Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 34, 50; Uzun, *Türk Medeni Kanunu ve Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 35; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 35; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 135.

⁴⁴⁶ Fırtına, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 109; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 45; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 32; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 35; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 102; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 67; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 71.

⁴⁴⁷ Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 51; Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 86; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 35; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 20; Reyhani Yüksel, “*Yoksulluk Nafakası ve Süre Sorunu*”, s. 496; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 66; Özşenol, *Yoksulluk Nafakasında Süre Sınırlaması*, s. 37; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 842.

Yoksulluk nafakası, boşanma davası sırasında talep edilebileceği gibi, boşanma davası sonuçlandıktan sonra bağımsız bir dava ile de talep edilebilir.⁴⁴⁹

Nafaka talep eden eşin yoksulluk nafakası ifadesi yerine “ömür boyu nafaka”, “sürekli nafaka” gibi kavramları da yoksulluk nafakası olarak değerlendirilmesi lazımdır.⁴⁵⁰

Bir diğer şart, beyan ya da yazılı olarak talebin mahkemeye bildirilmesidir.⁴⁵¹ Zira hakim talep olmadan yoksulluk nafakasına hüküm veremez.⁴⁵²

Yoksulluk nafakası istemeyen veya yoksulluk nafakası hakkından feragat ettiğini⁴⁵³ söyleyen eş için, sonradan yoksulluk nafakasına hükmedilemez. Üstelik talepte bulunan taraf tedbir nafakası talebinde bulunuyorsa hakim yine yoksulluk nafakasına hükmedemez.⁴⁵⁴

Talep edilen nafaka miktarı açık bir şekilde bildirilmelidir.⁴⁵⁵ Eğer bildirilmediyse hakim yoksulluk nafakasının miktarını talepte bulunana açıklamalı ve bu talebe ve diğer (nafaka borçlusunun mali durumu vb. gibi) şartlara bakarak yoksulluk nafakasına hüküm vermelidir.⁴⁵⁶ Süresiz nafaka olarak geçen yoksulluk

⁴⁴⁸ Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 22; Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 51; Uzun, *Türk Medeni Kanunu ve Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 35; Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 86; Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 83; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 21; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 20; Reyhani Yüksel, “Yoksulluk Nafakası ve Süre Sorunu” s. 496; Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, s. 472.

⁴⁴⁹ Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 35; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 81.

⁴⁵⁰ Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 26; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 40.

⁴⁵¹ Çitak, “Yoksulluk Nafakası”, s. 242; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 78.

⁴⁵² Uzun, *Türk Medeni Kanunu ve Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 18; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 41; Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 67; Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, s. 468; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 6; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 136; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 150; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 303.

⁴⁵³ Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 41; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 59; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 62; Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 72; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 36-37; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 42; Çitak, “Yoksulluk Nafakası”, s. 242-243; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 32; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 42; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 80.

⁴⁵⁴ Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 34.

⁴⁵⁵ Çitak, “Yoksulluk Nafakası”, s. 242.

⁴⁵⁶ Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 33; Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 72; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 42; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 31; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 78-79.

nafakası iki tarafın anlaşması ile süreli nafaka olarak da hakime talep sunulursa hakim takdir ve hakkaniyet ilkesi ile süreli nafaka olarak hükmedebilir.⁴⁵⁷

Talep edilen nafaka kişinin temel ihtiyacının üstünde hükmedilememelidir.⁴⁵⁸ Nafaka alacaklısının ihtiyaçları ile nafaka borçlusunun kendi giderlerine ve maddi durumuna da bakılmalıdır. Kişi nafaka verdiğiğinde yoksulluğa düşecekse ya da nafakayı ödeyememesine ilişkin kanuni mazereti varsa yahut kişi zaten yoksulsa nafakaya hükmedilememektedir.⁴⁵⁹

Kişinin mesleğini yapamaması, sağlık nedenlerinden ötürü çalışamayacak olması, azıcık mal varlığı bulunup kısa sürede tükenecek olması sebebiyle de kişi yoksulluk nafakası isteme imkanına sahiptir.⁴⁶⁰

Kişi yoksulluk nafakası alırken düzenli, sürekli ve yeterli bir maaş ile çalışmaya başlarsa⁴⁶¹ nafaka ortadan kalkmaktadır. Yoksulluk nafaka hakkı düştükten sonra, eşin gelirin bitmesiyle yeniden yoksul duruma gelmesi halinde tekrar yoksulluk nafakası talep edemeyecektir.⁴⁶²

Çalışan kadının nafaka talebinde çalışıyor olması tek ölçüt değildir. Hakim nafaka verilmesi için bu ölçütü tek yeterli kıstas görmediği gibi nafaka verilmemesi için de yeterli görmeyebilir. Asgari ücretle geçim sağlayan kişinin yoksulluk nafakası talebi Yargıtay tarafından geri çevrilmemektedir.⁴⁶³ Yargıtay ağırlıklı olarak “asgari ücret seviyesinde bir gelire sahip olma” olgusunu, yoksulluk nafakası bağlanmasına engel bir olgu olarak görmezken,⁴⁶⁴ genel uygulama itibarıyla, asgari ücretin altında

⁴⁵⁷ Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 58; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 52; Yiğit, “Yoksulluk Nafakası”, s. 21; Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, s. 474; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 305-306.

⁴⁵⁸ Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 69.

⁴⁵⁹ Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 83-84; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 64; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 27; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 841.

⁴⁶⁰ Öztan, *Aile Hukuku*, s. 839.

⁴⁶¹ Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 85; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 34; Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, s. 493.

⁴⁶² Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 35.

⁴⁶³ Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 25; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 37; Reyhani Yüksel, “Yoksulluk Nafakası ve Süre Sorunu”, s. 495; Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, s. 471; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 20; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 37; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 835.

⁴⁶⁴ Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, s. 471.

olduğunu⁴⁶⁵ dile getirdiği dul ve yetim maaşlarını ve benzerlerini, nafakanın bağlanmasına engel bir olgu olarak görmemektedir.⁴⁶⁶ Buradaki yoksulluk ile ilgili ölçüt asgari ücret düzeyi ile malvarlığının veya gelirin zorunlu ihtiyaçlarını karşılayamamasıdır.⁴⁶⁷

Kanun koyucu nafaka miktarının mali güç ile orantılı⁴⁶⁸ olması gerektiği belirtmiş ancak mali gücü belirlemedeki kıstasları bilinçli boşluk bırakmıştır ki herkesin mali gücünü etkileyen farklı özellik ve koşullar vardır. İşte bu durumda herkesi aynı kefeye koymamak, hakkaniyete uygun karar vermek için de her nafakayı kendi içinde değerlendirmek gerekmektedir.⁴⁶⁹

Tüm bu durumlar göz önüne alınarak yoksulluk durumunun tespitinde tarafların meslekleri ile ilgili bilgi ve belgeler, maaş bordrosu, varsa taşınmaz mallar için tapu kaydı, gayrimenkuller ve değerleri, miras yoluyla intikal eden mallar, evlilik esnasındaki hayat standartları ve bu konu ile ilgili tanıkların beyanı, keşifler ve bilirkişi incelemesi ile mahkeme bu bilgiler ışığında kişinin yoksulluğa düşüp düşmediğine karar vermektedir.⁴⁷⁰

Yine taraflar arasındaki evliliğin süresi, tarafların yaşları, evli oldukları zaman aile içindeki görev paylaşımı, müşterek çocukların bakıma muhtaç olup olmadığı hususu, eşlerin çalışma güçleri, çevreleri, sağlık durumları⁴⁷¹ gibi konular dikkate alınır.⁴⁷²

⁴⁶⁵ Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 7; Uzun, *Türk Medeni Kanunu ve Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 48.

⁴⁶⁶ Uzun, *Türk Medeni Kanunu ve Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 48; Çitak, “Yoksulluk Nafakası”, s. 245; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 38; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 47.

⁴⁶⁷ Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 10; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 32; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 843.

⁴⁶⁸ Çi"tak, “Yoksulluk Nafakası”, s. 246; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 840.

⁴⁶⁹ Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 43-44; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 41, 68; Öztan, *Aile Hukuku*, s. Öztan, *Aile Hukuku*, s. 841.

⁴⁷⁰ Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 87; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 63; Özşenol, *Yoksulluk Nafakasında Süre Sınırlaması*, s. 36; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 819.

⁴⁷¹ Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 41, 68; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 86; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 110; Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 102; Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 24; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 842.

⁴⁷² Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 82; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 69; Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 109-110; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 45; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 108; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 818; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 842.

Boşanmaya sebebiyet veren olaylarda az kusurlu olması, boşanmanın gerçekleşmesiyle yoksulluğa düşmesi halinde ve kadının refah hali içinde bulunma koşulunun gerçekleşmesi halinde erkek de yoksulluk nafakası talep edebilir.⁴⁷³

Medeni Kanun'a göre eşitlik ilkesi gereği karı-koca eşit koşullarda nafaka talep edebilmekte olup yoksulluğa düşecek tarafa mahkeme kararı kesinleşmişse nafaka ödenmesi zorunludur.⁴⁷⁴ Yeter ki o eş tam kusurlu olmasın. Zira boşanmada tam kusurlu olan taraf yoksulluk nafakası isteyememektedir.⁴⁷⁵

Bu gruba giren nafakalarda kusurdan kasıt zina, hayata kast, onur kısıcıcı davranış, haysiyetsiz hayat sürme gibi davranışlardır.⁴⁷⁶ Ayrıca Yargı kararlarında boşanmaya sebep olan olaylarda ağır kusur olarak değerlendirilen bazı davranışlar misal olarak gösterilebilir; eşine hakaret⁴⁷⁷ ve beddua etmek, eşini müşterek konuttan gönderdikten sonra barışmak için adım atmamak, evlilik birliğinden kaynaklanan yükümlülüklerin yapılmaması,⁴⁷⁸ cinsel ilişkiden kaçınması,⁴⁷⁹ ortak konutu terk etmek,⁴⁸⁰ eşinin ailesini müşterek meskene almamak, eşini darp etme, eşini tehdit etmek, müşterek çocuk için DNA testi yaptırmak, bir başkası ile evlilik dışında gayri resmi ilişki içinde bulunmak, evli olduğu halde başka bir kimseyle fiilen evliymiş gibi yaşamak.⁴⁸¹ Bahsi geçen fiilleri işleyen kimseye göre karşı tarafın davranışları ve kusuru daha hafif nitelikteyse, ağır kusurlu eski eş yararına nafaka kararı verilmez.⁴⁸²

⁴⁷³ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 33; Özşenol, *Yoksulluk Nafakasında Süre Sınırlaması*, s. 14; Özüğür, *Evlilik Birliğini Sona Erdiren Nedenler Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri*, s. 1007; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 135.

⁴⁷⁴ Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 65.

⁴⁷⁵ Öztan, *Aile Hukuku*, s. 838.

⁴⁷⁶ Öztan, *Aile Hukuku*, s. 640; Fırtına, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 65; Gülaçtı Özdemir, *İslam Hukukunda Boşanma Sonrası Kocanın Nafaka Yükümlülüğünün Hukuk Tarihi Açısından Diğer Hukuk Sistemleriyle Mukayesesi*, s. 29.

⁴⁷⁷ Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 53.

⁴⁷⁸ Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 41.

⁴⁷⁹ Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 75.

⁴⁸⁰ Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 75; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 40.

⁴⁸¹ Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 74-75; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 51; Ersöz, "Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi", s. 489; Özşenol, *Yoksulluk Nafakasında Süre Sınırlaması*, s. 102.

⁴⁸² Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 76; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası* s. 41; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 54.

Nafaka talebinde ağır kusurluysa nafaka davası açılırken⁴⁸³ nafaka yükümlüsü olmak için kusur önem arz etmemektedir.⁴⁸⁴ Yargıtay'a göre kusur durumun tespitinin hukuka uygun olarak yapılması gerekmektedir.⁴⁸⁵

Nafaka miktarının değiştirilmesi için tarafların mali durumlarında büyük bir değişiklik olması, bu mali değişikliğin sürekli olması⁴⁸⁶ ve boşanma kararı verilirken bu büyük değişikliğin öngörülemesiz olması⁴⁸⁷ şeklindeki üç şart bulunuyorsa nafakanın değiştirilmesi talep edilebilmektedir.⁴⁸⁸

Nafakanın miktarı belirlenirken evliliğin süresi, eşlerin yaşları, evlilik birliği sırasında eşlerin anlaşarak kabul ettikleri görev dağılımı, ortak çocukların bakıma muhtaç olup olmadıkları, eşlerin çalışma güçleri, bakmakla yükümlü olduğu kimselerin de ihtiyaçları⁴⁸⁹ vb. unsurlar göz önünde tutulmalıdır⁴⁹⁰.

Yoksulluk nafakasının miktarının belirlenmesindeki en önemli üst ve alt ölçüt nafaka yükümlüsünün ekonomik gücü ile nafaka talep edenin mecburi ihtiyaçlarıdır. Nafakanın üst sınırını nafaka yükümlüsünün mali gücü, alt sınırını ise nafaka talep edenin ihtiyaç durumu oluşturmaktadır. Hâkim bu iki ölçü arasında hakkaniyete göre bir karar vermelidir.⁴⁹¹ Nafaka alacaklı eşin ortaya çıkabilecek ihtiyaçların değişmesi ile nafaka borçlusunun mali gücünde nafakanın artırılması ya da azaltılması mahkeme kararı ile istenebilmektedir. Buradaki miktarın değişimi tarafların yeni ihtiyaçlarına ve mali güçlerine göre düzenlenmektedir.⁴⁹² Yoksulluk nafakası yükümlüsü olan eş, yoksul durumda ise nafakası ödemesine karar verilemez.⁴⁹³

⁴⁸³ Fırtına, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 107; Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 13-14.; Yiğit, "Yoksulluk Nafakası", *Selçuk Üniversitesi Adalet Yüksekokulu Dergisi* 5/1 (2022), 1-37, s. 4; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 24; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 51; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 83; Gençcan, *Boşanma Hukuku*, s. 283.

⁴⁸⁴ Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 32.

⁴⁸⁵ Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 44-45.

⁴⁸⁶ Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 58.

⁴⁸⁷ Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 117; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 50.

⁴⁸⁸ Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 86; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 849.

⁴⁸⁹ Reyhani Yüksel, "Yoksulluk Nafakası ve Süre Sorunu", s. 498.

⁴⁹⁰ Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 3-4; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*; s. 53; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 115; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 47; Ersöz, "Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi", s. 471; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 69.

⁴⁹¹ Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 68-69.

⁴⁹² Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 145; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 43-44.; Çakmak, *Türkiye'de Yoksulluk*

Nafaka miktarı için nafaka alacaklısının hastalığından ötürü tedavi parasına ihtiyacı olması,⁴⁹⁴ nafaka borçlusunun maddi durumunda düzenli ve yeterli gelir olması nedenlerle arttırılabilir.

Nafaka miktarının azaltılması için nafaka yükümlüsünün kendi ihmal kastı olmaksızın⁴⁹⁵ ekonomik gücünde azalma,⁴⁹⁶ gelir kaybı, işten çıkma veya çıkarılması,⁴⁹⁷ iflas etmesi, hastalanması,⁴⁹⁸ emekli olması şeklinde gelirini azaltan sebepler olduğu gibi yeniden evlenmesi,⁴⁹⁹ çocuk sahibi olması gibi giderini arttıran sebeplerden de kaynaklanmış olabilir.⁵⁰⁰

Nafaka alacaklısına büyük bir ölçüde miras kalması gibi nafaka alacaklısının ekonomik durumunda artış da nafakanın azaltılmasının nedenleri arasında olabilir.⁵⁰¹

Nafaka yükümlüsü eşin yeniden evlenmesi halinde, yeni eşine karşı olan nafaka yükümlülüğü eski eşine göre önceliklidir.⁵⁰²

Yoksulluk halinin ortadan kalktığı hallerde; nafaka alacaklısının bir iş bulup çalışması, işten isteyerek ayrılması, alışabilecek durumda olmasına rağmen çalışmaması, yoksulluğa düşmeye engel mal varlığının olması, düzenli ve yeterli gelire sahip olması, elde ettiği gelirin nafaka yükümlüsünün ödeme gücünü üstünde bir miktarda olması veya ailesinden miras kalması, kendisine emekli maaşı

Nafakası Tartışmalarının İslamcı Basına Yansımaları: Yeni Akit Gazetesi Örneği, s. 22; Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 117; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 49; Çitak, “Yoksulluk Nafakası”, s. 255; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 63; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 71; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 39; Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 119; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 845; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 154; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 170.

⁴⁹³ Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 3; Fırtına, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 105.

⁴⁹⁴ Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 58-59; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 849.

⁴⁹⁵ Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 74; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 51.

⁴⁹⁶ Ömer Uğur Gençcan, *Boşanma Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2023), 1182.

⁴⁹⁷ Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 24.

⁴⁹⁸ Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 37; Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 28.

⁴⁹⁹ Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, s. 483.

⁵⁰⁰ Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 74; Özşenol, *Yoksulluk Nafakasında Süre Sınırlaması*, s. 88.

⁵⁰¹ Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 47; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 29; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 849.

⁵⁰² Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 40.

bağlanması veya bağışta bulunulması, anlaşmalı ise süreli nafaka süresinin dolması⁵⁰³ örnek verilebilir.⁵⁰⁴

Yoksulluk nafakasında boşanma davasıyla beraber nafaka talep edilmemişse boşanmadan dolayı yoksulluğa düşen taraf boşanmanın kesinleşmesiyle bir yıllık zamanaşımı süresine⁵⁰⁵ ya da ilama bağlı olarak yoksulluk nafakası alacağıının on yıllık zamanaşımına tabidir.⁵⁰⁶

Türk Medeni Kanunu m. 176. Madde üçüncü fıkraya göre “*İrat biçiminde ödenmesine karar verilen maddî tazminat veya nafaka, alacaklı tarafın yeniden evlenmesi ya da taraflardan birinin ölümü hâlinde kendiliğinden kalkar; alacaklı tarafın evlenme olmaksızın fiilen evliymiş gibi yaşamaması, yoksulluğunun ortadan kalkması ya da haysiyetsiz hayat sürmesi hâlinde mahkeme kararıyla kaldırılır*”⁵⁰⁷ hükmü bulunmaktadır.

Haysiyetsiz yaşamdan kasıt, yaşam tarzının haysiyetli olup olmadığı topluma ve toplumun ahlaki yargılarına göre karar verilmelidir. Çünkü ahlak kuralları toplumdan topluma değişiklik arz eder. Dolayısıyla haysiyetsiz yaşam kavramı da toplumdan topluma değişiklik göstermektedir.⁵⁰⁸ Örnek olarak üçüncü derece kan hısımlığı (amca, hala, dayı, teyze) ile birliktelik,⁵⁰⁹ yüz kızartıcı suç işlemesi, kumar oynaması, teşhircilik yapmak, insan ticareti, erkeğin cinsel saplantılarının olması, ırza yönelik suçlar işlemesi, uyuşturucu ticareti yapması vb.⁵¹⁰ sayılabilir.

⁵⁰³ Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 88; Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 125; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 153.

⁵⁰⁴ Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 91; Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 88-100.

⁵⁰⁵ Özşenol, *Yoksulluk Nafakasında Süre Sınırlaması*, s. 32; Özşenol, *Yoksulluk Nafakasında Süre Sınırlaması*, s. 114; Ülgen, *Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu*, s. 45; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 837; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 151; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 309.

⁵⁰⁶ Yiğit, “Yoksulluk Nafakası”, s. 26; Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 180.

⁵⁰⁷ Ülgen, *Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu*, s. 44; <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>.

⁵⁰⁸ Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 84-85; Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, s. 502; Gençcan, *Boşanma Hukuku*, s. 416; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 162.

⁵⁰⁹ Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 89; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 37.

⁵¹⁰ Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, s. 503; Özşenol, *Yoksulluk Nafakasında Süre Sınırlaması*, s. 110; Gençcan, *Boşanma Hukuku*, s. 420-421; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 162; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 253.

Cinsiyet değiştirme haysiyetsiz bir yaşam sürdürme olarak değerlendirilemez. Ancak aynı cinsten biri ile fiilen evli gibi yaşaması ya da aralarında evlenme engeli olan biriyle fiilen evli gibi yaşaması haysiyetiz yaşam sürme olarak kabul edilir.⁵¹¹

Yoksulluk nafakası ya kendiliğinden (taraplardan birinin lm⁵¹²) ya da alacaklının yeniden evlenmesi⁵¹³ yahut mahkeme kararı⁵¹⁴ (haysiyetsiz yaşama,⁵¹⁵ fiili birliktelik,⁵¹⁶ yoksulluğun ortadan kalkması, nafaka için belirlenen sürenin dolması) ile sona erer.⁵¹⁷ Bu TMK m. 176/3 hükmüdür.⁵¹⁸

Yoksulluk nafakanın toptan ya da irat şeklinde ödenmesi konusuna bakıldığında tanım olarak irat şeklinde ödeme demek düzenli olarak her ay ödenmesi, hükmedilen nafaka miktarının aylık olarak nafaka alacaklısına ödenmesi olarak tanımlanabilir. Toptan deme ise toplu bir şekilde tek seferde ödemedir. Kural olarak yoksulluk nafakasının ödenme şekline hakim karar verir. Hakim demenin ay ay şeklinde mi tek seferde toplu halde mi ödeneceğine karar verirken, esas kural olarak ay ay ödeme yani irat şeklinde ödemeye karar verir. Buna göre tek seferde toplu olarak ödenmesine hkmedebilmesi için eşlerden birinin istemi olması

⁵¹¹ Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, s. 503.

⁵¹² Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 52; şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 18; zyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 72; nlsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 108; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı lkelerde Tahsili*, s. 88; ztan, *Aile Hukuku*, s. 852; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 61.

⁵¹³ Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 52; zyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 72; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı lkelerde Tahsili*, s. 89; Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, s. 482; ztan, *Aile Hukuku*, s. 853.

⁵¹⁴ zyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 73; ztan, *Aile Hukuku*, s. 854; cal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 71-77.

⁵¹⁵ Uzun, *Türk Medeni Kanunu ve Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 2; Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, s. 484.

⁵¹⁶ Uzun, *Türk Medeni Kanunu ve Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 85; cal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 71; Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, s. 483; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 88.

⁵¹⁷ Demir, *Türk Medeni Hukuk ğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 90-99; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 75, 78, 83; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 77-86; Yiğit, “Yoksulluk Nafakası”, s. 29; Yıldız, *Türk ve İşvire Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s.157; akmak, *Türkiye’de Yoksulluk Nafakası Tartışmalarının İşlamcı Basına Yansımaları: Yeni Akit Gazetesi rneği*, s. 22; Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İşvire Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 124, 127; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 64; itak, “Yoksulluk Nafakası”, s. 254; şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 42; Reyhani Yüksel, “Yoksulluk Nafakası ve Süre Sorunu”, s. 500; zyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 72-75; nlsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 122; Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, s. 477; Özşenol, *Yoksulluk Nafakasında Süre Sınırlaması*, s. 95; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı lkelerde Tahsili*, s. 88-91; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 137; ztan, *Aile Hukuku*, s. 823; Perktay, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 18; Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 113-114; cal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 66-70; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 153; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 307.

⁵¹⁸ lgen, *Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu*, s. 44.

gerekmektedir.⁵¹⁹ Ancak eşler, ödenme şekline ilişkin aralarında bir uzlaşma sağlarsa; bu uzlaşmayı hakime onaylatma koşulu ile ödenme şeklini belirleyebilirler.⁵²⁰

Yargıtay bir kararında irat olarak ödenen nafakanın ancak bir süre olmaksızın ödenebileceğini ifade etmiştir.⁵²¹

Kişi nafaka borcunu ödemediğinde nafaka alacaklısı yazılı veya sözlü şikâyette bulunduğu tarih itibarıyla İcra İflas Kanunu'nda öngörülen paraya çevrilmeyen ve ertelenmeyen⁵²² tazyik hapsi⁵²³ ile cezalandırılır.

Borçlu eğer borcunu kaldırmak için yedi günlük süre içerisinde itiraz etmek üzere başvuruda bulunur ve karar kesinleşirse, nafaka alacaklısının kararın yaptırım haline gelme istemi için iki yıl süresi bulunmaktadır. İcra İflas Kanunu m. 344 birinci fıkrasında, tazyik hapsi ile cezalandırılan kimse nafakayı ödemediği takdirde ödemesi halinde tahliye edilir.⁵²⁴

Yoksulluk nafakasında görevli mahkeme de aynı şekilde Aile Mahkemesi⁵²⁵ veya Hâkimler ve Savcılar Kurulunca yapılan belirlemeye uygun Aile Mahkemesi sıfatıyla görevlendirilen Asliye Hukuk Mahkemesi'dir.⁵²⁶ Söz konusu mahkemelerin

⁵¹⁹ Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 138; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 847-848; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 153.

⁵²⁰ Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 43-44; Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 110; Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 99; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s.49-50; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 54; Reyhani Yüksel, "Yoksulluk Nafakası ve Süre Sorunu", s. 499; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 75; Ersöz, "Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi", s. 474; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 70; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 821-822; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 307.

⁵²¹ Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 61; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 822; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 152.

⁵²² Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 8; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 3.

⁵²³ Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 5; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 3.

⁵²⁴ Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 49-50; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 106.

⁵²⁵ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 57.

⁵²⁶ Hamzaçebi, "Türk Medeni Kanununa Göre Boşanma ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası", s. 31; Somkan Fırat, *Yoksulluk Nafakası*, s. 77; Ersöz, "Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi", s. 485; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 92.

bu davalara Asliye Hukuk Mahkemesi sıfatıyla bakması bozma sebebi olarak sayılırken aslolan davaya Aile Mahkemesi sıfatıyla bakacaklardır.⁵²⁷

Bu nafakanın amacı, boşanma sonrası tarafların tam olarak yabancı sayılmayacağından birbirlerini bakım ihtiyacını ekonomik anlamda gidermek ya da nafaka alıcısını zenginleştirmek değil, bir an önce karşılıklı çıkarların aniden kaybedilmesinden dolayı⁵²⁸ yoksulluğa düşmüş ya da düşecek tarafı koruyup asgari yaşam gereksinimlerini karşılayarak⁵²⁹ ekonomik olarak destekleyerek ayağa kaldırmaktır.⁵³⁰ Bu açıdan da bakıldığında yoksulluk nafakasını bakım nafakası başlığı altında değil yardım nafakası başlığı altında ele alan çalışmalar da mevcuttur.⁵³¹

Esasen yoksulluk nafakası kurumuyla, evlilik sonrasında eşlerin kısmen birbirine maddi olarak destek olması amaçlanmakta iken adaletsiz verilen nafaka miktar kararları, eşlerin birbirini geçim aracı⁵³² olarak görmesi ve süresiz nafaka ile ömür boyu sadakatin düşünülmeceği sosyal bir gerçeklik olarak yapılan eleştiriler söz konusu olmaktadır.⁵³³ Şöyle ki, toplumsal hayatta yardımlaşma ödevi olarak görülen evlilik sonrası dayanışma ilkesi olarak sayılan yoksulluk nafakası, bir taraftan nafaka alacaklısını boşandığı eşe bağlı kalarak ve irtibatlarını koparmalarını engellemekte, bir taraftan da yeni hayat kurmaları açısından teşvik değil olumsuz caydırıcı özellik taşımaktadır. Çünkü süresiz nafaka ile eski eşin omuzlarına ağır bir yük de koymaktadır. Hal böyle olunca sistemin suistimaline ve toplumsal huzursuzluk ve karmaşaya kaynak olan bir nafaka sistemiyle karşı karşıya kalınmaktadır.⁵³⁴ Yoksulluk nafakası ile boşanma sonrası kişileri ömür boyu aylığa bağlamak, kişileri sefihliğe sevk etmekle birlikte adaletsiz sonuçlarla da toplumda

⁵²⁷ Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 134; Uzun, *Türk Medeni Kanunu ve Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 99; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 64; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 65; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 49; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 92.

⁵²⁸ Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 15-16.

⁵²⁹ Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 54; Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 17-18; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 23; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 48.

⁵³⁰ Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 56; Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 48.

⁵³¹ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 23.

⁵³² Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 66-67.

⁵³³ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 159-160.

⁵³⁴ Demirbaş, "Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası", s. 227; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 53-54; Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 110.

adaletsiz bir geçim kapısı aralamaktadır.⁵³⁵ Aynı zamanda nafaka alan kişiyi çalışmamaya ya da sigortasız olarak iş hayatına devam etmeye ittiği, insanların yeni evlilikten kaçınmalarına ve bu yüzden ilişkilerini evlilik ilişkisi dışında gayri meşru olarak ve gizli tutarak yaşamalarına neden olabilmektedir.⁵³⁶ Yine nafaka hakkını kötü niyetli olarak kullanıldığını ispat için nafaka borçlusu nafaka ödediği kişiyi sürekli kontrol ve denetlemek zorunda kalması da olumsuz sonuçlarından biridir.⁵³⁷ Bu tartışma Anayasa Mahkemesine taşınsa da “süresiz nafaka”nın Anayasa’ya aykırı olmadığı kararlaştırılmıştır.⁵³⁸

Aile yoksulluğu ile aile içindeki roller, dinamikler değişmekte, eşler arasındaki uyum ve bazen birliktelikler bozulmakta, birçok kişiye bakmakla yükümlü olan kadının yükünü daha da artırmaktadır. Yoksulluk nafakasını ülkemizdeki sosyal ve ekonomik durumu⁵³⁹ göz önüne alındığında en çok kadınların aldığı aşıkardır. Kadınların iş sahasında istihdam oranının düşüklüğü, sosyal yardım kuruluşlarının yetersizliği, sosyal devlet anlayışı ile gereken desteğin bir tarafa yüklenmesi nafaka borçlusuna cezai nitelik olarak nafaka görülmektedir.⁵⁴⁰ Her ne kadar evi geçindirmekle yükümlü olan iki taraf olsa da kadının görev ve sorumlulukları eve geldiğinde bitmek yerine toplumda ev hayatının düzeni ve nizamı konusunda yine kadın sorumlu tutulmaktadır.⁵⁴¹ Buna ek olarak iş yerinde yaşadığı zorlukların yanında günlük hayattan açlık ve yokluk günlerinde bebeğine meme verememe travmasını yaşamak zorunda kalan da yine annedir. Kadın istihdamının yetersiz oluşu, yaşanan ayrımcılık, hele ki yaşlı oluşundan dolayı iş alanı sıkıntısı, ötekileştirilme, yeterince eğitim alamama ve aile içi şiddet gibi unsurlar kadın yoksulluğunu en çok etkileyen sebeplerdir.⁵⁴² Boşanmanın kadını muhtaç hale

⁵³⁵ Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 14, 66; Reyhani Yüksel, “Yoksulluk Nafakası ve Süre Sorunu”, s. 504.

⁵³⁶ Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 103; Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, s. 230.

⁵³⁷ Reyhani Yüksel, “Yoksulluk Nafakası ve Süre Sorunu”, s. 505; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 93.

⁵³⁸ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 159-160.

⁵³⁹ Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 146.

⁵⁴⁰ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 159-160.

⁵⁴¹ N. Janset Dinçoflaz, *Kentteki Kadının Yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün Kadın Yoksulluğuyla Mücadele Politikaları* (Ankara: Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, 2010), s. 13; Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 6.

⁵⁴² Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 8.

düşüren çok sık karşılaşılan bir durum olduğu⁵⁴³ ve nafaka konusunda da daha çok kadının haksızlığa uğrama ihtimali olduğu da görülmektedir.⁵⁴⁴

Türkiye'de fakir ve ihtiyaç sahibi fertlere ve ailelere yardım eden vakıf, sivil toplum örgütleri ve kuruluşlar bulunmaktadır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ve Fona bağlı çalışan vakıflar sayesinde ihtiyacı olan ailelere ve fertlere aynı ve nakdi yardımlar yapılmaktadır.⁵⁴⁵

Yoksulluk kapsamı dışında yine boşanma ile sonuçlanabilecek ve kişinin mağdur ve muhtaç olması yüksek muhtemel olan bir diğer konu gaiplik meselesidir. TMK m. 32 hükmü şöyledir: “ölüm tehlikesi içinde kaybolan veya kendisinden uzun zamandır haber alınamayan bir kimsenin ölümü hakkında kuvvetli olasılık varsa, hakları bu ölüme bağlı olanların başvurusu üzerine mahkeme bu kişinin gaipliğine karar verebilir.”⁵⁴⁶ Kanunda da görüldüğü üzere ölüme bağlı olarak gaip şartları ölüm tehlikesi içinde kaybolması, uzun süredir haber alınamaması, kanunda belirtilen sürenin (ölüm tehlikesi üzerinden bir yıl, gaibin son haberinden üzerinden beş yıl⁵⁴⁷) beklenmesidir.⁵⁴⁸ Kişinin gaipliği kaybolma ya da kendisinden son haber alınmış gün ile gaiplik başlar. Ancak kişi ortaya çıkarsa, kendisinden haber alınır ya da vefat ettiği tespit edilirse gaiplik ortadan kalkar.⁵⁴⁹ Kişinin gaip olması ve eşin evliliğin

⁵⁴³ Öztan, “Medeni Kanun’un Kabulününün 70’nci Yılında Aile Hukuku”, s. 115.

⁵⁴⁴ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 54.

⁵⁴⁵ Günindi Ersöz, “Dünya Konferansları Belgelerinde Aile ve Yoksulluk: Saptamalar ve Öneriler”, s. 78.

⁵⁴⁶ Ali İhsan Özüğür, *Evlilik Birliğini Sona Erdiren Nedenler Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri*, 3. Baskı (Ankara: Adalet, 2008), s. 5; Kemale Leyla Aslan Bingöl, “Gaipliğin Miras Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 48 (2021): 313-315; Mehmet Zülfi Camkurt, “Ölüm Karinesi ve Gaiplik Durumunda Sosyal Güvenlik Mevzuatı Kapsamında Hak Sahiplerine Gelir ve Aylık Bağlanması”, *İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası*, 104 (2021): 235-248, s. 237; Hüseyin Tokat, *Türk Hukukunda Gaiplik* (Selçuk Üniversitesi, 2017), s. 5; Hasan Özkan, *Açıklamalı- İctihatlı Sulh Hukuk Davaları Ve Tatbikatı (Ergin Kılınma, Gaiplik Kararı, Dernekler, Aile Konutunun Özgülenmesi)* (İstanbul: Legal Yayıncılık, 2015), s. 35.

⁵⁴⁷ Camkurt, “Ölüm Karinesi ve Gaiplik Durumunda Sosyal Güvenlik Mevzuatı Kapsamında Hak Sahiplerine Gelir ve Aylık Bağlanması”, s. 237; Tokat, *Türk Hukukunda Gaiplik* (Selçuk Üniversitesi, 2017), s. 40; Özkan, *Açıklamalı- İctihatlı Sulh Hukuk Davaları ve Tatbikatı (Ergin Kılınma, Gaiplik Kararı, Dernekler, Aile Konutunun Özgülenmesi)*, s. 39; Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)*, s. 31.

⁵⁴⁸ Aslan Bingöl, “Gaipliğin Miras Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, s. 317-319; Özlem Sarı Fidan, “Depremde Kaybolanların Hukuki Durumlarının Gaiplik ve Ölüm Karinesi Yönünde Ele Alınması”, *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11/1 (2023): 219-236, s. 221-222; Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)*, s. 29-31.

⁵⁴⁹ Özkan, *Açıklamalı- İctihatlı Sulh Hukuk Davaları ve Tatbikatı (Ergin Kılınma, Gaiplik Kararı, Dernekler, Aile Konutunun Özgülenmesi)*, s. 37-40.

feshini istemesine bağılı olarak gaiplik kararı alınmış olsa bile evliliğin sona erme durumu ancak hakimin karar vermesi ile mümkündür.⁵⁵⁰

Gaip konusunda yetkili mahkeme son yerleşim yeri; eğer Türkiye’de hiç yerleşmemişse nüfus sicilinde kayıtlı olduğu yerin, böyle bir kayıt da yoksa anasının veya babasının kayıtlı bulunduğu yerin mahkemesidir.⁵⁵¹

Evliliğin feshi kararını alan eş başkası biriyle evlenmişse ve bir süre sonra eski eş çıkagelirse ikinci nikah geçerli sayılmaktadır. Sağ kalan eş evliliğin feshini yaptıysa ve gaip eş çıkagelirse yeniden evlilik akdi yapmaları gerekmektedir. Eğer sadece gaip kararı alıp evliliğin feshi kararı alınmadan eş çıkagelirse nikahları geçerlidir.⁵⁵²

TMK m.176 üçüncü fıkra hükmünde geçen taraflardan birinin vefat hali kişiliğinin ortadan kalkması olarak anlaşıldığından gaiplik halinde de yoksulluk nafakasının kendiliğinden kalkacağı belirtilmektedir.⁵⁵³

Boşanma bağlamında konu ele alındığında TMK 132. Maddesi “*Evlilik sona ermişse, kadın, evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yüz gün geçmedikçe evlenemez. Doğurmakla süre biter. Kadının önceki evliliğinden gebe olmadığının anlaşılması veya evliliği sona eren eşlerin yeniden birbiriyle evlenmek istemeleri hâllerinde mahkeme bu süreyi kaldırır*”⁵⁵⁴ şeklinde olup kadının bekleme süresini düzenlemektedir. Yani Türk hukukunda iddet süresi üçyüz gündür.⁵⁵⁵ Bu süre, kadının boşandıktan sonraki bu süreç içinde tekrar nikahlanmak istediğinde, doğacak

⁵⁵⁰ Öztan, “Medeni Kanun’un Kabulünün 70’nci Yılında Aile Hukuku”, s. 113; Aslan Bingöl, “Gaipliğin Miras Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, s. 315; Sarı Fidan, “Depremde Kaybolanların Hukuki Durumlarının Gaiplik ve Ölüm Karinesi Yönünde Ele Alınması”, s. 223-224; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 46; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 570; Köseoğlu, *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*, s. 23; Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)*, s. 36

⁵⁵¹ Ömer Uğur Gençcan, *Boşanma Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2023), s. 169; Aslan Bingöl, “Gaipliğin Miras Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, s. 320-321; Tokat, *Türk Hukukunda Gaiplik*, s. 52; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 46, 85; Özkan, *Açıklamalı- İçtihatlı Sulh Hukuk Davaları ve Tatbikatı (Ergin Kılınma, Gaiplik Kararı, Dernekler, Aile Konutunun Özgülenmesi)*, s. 35-36; Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)*, s. 32.

⁵⁵² Özüğür, *Evlilik Birliğini Sona Erdiren Nedenler Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri*, s. 6; Tokat, *Türk Hukukunda Gaiplik*, s. 85; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 587; Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)*, s. 36-37.

⁵⁵³ Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, s. 479; Tokat, *Türk Hukukunda Gaiplik*, s. 6; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 90.

⁵⁵⁴ Ülgen, *Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu*, s. 33.

⁵⁵⁵ Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 61-62; Öztan, “Medeni Kanun’un Kabulünün 70’nci Yılında Aile Hukuku”, s. 106; Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, s. 96; Ülgen, *Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu*, s. 33; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 872; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 291.

çocuğun soybağında karışıklık yaşanmaması için babanın belli olması açısından beklenilmesi gereken süredir. Kadının bebeği dünyaya getirmesi halinde de yine bu bekleme süresi son bulacaktır. Boşanan tarafların yeniden nikah kıymak istemesi halinde, Aile Mahkemesi hakiminden bu sürenin kaldırılmasını isteyebileceği gibi, kadının önceki evliliğinden hamile olmadığını uzman hekim tarafından onaylanması ile de bu süre hakim tarafından kaldırılabilir.⁵⁵⁶

4.3.2. Yardım Nafakası

Bo konu esasen çalışmamızın ana konusu olduğu için onu ayrı bir başlık altında detaylıca ele alacağız.

4.4. Türk Medeni hukukunda yardım nafakası

Yardım edilmediğinde, muhtaç hale düşecek ya da düşme ihtimali olan nafaka alacaklısına altsoyun, üst soyun ve refah içinde olması şartı ile kardeşin yoksulluğa düşecek olan yakınına ödemek mecburiyetinde olduğu bir miktar paraya yardım nafakası denir.⁵⁵⁷ Nitekim aile fertlerinin yoksul hale düşmüş olması durumunda, diğer fertlerin onun yardımına koşması dinî ve ahlakî bir gerekliliktir.⁵⁵⁸ Ancak bu, kural haline gelmedikçe kişinin manevî, vicdanî duygularına kalmaktadır ki bu durum toplumun hak duygusunu zedeler. Bundan dolayı kanun koyucular yasal yoldan yoksul durumuna düşmüş kimseye yakın hısımlarını yardım etmeye zorlamaktadır.⁵⁵⁹ Bu aynı zamanda bir dayanışma borcu,⁵⁶⁰ ahlaki ve sosyal yardımlaşmaya dayalı bir ödevdir.⁵⁶¹

⁵⁵⁶ Yıldırım, *Yoksulluk Nafakası*, s. 4.

⁵⁵⁷ Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 61; Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 7; Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 21; Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 31-32; Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 84; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 24; Birinci Uzun, “Eğitime Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, s. 91, 100; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 19; Perktaş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 11; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 15; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 24; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 95; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 540; Doğan, *Öğretimde ve Uygulamada Milletlerarası Aile Hukuku ve Milletlerarası Usul Hukuku*, s. 94; Kemal Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2020), s.142.

⁵⁵⁸ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 444.

⁵⁵⁹ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 443-444; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 23; Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 61.

⁵⁶⁰ Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 13-14.

⁵⁶¹ Ünlüsoy Tek, *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*, s. 84; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 24; Barış Demirsatan, “Yoksulluğa Karşı Bir Tedbir Olarak Yardım Nafakası (MK 364-366)”, 6. Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali “Yoksulluk” Tebliğler, ed.

Bu duruma Şu önemli bir örnektir: Yargıtay, muhtaç haldeki babanın, küçükken terk ederek hiç bakmadığı, ilgilenmediği evladından yardım isteyebileceğini kabul etmektedir.⁵⁶²

4.4.1. Kanuni Dayanak

Yardım nafakası Türk Medeni Kanunu m. 364'de düzenlenmiştir. İlgili madde şöyledir:⁵⁶³

“Herkes, yardım etmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan üstsoyu ve altsoyu ile kardeşlerine nafaka vermekle yükümlüdür. Kardeşlerin nafaka yükümlülükleri, refah içinde bulunmalarına bağlıdır. Eş ile ana ve babanın bakım borçlarına ilişkin hükümler saklıdır.”

Kanun maddesinde üstsoy ve altsoyu nafaka konusunda birbirine karşı sorumlu tutmaktadır. Zira yardım nafakası yükümlülüğü karşılıklılık ilkesi⁵⁶⁴ ile çift yönlü bir kurumdur. Bu yüzden ilgili kanun maddesinde bu kişiler hem nafaka borçlusunu hem de nafaka alacaklısı olarak belirlenmişlerdir.⁵⁶⁵

Ancak Medeni hukukta hısımlık ya kan ya kayınlık ya da evlat edinme yoluyla meydana gelmektedir. Dolayısıyla yardım nafakası kapsamında kan hısımlığında altsoy, üstsoy ve (refah halinde olma şartı⁵⁶⁶ ile) yansoydan sadece kardeş nafaka kapsamına dahildir.

Başka bir ifadeyle yardım nafakası borçlusunu ve alacaklıları kanunda sayılan kişilerle sınırlıdır. Bu kişiler dışında belirtilenler dışındaki hısımlık ilişkilerinde yardım nafakası söz konusu değildir. Buna göre kan hısımlarından teyze, dayı, hala, amca ile üvey ana ve üvey babanın da nafaka yükümlülüğü yoktur. Yine sıhrî

Adem Sözüer (onikilevha, 2017), 159-178, s. 161; Çakırca, “Kardeşler Arasında Nafaka Yükümlülüğü”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 64, S. 1, s. 69.

⁵⁶² Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 13.

⁵⁶³ Celal Ülgen (ed.), *Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2016), s. 97; <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>.

⁵⁶⁴ Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 29-30; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 14; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 30; Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğretisi ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 61.

⁵⁶⁵ Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 25; Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, s. 101; Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 15.

⁵⁶⁶ Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 540; Doğan, *Öğretide ve Uygulamada Milletlerarası Aile Hukuku ve Milletlerarası Usul Hukuku*, s. 94.

hısımlar arasında damat ve gelin ile kayınpeder ve kayınvalide arasında ve ayrıca evli olan tarafların ebeveynleri arasında nafaka yükümlülüğü bulunmamaktadır.⁵⁶⁷

4.4.2. Yardım nafakasının alacaklısı

4.4.2.1. Kan hısımları

Yardım nafakasının çift yönlü karşılıklılık ilkesine tabi olduğu yukarıda belirtilmişti. Buna göre baba evladına, evlad babasına, kardeş kardeşe nafaka vermekle yükümlüdür.⁵⁶⁸ Buna göre kişi, altsoy, üstsoy ve kardeşlerine; altsoy, üstsoy ve kardeşleri de ihtiyacı olduğunda o kişiye yardım nafakası vermekle yükümlüdürler.⁵⁶⁹

Altsoy ve üstsoy hısımlar dereceleri fark etmeksizin nafaka ödemekle yükümlüdürler.⁵⁷⁰

Yine korunmaya muhtaç olan çocuklar (altsoy) devlet himayesine alınmışsa, ilgili kurum nafaka ile yükümlü bulunan kişiler hakkında dava açma hakkına sahiptir.⁵⁷¹

Keza evlilik dışı doğan çocuklarda da babanın evladını tanıdıktan veya babalığa hükmedildikten sonra kişiler karşılıklı nafakayla yükümlü tutulabilmektedir.⁵⁷²

⁵⁶⁷ Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 62; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 24; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 26-27, 32; Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 17; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 97 Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 97; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1204.

⁵⁶⁸ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 24; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 26; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 21; Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, s. 359; Demirsatan, “Yoksulluğa Karşı Bir Tedbir Olarak Yardım Nafakası (MK 364-366)”, s. 164; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 445.

⁵⁶⁹ Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 117-118; Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 12.

⁵⁷⁰ Demir, *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, s. 117-118; Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 12.

⁵⁷¹ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 25; Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, s. 113; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 33; Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 18; Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, s. 362; Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 12; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 97; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 542; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1156; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 402.

⁵⁷² Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 32; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 96.

Aynı şekilde baba veya anne bir olan erkek ve kız kardeşler de nafaka yükümlüsüdür.⁵⁷³

Öte taraftan ilke olarak çocuk reşit olduğunda⁵⁷⁴ nafaka yükümlülüğü anne ve baba üzerinden kalkmakta⁵⁷⁵ ise de ergin çocuk halen bakımı için bir desteğe ihtiyaç duyuyorsa iştirak nafakası yerine yardım nafakası isteyebilme hakkına elbette sahiptir.⁵⁷⁶

Buna göre eğitimini tamamlayamamış, henüz meslek sahibi olmamış ve eğitim giderlerini karşılayamayan ergin çocuk, bu durumda anne ve babasından yardım nafakası talep edebilir.⁵⁷⁷ Nafaka desteğinden mahrum kaldığında eğitiminin yarıda kalması ya da tamamlanamaması ihtimalinden dolayı ergin çocuk ebeveynlerinden nafaka talep edebilmektedir.⁵⁷⁸ 18 yaşını doldurduktan sonra da eğitimine devam eden çocuklara, anne-babası tarafından ödenecek nafaka öğretide *eğitim nafakası* olarak da isimlendirilmektedir.⁵⁷⁹

Üniversiteye hazırlık kursları,⁵⁸⁰ ön lisans eğitimi,⁵⁸¹ lisans eğitimi, yüksek lisans eğitimi,⁵⁸² açık öğretim okuma,⁵⁸³ KPSS kursuna devam etme,⁵⁸⁴ iki yıllık

⁵⁷³ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 24-25; Batur, *Türk Medeni Kanunu'nda İştirak ve Yardım Nafakası*, s. 32; Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 5; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 32; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1207; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 448.

⁵⁷⁴ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 35; Karaduman Mercan, "Anlaşmalı Boşanma Dâvalarında Talep Edilmeyen İştirak Nafakasının Sonradan Talep Edilmesi", s. 62.

⁵⁷⁵ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 35; Karaduman Mercan, "Anlaşmalı Boşanma Dâvalarında Talep Edilmeyen İştirak Nafakasının Sonradan Talep Edilmesi", s. 62.

⁵⁷⁶ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 35; Karaduman Mercan, "Anlaşmalı Boşanma Dâvalarında Talep Edilmeyen İştirak Nafakasının Sonradan Talep Edilmesi", s. 62.

⁵⁷⁷ Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 539; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1054.

⁵⁷⁸ Sonat, "Ana Babanın Eğitimi Devam Eden Ergin Çocuğa Karşı Nafaka Yükümlülüğü", s. 237-238; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 45; Batur, *Türk Medeni Kanunu'nda İştirak ve Yardım Nafakası*, s. 25; Zümra Topuksak, *Yardım Nafakası* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2011), s. 2; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 496-497.

⁵⁷⁹ Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 11; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 23; Birinci Uzun, "Eğitime Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi", s. 92.

⁵⁸⁰ Birinci Uzun, "Eğitime Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi", s. 95; Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 28.

⁵⁸¹ Birinci Uzun, "Eğitime Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi", s. 94; Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 27.

⁵⁸² Tuba Birinci Uzun, "Eğitime Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 20/2 (2018), 89-125, s. 94; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 46;

ardından dört yıllığı tamamlama,⁵⁸⁵ ayrıca meslek edinme kursları, mesleki eğitimi tamamlayıcı nitelikteki yabancı dil kursları ile sertifika programları çocuğun meslek edinimi ve eğitimi açısından gerekli ise⁵⁸⁶ ergin çocuk bunlara binaen anne babasından nafaka talep edebilir. Yine eğitim konusunda ergin çocuğun vakıf okulunda okumasını haklı kılan bir sebep varsa anne baba yine masrafı karşılamakla yükümlüdür.

Bu bağlamda gidilen kursların niteliklerine bakılmalıdır. Ayrıca ikinci üniversite zorunlu değilse, yine vakıf yani özel üniversite kişinin kendi tercihi olması hasebiyle bunların kayıt parasının nafaka yükümlüsünden istenilemeyeceği kararı Yargıtay onamıştır. Doktora eğitimini de bu kapsamda ele alarak yine yardım nafakası talebi kabul edilmemiştir.⁵⁸⁷

Keza reşit çocuk eğitiminin yanı sıra eğer çalışıp para kazanmaya engeli ya da sakatlığı varsa yine anne babasından nafaka talep edebilmektedir.⁵⁸⁸ Ancak öğrencinin çalışması eğitimini etkilemiyorsa, tatillerde veya yarı zamanlı bir işte çalışması nafakanın kalkmasına sebeptir. Anne ve babasının nafakayı ödeme gücünün olmaması da yardım nafakasının hükmedilmesine engeldir.⁵⁸⁹

4.4.2.2. Evlatlık bağı

Evlat edinme yoluyla da evlat edinen ve edinilen arasında çift yönlü nafaka hükümleri meydana gelir.⁵⁹⁰ Buna göre evlat edinen kimse, evlatlık ergin oluncaya kadar ona bakmak mecburiyetindedir.

Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 29; Bknz. Ülgen, *Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu*, s. 88; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1062.

⁵⁸³ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 26; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 29; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 39.

⁵⁸⁴ Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, s. 96; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 45-47.

⁵⁸⁵ Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 30-31.

⁵⁸⁶ Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, s. 96.

⁵⁸⁷ Tuba Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 20/2 (2018), 89-125, s. 94; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 46; Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 29; Bknz. Ülgen, *Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu*, s. 88; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 101-102; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1062.

⁵⁸⁸ Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 10; Sonat, “Ana Babanın Eğitimi Devam Eden Ergin Çocuğa Karşı Nafaka Yükümlülüğü”, s. 256; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1061.

⁵⁸⁹ Sonat, “Ana Babanın Eğitimi Devam Eden Ergin Çocuğa Karşı Nafaka Yükümlülüğü”, s. 265-266; Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi” s. 97; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 798.

⁵⁹⁰ Kemal Gözler, *İngilizce Karşılıklarıyla Hukukun Temel Kavramları*, 11. Baskı (Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2013), s. 292-294; Doğan, *Öğretide ve Uygulamada Milletlerarası Aile Hukuku ve Milletlerarası Usul Hukuku*, s. 94;

Ancak bu hısımlık ilişkisi yalnızca mahkeme kararıyla evlat edinilenle evlat edinilen arasında kurulduğundan, evlat edinilenle evlat edinilenin, diğerinin alt veya üstsoy kan hısımlarına yardım nafakası verme yükümlülüğü yoktur.⁵⁹¹ Yani evlatlık alınan kişi ile evlat edinilenin biyolojik çocuğuyla herhangi bir hısımlık ilişkisi söz konusu değildir. Bu nedenle bu tür kardeşler arasında yardım nafakası geçerli değildir.⁵⁹²

Öte yandan bakım görevlerini, sorumluluklarını yerine getirmeyen evlat edinene karşı da evlatlığın, nafaka isteme hakkı bulunmaktadır. Evlat edinen borcunu ödeyemez haldeyse, çocuk biyolojik ebeveynlerinden nafaka talep edebilir.⁵⁹³

Ne var ki nafaka yükümlülüğü bakımından evlatlığa karşı evlat edinenler ilk sıradayken onu doğuran ailesi ikinci sırada yer almaktadır.⁵⁹⁴

Ezcümle biyolojik ailesinin nafaka sorumluluğu tamamen ortadan kalkmamaktadır.⁵⁹⁵ Fakat mahkeme kararı ile evlatlık ilişkisine dair butlan veya iptal kararı verilirse, hükmün kesinleştiği tarihten itibaren mahkeme kağıdının icra dairesine ibrazı ile evlatlık bağının geleceğe dair bütün hükümleri son bulur. Nafaka yükümlülüğü de bu duruma dahildir.⁵⁹⁶

4.4.3. Yardım nafakası alacaklıları arasında öncelik

Yardım nafakasının özel bir sıralaması olup kanunda belirtilen hısımların⁵⁹⁷ mirasçılıktaki sırası baz alınarak nafaka davası açılmaktadır.⁵⁹⁸

⁵⁹¹ Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s 25-26; Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, s. 101-102; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 30; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1000; Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)*, s. 144; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 387.

⁵⁹² Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 7; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 14; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 33; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1000.

⁵⁹³ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 24; Çiğdem Batur, *Türk Medeni Kanunu'nda İştirak ve Yardım Nafakası* (İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, 2020), s. 13.

⁵⁹⁴ Mustafa Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2014), s. 359; Demirsatan, “Yoksulluğa Karşı Bir Tedbir Olarak Yardım Nafakası (MK 364-366)”, s. 164; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 96; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 998.

⁵⁹⁵ Çiğdem Batur, *Türk Medeni Kanunu'nda İştirak ve Yardım Nafakası* (İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, 2020), s. 31.

⁵⁹⁶ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 30; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 84.

⁵⁹⁷ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 4; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 26.

⁵⁹⁸ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 6; Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak*

Mirasçılıkta ön sırada bir yükümlü varken sonraki sıradaki yükümlüye başvurulamaz. Buna göre; *birinci sırada* altsoy (çocukları, torunları ve bu kişilerden doğanların tamamı), *ikinci sırada* kişinin kendi anne ve babası, *üçüncü sırada* refah halinde bulunan kardeşler, *dördüncü sırada* ise büyükanne ve babaları yer almaktadır. *Son olarak* ise büyük annenin annesi ve büyükbabanın babası nafaka talebinde bulunulacaklar listesindedir.⁵⁹⁹

Bir de ergin olan ile ergin olmayan çocukların nafaka talepleri bulunur ailenin ikisini de ödeyebilecek maddi durumu bulunmuyorsa ergin olmayan çocuğun nafaka ihtiyacına öncelik verilmelidir. Kalan kısım olursa o zaman ergin çocuğun nafakası karşılanabilmektedir.⁶⁰⁰ Buradaki yardım nafakasının miktarı objektif anlamda zorunlu ihtiyaçlarına göre belirlenecek olmasıdır,⁶⁰¹ zaruret halinden kurtulmak için gerekli olan miktardan daha fazla değildir.⁶⁰²

Nafaka alacaklısı her dereceye aynı anda dava açmadığından sırasıyla dava açmalıdır, aynı derecede birden fazla kişi varsa o zaman birden çok dava açabilmektedir.⁶⁰³ Aynı sırada birden fazla nafaka yükümlüsü bulunuyorsa, ödenecek olan miktar, yükümlülerin ödeme güçleri nispetinde paylaşılır.⁶⁰⁴

Yardım nafakasına ilişkin yükümlülük, öncelikli olarak nafaka borçlusu olan kişiden karşılanır. Ancak bu kişinin nafakanın tamamını veya bir kısmını ödeyememesi durumunda, eksik kalan tutar sonraki sıradaki yükümlüye geçer.

Yoksulluk Nafakası, s. 15; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 16; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 27; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 26; Birinci Uzun, "Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi", s. 108; Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 34; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 109; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 540; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1208; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 446.

⁵⁹⁹ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 27; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 27-28.

⁶⁰⁰ Birinci Uzun, "Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi", s. 97-98; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1059.

⁶⁰¹ Sonat, "Ana Babanın Eğitimi Devam Eden Ergin Çocuğa Karşı Nafaka Yükümlülüğü".

⁶⁰² Akbulut, *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, s. 7; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 106; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 402.

⁶⁰³ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 28; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 27; Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 37; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 109; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1209.

⁶⁰⁴ Birinci Uzun, "Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi", s. 110; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 57; Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, s. 365; Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 37; Demirsatan, "Yoksulluğa Karşı Bir Tedbir Olarak Yardım Nafakası (MK 364-366)", s. 170-171; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 110.

Davacı, doğrudan sıradaki kişiye karşı nafaka davası açabilmek için, önceki sıradaki yükümlünün ödeme gücünün olmadığını veya eğer yükümlü bir kardeşe, refah içinde olmadığını ispatlamak zorundadır.⁶⁰⁵ Kardeşin refah içinde olup olmadığının tespitinde kardeşin mal varlığı ve geliri esas alınır.⁶⁰⁶

Ömür boyu bakma sözleşmesi yapan kişinin bakım sorumluluğu öncelikle bakım borçlusuna ait olduğundan, sözleşme yükümlüsüne başvurulmadan doğrudan yardım nafakası talebiyle dava açılması halinde, davanın reddedilmesi gerekir.⁶⁰⁷

4.4.4. Yardım nafakası alacaklısı olmanın şartları

Yardım nafakasının koşullarından biri talep,⁶⁰⁸ ikincisi ise yoksulluk halidir.⁶⁰⁹ Buna göre yardım nafakası yükümlülüğünün oluşması için, ihtiyaç halindeki kişinin kendi olanakları ile yoksulluktan kurtulma ihtimalinin bulunmaması gerekir ki yardım nafakası isteyebilsin.⁶¹⁰ Daha açık bir ifadeyle yardım nafakası talep eden kişi, kendisine yardım edilmediği takdirde yoksulluğa düşecek zaruri durumda olmalı ya da yoksulluğa düşme ihtimalinde olmalıdır.⁶¹¹

Kişinin dürüstlük çerçevesinde iyi niyetini göstermesi açısından⁶¹² kendi kabiliyeti, sağlık, ve yaşı itibarıyla elinden geleni yapması beklenir; ancak gücünün üstünde (yaşlı ve sağlığı bozuk vb. sebepler mevcutsa) bir çaba göstermesi istenemez.⁶¹³ Fakat gerekli çabayı göstermezse nafakaya hükmedilmez.⁶¹⁴

⁶⁰⁵ Demirsatan, “Yoksulluğa Karşı Bir Tedbir Olarak Yardım Nafakası (MK 364-366)”, s. 170.

⁶⁰⁶ Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 12; Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 5.

⁶⁰⁷ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 28; Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, s. 107; Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, s. 361.

⁶⁰⁸ Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, s. 360; Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 21; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 98.

⁶⁰⁹ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 25-26; Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, s. 102; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 26; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 99.

⁶¹⁰ Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 29; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 27; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 7; Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, s. 361.

⁶¹¹ Perктаş, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 12; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 26; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1213.

⁶¹² Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, s. 105; Batur, *Türk Medeni Kanunu’nda İştirak ve Yardım Nafakası*, s. 32; Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, s. 361.

⁶¹³ Demirsatan, “Yoksulluğa Karşı Bir Tedbir Olarak Yardım Nafakası (MK 364-366)”, s. 165; Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, s. 361.

⁶¹⁴ Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 22; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 26; Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, s. 104.

Emekli maaşı aldığı halde geçinemeyen anne veya baba, çocuklarından yardım nafakası isteme haklarına sahiptirler.⁶¹⁵

Kişinin yoksulluğu bakmakla yükümlü olduğu kişilere yaptığı harcamalardan kaynaklanıyorsa yine nafakaya hükmedilebilir.⁶¹⁶

Diğer taraftan mal varlığı olan kimsenin yardım nafakası talep edebilmesi için, nafaka alacaklısının malvarlığını harcamış, bitirmiş olması⁶¹⁷ ya da malvarlığının tüketilebilir olması⁶¹⁸ yahut malvarlığı olmasına rağmen malın paraya çevrilememesi⁶¹⁹ gerekmektedir. Buradaki temel ölçüt kişinin kendi kaynakları ile geçimini sağlayamıyor olmasıdır.⁶²⁰

Ayrıca eşlerden biri yoksulluğa düşüp bakım nafakası talep ettiği halde diğer eş de yoksulluğunu ispat ederse kişi yardım nafakasına başvuru yapabilmektedir. Nafaka alacaklısı, bakım yükümlülüğü olan kişiden bakım nafakası talep etmiş ve olumsuz bir dönüt almışsa, yardım nafakası talep edebilir.⁶²¹

4.4.5. Yardım nafakası yükümlüsü olmanın şartları

Alt ve üstsoy için ödeme gücünün bulunması yeterli iken, kardeş için refah şartı bulunmaktadır. yani kardeşler refah içindeki olma şartıyla kan hısımlığı bakımından yardım nafakası yükümlüsü olabilmektedir.⁶²² Yargıtay'a göre "refah" ile kastedilen kişinin gelecekte kaygı duymaksızın kazancı çevresine ve sosyal durumuna göre lüks sayılabilecek şeyleri sağlamaya elverişli olup kendi hayatından

⁶¹⁵ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 26; Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, s. 360.

⁶¹⁶ Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 43

⁶¹⁷ Birinci Uzun, "Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi", s. 105; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 36; Batur, *Türk Medeni Kanunu'nda İştirak ve Yardım Nafakası*, s. 34; Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, s. 360.

⁶¹⁸ Birinci Uzun, "Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi", s. 105; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 52.

⁶¹⁹ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 26; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 52.

⁶²⁰ Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1211.

⁶²¹ Kartal, *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 31; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 120.

⁶²² Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 15; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 19, 49-51; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 27; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 28; Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, s. 363; Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 32; Büşra Baştürk, *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 23; Birinci Uzun, "Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi", s. 106; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1207, 1214; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 446.

kısmadan istenilen nafakayı verebilecek genişlikte ekonomik güce sahip olmasıdır.⁶²³
Amaç, insan onuruna yaraşır bir hayat elde edilmesidir.⁶²⁴

4.4.6. Yardım nafakası miktarında alt ve üst sınır

Kimin kimden nafaka isteyebileceği kanunla belirlenirken, miktarını ise hakim takdir etmektedir.⁶²⁵

Mahkeme tarafından dikkat edilen üst sınır nafaka alacaklısının geçimi için gerekli olan miktardır. Nafakanın alt sınırını oluşturacak olan ise nafaka yükümlüsünün mali gücü ile miktarın orantılı olmasıdır.⁶²⁶ Bu sebeple hâkim nafakayı belirlerken, ülkenin ekonomik gerçeklerini, bulunduğu dönemin geçim şartlarını, varsa enflasyona bakarak hakkaniyete uygun bir karar vermelidir.⁶²⁷ Eğer miktar nafaka alacaklısına yetmiyorsa diğer yükümlülere başvurulacaktır.⁶²⁸

4.4.7. Yardım nafakasının başlaması ve sona ermesi

Yardım nafakasının ödenmeye başlama tarihi, karara bağlanmış ise davanın açıldığı tarihtir.⁶²⁹ Dava ise harca bağlı olduğundan harcın yatırıldığı tarihte açılmış

⁶²³ Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 36; Perктаş, *Boşamada Yoksulluk Nafakası*, s. 12; Şeren Demirel, *Yoksulluk Nafakası*, s. 28; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 30; Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 27; Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, s. 107; Mustafa Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2014), s. 363; Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 32-33; Demirsatan, “Yoksulluğa Karşı Bir Tedbir Olarak Yardım Nafakası (MK 364-366)”, s. 169; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 53; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 97; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1207; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 450.

⁶²⁴ Demirsatan, “Yoksulluğa Karşı Bir Tedbir Olarak Yardım Nafakası (MK 364-366)”, s. 175.

⁶²⁵ Yelbaşı, *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, s. 446.

⁶²⁶ Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, s. 112; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 69-70; Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, s. 366; Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 42; Öztan, *Aile Hukuku*, s.1218.

⁶²⁷ Baştürk, *Türk Medeni Kanununda Ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*, s. 24-25; Yiğit, “Yoksulluk Nafakası”, s. 13; Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 15; Medar, *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*, s. 108; Batur, *Türk Medeni Kanunu’nda İştirak ve Yardım Nafakası*, s. 40; Demirsatan, “Yoksulluğa Karşı Bir Tedbir Olarak Yardım Nafakası (MK 364-366)”, s. 172; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 113; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1068; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 451.

⁶²⁸ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 8.

⁶²⁹ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 28; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 31; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 63; Mustafa Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2014), s. 369; Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 40; Demirsatan, “Yoksulluğa Karşı Bir Tedbir Olarak Yardım Nafakası (MK 364-366)”, s. 162; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 112; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 453.

sayılır.⁶³⁰ Hak sahibi kimse, nafaka alacaklısı olma koşullarını sağlıyorsa istediği zaman yardım nafakası talep edebilir.⁶³¹

Türk Medeni Kanunu m. 365 bakıldığında yardım nafakasının yalnızca irat olarak⁶³² ve anlaşma bulunmuyorsa Türk Parası olarak ödenebileceği görülmektedir.⁶³³

Yardım nafakası taraflardan birinin vefat etmesi⁶³⁴ veya nafaka alacaklısının evlenmesi,⁶³⁵ zaruret halinde bulunma durumunun ortadan kalkması⁶³⁶ ile son bulur.⁶³⁷

Yine nafaka borçlusunun ödeme imkansızlığı ve refah halinin bitmesi, evlat edinme ilişkisinin sona ermesi yardım nafakasını sona erdiren hallerdendir.⁶³⁸

Bir diğer konu olan ve yardım nafakası dahilinde olan reşit olan çocuğun nafakasıdır. İlke olarak çocuk reşit olduğunda⁶³⁹ ve yukarıda belirtildiği üzere nafaka

⁶³⁰ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 28-29; Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, s. 112.

⁶³¹ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 29; Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, s. 29-31.

⁶³² Yıldız, *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*, s. 46-47; Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, s. 113; Demirsatan, “Yoksulluğa Karşı Bir Tedbir Olarak Yardım Nafakası (MK 364-366)”, s. 174; Ülgen, *Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu*, s. 98; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1057, 1219; Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, s. 451.

⁶³³ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 29; Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, s. 113; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 71; Batur, *Türk Medeni Kanunu’nda İştirak ve Yardım Nafakası*, s. 40; Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 42-43; Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, s. 367; Demirsatan, “Yoksulluğa Karşı Bir Tedbir Olarak Yardım Nafakası (MK 364-366)”s. 174; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 116; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1056.

⁶³⁴ Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 48; Demirsatan, “Yoksulluğa Karşı Bir Tedbir Olarak Yardım Nafakası (MK 364-366)”, s. 163.

⁶³⁵ Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 48-50; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 74.

⁶³⁶ Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 74; Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 49..

⁶³⁷ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 30; Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, s. 114; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 80-82; Batur, *Türk Medeni Kanunu’nda İştirak ve Yardım Nafakası*, s. 41.

⁶³⁸ Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 48-50; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 117.

⁶³⁹ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 35; Karaduman Mercan, “Anlaşmalı Boşanma Dâvalarında Talep Edilmeyen İştirak Nafakasının Sonradan Talep Edilmesi”, s. 62.

talep etme hakkı doğuran eğitim ihtiyacı yoksa, nafaka yükümlülüğü anne ve baba üzerinden kalkmaktadır.⁶⁴⁰

4.4.8. Yardım nafakasında mahkemenin işlevi

Hâkim kendiliğinden yardım nafakasına hükmedemez. Bu sebeple yardım nafakasını talep eden tarafından usulünce açılmış bir dava bulunmalıdır.⁶⁴¹

Yardım nafakası davaları, taraflardan birinin yerleşim yerindeki aile mahkemesinde açılır.⁶⁴² Aile mahkemelerinin bulunmadığı yerlerde ise Asliye Hukuk Mahkemesi var olan davalara bakmakla yetkilidir.⁶⁴³

Nafaka talebinde bulunan kişi, yoksulluk içinde olduğunu ya da yoksulluğa düşme ihtimali olduğunu kanıtlamakla yükümlüdür.⁶⁴⁴ Aynı zamanda nafaka talebinde bulunduğu kişinin/ kişilerin de altsoyu, üstsoyu veya kardeşi olduğunu kanıtlamalıdır. Davalının maddi durumunun nafakayı ödeyecek durumda olup olmadığının ispat yükümlülüğü ise davalıya aittir.⁶⁴⁵ Nafaka değiştirilmesi davasında ise şartların değiştiğini iddia eden ispat etmekle yükümlüdür.⁶⁴⁶

5. İSLAM HUKUKU'NDA HISIMLIK NAFAKASI İLE TÜRK MEDENİ HUKUKU'NDA YARDIM NAFAKASININ MUKAYESESİ

İslam hukukunda nafaka, Kur'an-ı Kerim, sünnet, icmâ ve akıl delilleriyle temellendirilmiş olup, İslam âlimleri genel çerçevede nafakanın gerekliliği konusunda fikir birliğine varmıştır. Benzer şekilde Türk Medeni hukukunda da gerek evlilik birliği sebebiyle gerekse yoksulluk sebebiyle ihtiyaç sahibi taraf lehine nafaka

⁶⁴⁰ Mıdık, *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*, s. 35; Karaduman Mercan, "Anlaşmalı Boşanma Dâvalarında Talep Edilmeyen İştirak Nafakasının Sonradan Talep Edilmesi", s. 62.

⁶⁴¹ Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, s. 25; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 34.

⁶⁴² Mustafa Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2014), . 368; Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 30; Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, s. 541; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1218.

⁶⁴³ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 30; Birinci Uzun, "Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi", s. 113; Genç, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*, s. 90; Topuksak, *Yardım Nafakası*, s. 52; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 119.

⁶⁴⁴ Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1210

⁶⁴⁵ Özyazgan, *Yoksulluk Nafakası*, s. 30; Birinci Uzun, "Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi", s. 114; Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, s. 368-369; Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, s. 120; Öztan, *Aile Hukuku*, s. 1209.

⁶⁴⁶ Dural vd., *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, s. 369; Zümra Topuksak, *Yardım Nafakası* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2011), s. 54.

hakkı kabul edilmiştir.

Bu bölümde belli başlıklar altında her iki hukuk sisteminde yoksulluk bağlamındaki nafaka hükümlerinin benzer ve farklı yönleri topluca gösterilmeye çalışılacaktır.

5.1. Yoksulluk nafakası hükümlerinin ele alındığı yer bakımından

Yoksulluk bağlamında nafaka İslam hukukunda eşler dışında kalan akrabalar için öngörülen “hısımlık nafakası” şeklinde ele alınırken, Türk Medeni hukukunda ise yine mirasçı olan akrabalar arasında söz konusu olan “yardım nafakası” ve evlilik birliği dağıldıktan sonra yoksul eşin yararlandığı “yoksulluk nafakası” şeklinde iki başlıkta ele alınmaktadır.

5.2. Nafakanın hukuki özellikleri bakımından

Nafaka alacağının haczedilememesi, feragat edilememesi, taraflardan birinin ölümü ile sona ermesi bakımından benzerlik arz ederken, İslam hukukundan nafaka alacağının takas edilememesine karşılık Türk Medeni hukukunda rıza ile takas edilebiliyor olması, İslam hukukunda irad şeklinde ödenen nafakanın zamanaşımına uğramasına karşılık Türk Medeni hukukunda zamanaşımına uğramaması bakımından farklılık göstermektedir.

5.3. Nafaka alacaklısı bakımından

İslam hukukunda hısımlık nafakası alacak kişiler en dar olan Mâlikîlerin görüşüne göre anne, baba ve çocuklardan meydana gelirken en geniş görüş olan Hanbelîlere göre (zevi'l-erham dahil) bütün varis hısımlardır.⁶⁴⁷ Buna karşılık Türk Medeni hukukunda ise esasen altsoy (çocuklar) ve üstsoy (ebeveyn) nafaka alacaklısı olarak görülürken, refah içinde olma şartı ile yansoydan kardeşler de yardım nafakasına dahil edilmektedir.

Ayrıca ergin çocuk nafaka alacaklısı olmaktan çıkmış ise de eğitim hayatı devam ediyorsa ve para kazanmasına engel bir durum varsa her iki hukukta da çocuk ailesinden nafaka talep edebilmektedir.

Diğer taraftan Türk Medeni hukukunda evlat edinen ile evlat edinilen kişi arasında da hısımlık nafakası bulunmakta iken, İslam hukukunda evlat edinme

⁶⁴⁷ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 84.

(nüfusuna geçirme ve mirasçı olma) meşru olmadığı için bun adair hüküm bulunmamaktadır.

Keza kişi boşandığında ya da eşi vefat ettiğinde kadının beklemesi gereken iddet süresince hamileyse doğum yapana kadar nafaka alacağı muhakkaktır. Doğum yapmasıyla bu süre her iki hukukta da dolmaktadır. Boşanma durumunda ise her iki hukukta iddet süreleri farklıdır. İslam hukukunda üç kur' (adet veya temzilik periyodu) olan iddet süresinin bitmesiyle koca, kadına yabancı sayılacağından kadının kendi için nafaka alması caiz görülmemişken Türk Medeni hukukunda cinsiyet fark etmeksizin diğer tarafa nazaran kusursuz bulunan veya kusuru az olan taraf üçyüz gün olan iddet süresi bitse dahi muhtaçlığı devam ettiği sürece süresiz (belli bir süreyle kısıtlı olmamak üzere) nafaka alma hakkına sahiptir. Yine Türk Medeni hukukuna göre kişi boşandığı eşinden tazminat bile olsa yine hakim yoksulluk nafakasına hükmedilebilmektedir.

5.4. Nafaka yükümlüsü olma şartları bakımından

İslam hukukunda hısımlık nafakası için nafaka alacak ve verecek kişilerin hür olması, Müslüman ülkede olmaları, miras ehliyetine sahip olmaları, aynı dine mensup olmaları gibi şartlar bulunmaktadır. Buna karşılık Türk Medeni hukukunda ise nafaka talep eden kişinin yoksulluk içinde olması, talep edilen kişinin maddi gücünün olması, malvarlığının paraya çevrilememesi, talep eden ve edilen kişi arasında hısımlık bulunması gerekmektedir.

Diğer yandan her iki hukukta nafaka yükümlülüğü için zenginlik şartı aranmamaktadır. Nafaka yükümlüsünün çalışıp kazanabiliyor olması yeterli görülmektedir.⁶⁴⁸ Bu bağlamda İslam hukukunda nafaka verecek kişinin mali refahı sadedinde Hanefiler nisap miktarı kadar mala sahip olmayı ölçüt olarak alırken Malikî, Şâfiî ve Hanbeliler kişinin bir günlük kazancını ailesi ile paylaştıktan sonra arta kalan olarak belirlemişlerdir. Türk Medeni hukuku ise refahta olmayı kişinin lüks ihtiyaçları dahil istediğini alabilme imkanı olarak ele almıştır.

5.5. Nafaka hakkında öncelik bakımından

Hısımlar arasındaki nafaka durumunda öncelik kişiye usul ya da fūrûda yakın olandan başlanarak ihtiyacı giderilir. Türk Medeni hukukunda ise ihtiyacı olan ebeveyn mahkemeye başvurarak nafaka talebinde bulunabilir. Mahkeme gerekli

⁶⁴⁸ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 118.

görürse takdir yetkisini de kullanarak hükmetmektedir. İştirak yani reşit olmayan çocukların nafakası noktasında Türk Medeni hukukla benzer olarak öncelikle aile, ailenin durumu yoksa yardım nafakası ile çocuğun ihtiyacı karşılanmalıdır. Çocuk reşit olduğunda ise ailesi bakmakla yükümlü olmayıp eğitim, hastalık, mecburi vatan görevi gibi zaruri durumda kişi aileden yine nafaka talep edebilmektedir.

Buna göre; İslam hukukunda birden çok nafaka ihtiyacı olan varsa sırasıyla kişi öncelikle küçük çocuğunun, sonra sırayla annesinin, babasının, yetişkin çocuğunun, sonra da dedesinin nafakasını karşılamakla mükelleftir.

Benzer bir şekilde Türk Medeni hukukunda da yardım nafakası mer'î hukukta yer alan miras sıralamasına göre işlemektedir. Buna göre sırayla ilk ebeveyn altsoydan, yetişkin çocuklar üstsoydan, muhtaç kardeşler refah içindeki kardeşlerden, torunlar büyük anne-büyükbabadan, bu kimseler de yoksa annenin annesi ve büyükbabanın babasından nafaka talep edebilir. Bu bağlamda ebeveynin öncelikli ve sıralama dışı olarak küçük çocuğu için iştirak nafakası yükümlüsü olduğu unutulmamalıdır. Diğer dağılımlar bunun dışında sırayla gerçekleşmektedir.

Öte yandan Türk Medeni hukukunda birden çok nafaka yükümlüsü bulunması halinde ise nafaka miktarı nafaka verecek kimselere ödeme güçleri oranında paylaşılır.

5.6. Nafakanın kapsamı ve miktarı bakımından

Nafakanın kapsamı ve miktarı konusunda alimler arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Hanefî mezhebi, nafaka miktarını belirlerken kesin bir ölçü koymayıp, kocanın maddi durumuna göre değerlendirilmesini savunurken; Şâfî mezhebi, nafaka miktarını ölçülebilir ve belirli bir miktar üzerinden değerlendirmiştir. Özellikle hububat ve bakliyat gibi temel gıda maddeleri üzerinden yapılan ölçümler, Şâfî âlimlerinin nafaka hesaplamasında kullandığı bir yöntem olmuştur.

Türk Medeni hukukunda nafaka, toplumsal değişimlere ve zamana bağlı olarak farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Nafaka miktarı belirlenirken, nafaka borçlusunun mali durumu ve nafaka alacaklısının ihtiyaçları göz önünde bulundurulmaktadır. İslam hukukunda olduğu gibi, Türk Medeni hukukunda da nafakanın kapsamına barınma, giyim ve temel gıda ihtiyacı gibi unsurlar girmektedir. Ancak Türk Medeni hukuku sisteminde, evlilik sürecinde ortak giderlerin eşler

arasında paylaşılması esasını benimsenmiş, bu durum karı-koca ayrımı yapılmaksızın yetenek ve mal varlığı doğrultusunda şekillenmiştir.

İslam hukukunda nafakanın sınırı, toplumun örf ve adetlerine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Hind hadisinde nafakanın belirlenmesine dair “örfen” kavramı öne çıkmakta ve bu durum nafakanın toplumdan topluma, zamandan zamana değişebileceğini göstermektedir. Tarihsel süreçte ihtiyaç olarak görülmeyen bazı unsurlar, zaman içinde temel ihtiyaç kategorisine girebilmektedir. Bu nedenle nafakanın belirlenmesinde yalnızca bireyin maddi durumu değil, dönemin sosyal ve ekonomik koşulları da göz önünde bulundurulmalıdır.

Kısaca nafakanın miktarı hakkaniyete uygun olarak tarafların ekonomik durumu ve ihtiyaçlar göz önüne alınarak nafaka borçlusunu zorlamayacak şekilde belirlenir. Bu noktada her iki hukuk benzerdir.

5.7. Nafakanın başlaması bakımından

İslam hukukunda nafakanın doğumu için mahkeme kararına gerek bulunmaksızın, yükümlülerin bizzat sorumluluklarını yerine getirmeleri beklenir. Türk Medeni Hukuku ise yardım nafakasını daha sınırlı ve hukukileştirilerek “hak” ve “borç” ilişkisi olarak mahkeme kararı ile güvence altına alınmıştır. İfasında da yargı mercilerinin denetimine tabi kılınmıştır. Her iki sistemde de amaç, toplumun korunması ve sosyal düzenin sağlanması olmakla birlikte, İslam hukuku daha çok vicdani ve dinî bir yükümlülük anlayışı üzerine, Türk Medeni Hukuku ise pozitif hukuk ilkeleri çerçevesinde rasyonel ve sınırlı bir yükümlülük sistemi üzerine inşa edilmiştir. Bu farklılıklar, her iki sistemin dayandığı deliller ve açıklamalarında farklılıklar arz etmektedir.

5.8. Nafakanın ödeme şekli bakımından

Ödeme şekli ise İslam hukukunda adamın çalışma şekline göre günlük, haftalık veya aylık olabilmektedir.⁶⁴⁹ Türk Medeni hukukunda taraflar arası anlaşma yoksa genelde irat yani aylık periyotlar şeklinde, anlaşma varsa toplu olarak ödenmektedir.⁶⁵⁰

Her iki hukukta da nafaka vermektan imtina edilir, cimri olunursa kamu

⁶⁴⁹ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, s. 55; Kutman, *İslam Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı*, s. 16.

⁶⁵⁰ Öztan, *Aile Hukuku*, s. 847-848

düzenine ilişkin müeyyidelerle yaptırımlar meydana gelmektedir.

5.9. Nafakanın sona ermesi bakımından

İslam hukukunda zaruret durumunun ortadan kalkması, nafaka borçlusunun zenginlik durumunun sona ermesi, her iki taraftan birinin ölümü hallerinde nafaka hakkı sona ermektedir.

Benzer şekilde Türk Medeni Hukukunda nafaka alacaklı veya borçlusunun vefatı, yoksulluk durumunun ortadan kalkması ve nafaka alan kişinin yeni bir evlilik yapması ile nafaka hakkı sona ermektedir.

Ayrıca Türk Medeni hukukunda farklı olarak evlat edinme ilişkisinin sona ermesi ile de yardım nafakası ortadan kalkmaktadır.

SONUÇ

Nafaka, dini ve ahlaki anlayışın ve ayrıca sosyal düşüncenin bir ürünü olarak ortaya çıkmış; sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak yardıma muhtaç (yoksul) bireylerin maslahatını temin etmek üzere yasal düzenlemelerle hukuki bir nitelik kazanmıştır.

İslam hukukunda nafaka, Kur'an-ı Kerim, sünnet, icmâ ve akıl delilleriyle temellendirilmiş olup, İslam âlimleri genel çerçevede nafakanın gerekliliği konusunda fikir birliğine varmıştır. Türk Medeni hukukunda da yoksulluk bağlamında aile içi bireyler arasında ve geniş aile bireyleri arasında nafaka hukuk sistemi içinde yer almıştır. Türk Medeni hukuku tarihsel olarak nafaka konusu ilk olarak 1915 yılında "Osmanlı Nafaka Kanunu" şeklinde yürürlüğe girmiş, sonrasında İsviçre hukukundan iktisap edilmek üzere oluşturulmuş bir hukuk sistemidir. Bu açıdan iki hukuk sisteminin benzer birçok yanları olduğu gibi farklı yönleri de bulunmaktadır.

Yoksulluk bağlamında nafaka konusu Türk Medeni hukukunda eşler arasında bakım nafakası içinde yoksulluk nafakası şeklinde, akrabalar arasında ise yardım nafakası şeklinde iki alanda incelenirken, İslam hukukunda ise yoksulluk içinde olan akrabaların nafaka hakkı hısımlık nafakası olarak ele alınmıştır.

İslâm hukukunda ise hısımlar arasında nafaka yükümlülüğü en dar kapsamda gören Mâlikîlere göre ebeyen ve çocuklar arasında söz konusu iken en geniş kapsamda gören Hanbelîlere göre ise miras alabilecek en uzak akrabayı (zevî'l-erham) da içermektedir. Türk Medeni hukukunda nafaka yükümlülüğü, eşlerin yanı sıra belirli akrabalık ilişkileri temelinde de düzenlenmiş, kanunla yardım nafakası alacak ve nafaka verecek kişiler sınırlandırılmıştır. Buna göre esasen altsoy (çocuklar) ve üstsoy (ebeveyn) nafaka alacaklısı olarak görülürken, refah içinde olma şartı ile yansoydan kardeşler de yardım nafakasına dahil edilmektedir. Ayrıca Türk Medeni hukukunda evlat edinme ve evlatlık ilişkisinde karşılıklı nafaka yükümlülüğü kabul edilmişken, İslâm hukukunda evlat edinme kurumunun olmayışı sebebiyle bu konuda hüküm bulunmamaktadır.

Kişi boşandığında ya da eşi vefat ettiğinde kadının beklemesi gereken iddet süresince hamileyse doğum yapana kadar nafaka alacağı muhakkaktır. Doğum yapmasıyla bu süre her iki hukukta da dolmaktadır. Boşanma durumunda ise her iki

hukukta iddet süreleri farklıdır. İslam hukukunda üç kur' (adet veya temizlik periyodu) olan iddet süresinin bitmesiyle koca, kadına yabancı sayılacağından kadının kendi için nafaka alması caiz görülmemişken Türk Medeni hukukunda geçmişte yalnızca kadınlara verilen yoksulluk nafakası, günümüzde eşitlik ilkesi gereği cinsiyet fark etmeksizin diğer tarafa nazaran kusursuz bulunan veya kusuru az olan taraf üçyüz gün olan iddet süresi bitse dahi muhtaçlığı devam ettiği sürece süresiz (belli bir süreyle kısıtlı olmamak üzere) nafaka alma hakkına sahiptir. Ancak bu durum, bazen haksız kazanca yol açarak bireyleri çalışmaktan uzaklaştırabileceği ve sosyal adalet duygusunu zedeleyebileceği için, yoksulluk nafakasına karar verilirken kişilerin gerçekten çalışmaya engel bir durumunun olup olmadığı değerlendirilmektedir. Öte yandan boşanma sonrasında tarafların hukuken birbirinden tamamen ayrılması beklenirken, süresiz nafaka yükümlülüğü ile eski eşler arasında maddi bağımlılık devam etmekte, çoğu zaman bireylerin kendilerine bağımsız bir hayat planı yapmaları gerçekleşmemektedir. Bu sebeple kanaatimizce hakimin adalet ve hakkaniyet gereği takdir yetkisini kullanarak sürede sınırlandırma yapması daha uygundur.

Hısımlar arasındaki nafaka durumunda İslam hukukunda öncelikle kişiye usul ya da fūrūda en yakın olandan başlanarak ihtiyacı giderilirken, Türk Medeni hukukunda ise ihtiyacı olan ebeveyn mahkemeye başvurarak nafaka talebinde bulunabilir. Reşit olmayan çocukların iştirak nafakası noktasında Türk Medeni hukukla benzer olarak öncelikle aile, ailenin durumu yoksa yardım nafakası ile çocuğun ihtiyacı karşılanır. Çocuk reşit olduğunda ise ailesi bakmakla yükümlü olmayıp eğitim, hastalık, mecburi vatan görevi gibi zaruri durumda kişi aileden yine nafaka talep edebilmektedir.

Ancak nafaka borçlusunun nafakayı isteyecek yakını dahi yoksa her iki hukukta da kişiye devlet eliyle yardım edilmektedir; bu tür ihtiyaç sahibi, muhtaç, aciz kimseler için vakıflar, dernekler, yardım fonları ve özel kuruluşlar da bulunmaktadır. İslam'da ise sadaka, zekât, fitre vb. sosyal yardımlaşma mekanizmaları yoksul bireylerin geçimini destekler. Her iki hukuk sisteminde de bireylerin öncelikle ailesinin nafaka ihtiyacını karşılaması esas alınmaktadır.

Hısımlık nafakası alacak kişilerin şartları İslam hukukuna göre fakir olmaları, hür olmaları, daru'l-harpte olmamaları, Hanbelilere göre bir de aynı dinde olmaları (din birliği)dir. Türk Medeni Hukukunda ise kişiye yardım edilmediğinde yoksulluğa

düşecek olması, miras sırası gözetilerek tealepte bulunulması, kardeşten nafaka alınabilmesi için kardeşin refah içinde yaşıyor olması gibi şartlar bulunmaktadır.

İslam hukukunda nafakanın doğumu için mahkeme kararına gerek bulunmaksızın yükümlülerin bizzat sorumluluklarını yerine getirmeleri beklenir. Ancak yine de nafaka yükümlüsünün görevini ifa etmediği durumlarda mahkeme yolu açıktır. Türk Medeni Hukuku da yardım nafakasını daha sınırlı boyutta ve hukukileştirilerek “hak” ve “borç” ilişkisi şeklinde mahkeme kararı ile güvence altına alınmak suretiyle sistemleştirmiştir. İfasında da yargı mercilerinin denetimine tabi kılınmıştır. Her iki sistemde de amaç, toplumun korunması ve sosyal düzenin sağlanması olmakla birlikte, İslam hukuku daha çok vicdani ve dinî bir yükümlülük anlayışını ön plana çıkarırken, Türk Medeni Hukuku ise pozitif hukuk ilkeleri çerçevesinde rasyonel ve sınırlı bir yükümlülük sistemi üzerine inşa edilmiştir.

Her iki hukuk sisteminde de birbirine yakın bir şekilde nafakanın miktarı ve bunun sınırı, toplumun örf ve adetlerine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Tarihsel süreçte ihtiyaç olarak görülmeyen bazı unsurlar, zaman içinde temel ihtiyaç kategorisine girebilmektedir. Bu nedenle nafakanın belirlenmesinde yalnızca bireyin maddi durumu değil, dönemin sosyal ve ekonomik koşulları da göz önünde bulundurulmaktadır.

Raşit halifelerden biri olan Ömer b. Abdülaziz'den itibaren her Cuma namazı sırasında okunan Nahl Suresi 90. ayet ile Allah (c.c) adaleti, iyiliği ve akrabaya yardım etmeyi emretmesi bütün bu anlatılan nafaka konusunun aslında bir özü, nüvesidir.

KAYNAKLAR

- Abdulkaki, Muhammed Fuâd. *Miftâhu Künuzi's Sünnne*. Kahire: Daru'l Hadis, ts.
- Akalın, Şükrü Halûk vd. *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 10. Baskı., 2005.
- Akbulut, Merve Bilge. *Türk Medeni Kanunu Kapsamında Yoksulluk Nafakası*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, 2021.
- Akbulut, Sedide, vd., *Ailemin Sohbet Günlüğü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 4. bs., Ankara 2012,
- Akgül, Lütfiye, “İslâm Hukukunda Evli Kadının Nafakası Ve Kapsamı”, *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler -*, 2015, sayı: 62, ss. 21-34.
- Akıntürk, Turgut - Ateş Karaman, Derya. *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 15. Baskı., 2013.
- Apaydın, H. Yunus. *İslam Hukuk Usulü*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2016.
- Aslan Bingöl, Kemale Leyla. “Gaipliğin Miras Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 48 (2021), 313-334.
- Ateş, Üveys, “İslâm Hukukunda ve Türk Medeni Hukukunda Ergin Akrabaya Karşı Nafaka Yükümlülüğü”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 2019, S. 13, ss. 1-31.
- Baştürk, Büşra. *Türk Medeni Kanununda ve Uygulamada Yoksulluk Nafakası*. Ankara: Ankara Üniversitesi, 2021.
- Balta, Yusuf. “İslam Hukukunda Nafaka Sorumluluğun Sosyal Refaha Etkisi”. *Din Sosyolojisi Araştırmaları* 2/2 (2022), 36-62.
- Bilginer, Yahya. “Türk Medeni Hukukuyla Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Çalışan Evli Kadının Nafakası”. *Ağrı İslâmi İlimler Dergisi (AGİİD)* 14 (Haziran 2024), 60-84.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuk-i İslamiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, C. 2, Bilmen Yayınları, İstanbul 1970.

- Birinci Uzun, Tuba, “Eğitimine Devam Eden Ergin ocuğa odenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi”, *Dokuz Eylöl Üniversitesi Hukuk Faköltesi Dergisi* 20/2 (2018), 89-125.
- Böke, Emine Gümüş, “İslâm Hukuku Açısından Kadının İddet Nafakası”, *Düzce Üniversitesi İlahiyat Faköltesi Dergisi*, Düzce 2020, C. 4, S. 2, 93-112.
- Camkurt, Mehmet Zölfi. “Ölüm Karinesi ve Gaiplik Durumunda Sosyal Güvenlik Mevzuatı Kapsamında Hak Sahiplerine Gelir ve Aylık Bağlanması”. *İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası* 104 (2021), 235-248.
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, C. 1, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan 1994.
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî. *Şerhu Muhtasarı't Tahavi*. 8 Cilt. Medine: Daru's Sıraç, 2010.
- Cürcanî, Ali B. Muhammed es-Seyyîd eş-Şerîf, *Kitâbu't-Ta'rîfât*. çev. Arif Erkan, 1. Baskı, Bahar Yayınları, İstanbul 1997.
- Çakırca, Seda İrem, “Kardeşler Arasında Nafaka Yükümlölüğü”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Faköltesi Dergisi*, Ankara 2015, ss. 65-102.
- Çakmak, Sinem. *Türkiye'de Yoksulluk Nafakası Tartışmalarının İslamcı Basına Yansımaları: Yeni Akit Gazetesi Örneği*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2021.
- Çelik, Özlem, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2013.
- Çetintaş, Recep. “İslâm Hukukunda Evlenmeden Doğan Haklar Bağlamında Nafaka”. *İslam Hukuku Araştırma Dergisi* 24 (2014), 185-203.
- Çitak, Burçak. “Yoksulluk Nafakası”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Faköltesi Dergisi* 74/1 (11 Kasım 2016), 241-257.
- Çitli, Fatma. *İslam Hukukunda Nafakanın Mahiyeti ve Kapsamı*. Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi, 2021.

- Dalgın, Nihat, “İslam Hukuku Açısından Boşanmanın Sonuçlarından Maddi Tazminat Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun 2005, S. 18-19, ss. 35-69.
- Demir, Mecit. *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2015.
- Demirbaş, Ali. “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”. *İstanbul Üniversitesi Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5/2 (25 Kasım 2018), 219-235.
- Demirsatan, Barış. “Yoksulluğa Karşı Bir Tedbir Olarak Yardım Nafakası (MK 364-366)”. 6. *Uluslararası Suç Ve Ceza Film Festivali “Yoksulluk” Tebliğler*. ed. Adem Sözüer. 159-178. onikilevha, 1. Baskı., 2017.
- Dinçoflaz, N. Janset. *Kentteki Kadının Yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün Kadın Yoksulluğuyla Mücadele Politikaları*. Ankara: Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, 2010.
- Dirik, Mehmet, “İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller”, *İslam Hukuku Araştırma Dergisi*, 2015, S. 25, ss. 135-159.
- Doğan, İzzet. *Öğretide ve Uygulamada Milletlerarası Aile Hukuku ve Milletlerarası Usul Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010.
- Dürcan, Talip, vd., *İslam Hukuku El Kitabı*, Grafiker Yayınları, 1. bs., Ankara 2012.
- Erbay, Celal, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1998.
- Erbay, Celal, “Nafaka”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 32, TDV İslâm Araştırma Merkezi, İstanbul 2006, ss. 282-285.
- Erdem, İbrahim Hayrullah, *İslâm Hukukunda Nafaka*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır 2019.
- Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve hukuk terimleri sözlüğü*, Ensar Yayınları, 3. bs., İstanbul, 2010.
- Esen, Hüseyin, “İslam Hukukunda Aile”, *İlahiyat Akademi Dergisi*, 2020, S. 11.

- Eskicioğlu, Osman, “Fakir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 12, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1995, ss.129-131.
- Fırtına, Esra. *Boşanmanın Mali Sonuçları ve Yoksulluk Nafakası*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.
- Genç, Mustafa, “Bazı Kanunlar ile Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Eş Nafakası”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2019, S. 33.
- Genç, Akif. *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2012.
- Gözler, Kemal. *İngilizce Karşılıklarıyla Hukukun Temel Kavramları*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 11. Baskı., 2013.
- Gülaçtı Özdemir, Sema. *İslam Hukukunda Boşanma Sonrası Kocanın Nafaka Yükümlülüğünün Hukuk Tarihi Açısından Diğer Hukuk Sistemleriyle Mukayesesi*. Erzincan: Binali Yıldırım Üniversitesi, 2023.
- Günindi Ersöz, Aysel. “Dünya Konferansları Belgelerinde Aile ve Yoksulluk: Saptamalar ve Öneriler”. *T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Eğitim - Kültür ve Araştırma Dergisi* 2/6 (Aralık 2003).
- Hamzaçebi, Mehmet. “Türk Medeni Kanununa Göre Boşanma ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10/3-4, Konya 2002, 23-48.
- Hanay, Hilal, *İslam Aile Hukukunda Evliliğin Malî Hükümleri ve Modern Hukuktaki Durum*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2017.
- Hırakî Ebu'l-Kasım Ömer b. el- Hüseyin b. Abdullah. *Muhtasaru'l Hırakî*. Daru's Sahabi, 1993.
- İbn Hazm, Ali b. Ahmed b. Said. *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*. 12 Cilt. Beyrut: Daru'l Fikr, 2010.
- İbn Manzûr Ebu'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerem, *Lisânü'l-Arab*, Edebi'l-Havze, İran 1984.

- İslami Ağ Fetva Komitesi. “İslami Ağın Fetvaları”. <http://www.islamweb.net>. 18 Kasım 2009
- Kallek, Cengiz, “Müd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 31, TDV İslâm Araştırma Merkezi, İstanbul 2006, ss. 457-459.
- Kartal, Nagihan. *Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası*. İstanbul: İstanbul Medipol Üniversitesi, 2019.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes‘ûd b. Ahmed, *Bedîu’s-Sanâyi fî Tertibü’s-Şerâi*, C. 1-7, 2. Basım, Dâru’l Kütübi’l İlmiyye, 1986.
- Kaymak, Fethiye Birsen, “İslâm Aile Hukukunda Hısımlık İlişkisi Bakımından Ebeveyn Nafakası”, C. 5, *Kalemname*, 2020, S. 10, ss. 444-471.
- Kılıçoğlu, Ahmet M. *Aile Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 5. Baskı., 2020.
- Koşum, Adnan. *İslam Hukukunda Hayvan Hakları*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı., 2018.
- Köse, Saffet, “İslam Açısından Ebeveynin Çocukları Üzerindeki Hakları veya Çocukların Ebeveynine Karşı Vazifeleri”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2008, S. 12, ss. 345-368.
- Köseoğlu, Bilal. *Aile Mahkemelerinin İşleyişi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005.
- Köseoğlu, Zahit, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2010.
- Kutman, Feyza Nur. *İslam Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı*. Bayburt: Bayburt Üniversitesi, 2024.
- Makdisî İmam İbn Kudâme. *Delilleriyle Hanbeli Fıkhı el- Muğnî Muhtasarı*. çev. A. Alpaslan Tuncer. 4 Cilt. İstanbul: Polen Yayınları, Ravza Yayıncılık ve Matbaacılık., 2015.
- Medar, Arzu Ahsen. *Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası*. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2018.
- Mercan, Ece Karaduman. “Anlaşmalı Boşanma Dâvalarında Talep Edilmeyen İştirak Nafakasının Sonradan Talep Edilmesi”. *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10/1 (Ocak 2024), 45-68.

- Mıdık, Sadık Furkan. *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2023.
- Müzenî Ebû İbrâhîm İsmâîl b. Yahyâ b. İsmâîl. *Muhtasari'l-Müzenî*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1990.
- Oğuzman, Kemal vd. *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 19. Baskı., 2020.
- Osmanlı Nafaka Kanunu (1915)*. Haz. Orhan Çeker, İstanbul: Ebru Yayınları, 1985.
- Öcal, Mesut. *Yoksulluk Nafakasının Süresi*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı., 2019.
- Özyazgan, Özge. *Yoksulluk Nafakası*. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, 2019.
- Özkan, Hasan. *Açıklamalı- İçtihatlı Sulh Hukuk Davaları ve Tatbikatı (Ergin Kılınma, Gaiplik Kararı, Dernekler, Aile Konutunun Özgülenmesi)*. İstanbul: Legal Yayıncılık, 2015.
- Öztan, Bilge. *Aile Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 6. Baskı., 2015.
- Öztan, Bilge. "Medeni Kanun'un Kabulünün 70'nci Yılında Aile Hukuku". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 44/1 (01 Mayıs 1995), 79-125.
- Perktaş, Hatice. *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*. Ankara: Ankara Üniversitesi, 2008.
- Reyhani Yüksel, Sera. "Yoksulluk Nafakası ve Süre Sorunu". *Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2/2 (30 Aralık 2021), 485-509.
- Ruhi, Ahmet Cemal. *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003.
- Sarı Fidan, Özlem. "Depremde Kaybolanların Hukuki Durumlarının Gaiplik ve Ölüm Karinesi Yönünde Ele Alınması". *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11/1 (2023), 219-236.
- Serahsî Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *el-Mebsût*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1993.
- Somkan Fırat, Aylin. *Yoksulluk Nafakası*. Ankara: Ankara Üniversitesi, 2019.

- Sonat, Ali. "Ana Babanın Eğitimi Devam Eden Ergin Çocuğa Karşı Nafaka Yükümlülüğü". *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 19/1 (ts.), 235-291.
- Şeren Demirel, Esra, *Yoksulluk Nafakası*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.
- Tokat, Hüseyin. *Türk Hukukunda Gaiplik*. Konya: Selçuk Üniversitesi, 2017.
- Topçuoğlu, Ali Aslan. "İslam Hukukunda Gaibin/Kayıp Kişinin Hükmen Ölü Sayılmasına Kadarki Süreçte Mallarının Yönetimi" Türk Medeni Kanunu ile Mukayeselli Olarak". *Dinî Araştırmalar* 7/19 (ts.), 297-309.
- Uzun, Mine. *Türk Medeni Kanunu ve Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2013.
- Yelbaşı, Cengiz. *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*. Ankara, Sim Matbaacılık., 2014.
- Yıldırım, Ece. *Yoksulluk Nafakası*. Ankara: Başkent Üniversitesi, 2020.
- Yıldız, Kübra. *Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2022.
- Yiğit, Elif. "Yoksulluk Nafakası". *Selçuk Üniversitesi Adalet Yüksekokulu Dergisi* 5/1 (2022), 1-37.
- Zencânî, Ebü'l-Menâkıb Şihâbeddin. *Fıkhî Hükümlerin Usulî Dayanakları (Tahrîcü'l-Fürû ale'l Usûl)*. çev. Davut İltaş. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015.
- Zuhaylî, Vehbe. *el- Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*. 10 Cilt. Suriye: Daru'l Fıkr, 4. Basım, 2011.

ÖZ GEÇMİŞ

Şura PERU ÖZCAN

İletişim Bilgileri

ORCID ID : 0000-0002-7202-9465

Yayımlar:

1. Peru Özcan, Ş. (2023). “Kadının Boşanma İddetiyle İlgili Nasta Yer Alan “Kur” Lafzı Hakkındaki İhtilaflar”. Ş. Güldü (ed.). Hukuk Yazıları. (s. 43-53). Ankara.

